2456

2004

1660-ԼԿՀ
Printed in Turkey
Հ-99

ՀՐԱՀԱՆԳ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ի պէտս մանկանց Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյ։

Ի Հայրապետութեան ՏԵԱՌՆ ՏԵԱՌՆ ԵՓՐԵՄԻ Լուսաւորչական Սրբազնակատար Կաթուղիկոսին ամենայն Հայոց՝ Նշանակիր Ասպետի Ս. Աննայի և Ս. Աղէքսանդրի Նևսկեայ Ա. Աստիճանաց կայսերութեան Ռուսաց։

Հրամանաւ Տեառն ՆԵՐՍԻՍԻ Աստուածարեալ Սրբազան Արքեպիսկոպոսի և կայսերապատիւ Առաքելագործ Առաջնորդի տանն Հայոց որ 'ի Վիրս՝ Նշանակիր Ասպետի Սրբուհւոյն Աննայի Ա. Աստիճանի։

Թարգմանութիւն։

Ի ՏՓԽԻՍ

Ի Տպարանի Ուսումնարանի Հայոց ընծայեցելոյ յԱզնուական Գէորգայ Երեման Արծրունւոյ։

1825 — ՌՄՀԴ

Պատրաստք լերուք տալ պատասխանի ամե՛ որ խնդրիցէ զբանն, որ է վասն յուսոյն ձերոյ։ Այլ հեզու՟ և երկիւղիւ ..... զի որով չարախօսիցեն զձէնջ յամօթ լիցին՝ որք բամբասեն զձեր բարւոք գնացս ՚ի Քրիստոս։

Ա. Պետր. Գ. 15 և 16.

Printed in Turkey

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ

ԱՌԱՔԵԼԱԳՈՐԾ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ ԿԱՅՍԵՐԱՊՍԱԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՈՐ Ի ՎԻՐՍ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՆԴԱՄՈՑ

ՍՐԲԱԶԱՆ ՍԻՆՀՈԴՈՍԻՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱԹՈՌՈՅ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԿԱՌԱՎԱՐՉԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՑ

ՆՇԱՆԱՒՈՐԻ ԱՍՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՒՀՒՈՅՆ ԱՆՆԱՅԻ Ա. ԱՍՏԻՃԱՆԻ

ԿԱՅՍԵՐՈՒԹԵԱՆ ՌՈՒՍԱՑ

ԲԱԶՄԱԳՈՒԹ ՏԵԱՌՆ ԵՒ ՀՕՐ

[illegible]

ԱՍՏՈՒԱԾԸՆՏԻՐ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ.

Ի ձեռնադրութեանս յերիցութիւն պատուէր ընկալայ Առ̃լոյ գնել ընթերցուածոց մխիթարութեան վարդապետութեան. և առ 'ի լինել բարւոք պաշտօնեայ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Զայս խրատ տալ և եղբարց՝ համօրէն հաւատակցաց իմոց և պաշտօնակցաց:

Զարհուրեալ 'ի մեծութենէ պաշտօնիս և 'ի նուաստ տկարութեանս իմոյ զաննախանձ շնորհաբաշխութ̃ Հոգւոյն սրբոյ կարդացեալ՝ Թարգմանեցի զայս Հրահանգ Քրիստոնէական Վարդապետութ̃ որ բովանդակէ յինքեան զբանս հաւատոյ և բարւոք վարդապետութեան 'ի պէտս մանկանց Հայաստանեայցս սբ̃ Եկեղեցւոյ և առանձինն՝ 'ի վայելս բազմաթիւ աշակերտաց նորաշէն հոյակապ Դպրոցի քաղաքիս հիմնեցելոյ 'ի բազմարդիւն Քահանայապետութենէ Ձերմէ:

Զառաջնապտուղս քրտնաջան վաս-
տակոց իմոց նուիրեալ աշխարհահռչակ ,
ազգաշէն և բարեացապարտ Անուան Ձե-
րոյ՝ խոնարհաշունչ մտօք հայցեմ, քաղց-
րութեամբ ակնարկեալ յայս ընծայաբե-
րութիւն իմ՝ ընդունել և զիս ընդ սմին՝ ի
հովանի թևոց բարեգութ խնամոց Ձերոյ.
որով խրախուսեցայց ձեռնարկել աներկ-
միտ յետ փայլեցուցին գործս՝ արժանաւորս
և ստանձնել ինձ և յառաջադէմ զարգաց-
ման լուսածին երկանց մեծ Նահատակին
Քրիստոսի սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի
Հայաստանեայցս Լուսաւորչի։

Ածառեալ Քահանայապետս

ԲԱՐԵԳՈՒԹ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ՁԵՐՈՅ

Ամենախոնարհ Ծառայ

Յարութիւն Քահանայ Մանուկեան Ալամդարեանց՝

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ՀԱՅԿԱԾԻՆ ԲԱՆԱՍԷՐ ՀԱՄԲԱՒՍ

Երկու գլխաւոր պատուաւորութիւնք են մարդոյ. Ած-սիրութիւն և ընկերսիրութիւն. վասն զի Քն̃ Վարդապետն ճշմարտութեան յայս երկուս պատուիրանս ամփոփեաց զամ՛ օրէնս. և աստուածայինն աւանդութեանց պատգամք յերկուս տախտակս դրոշմեալ աւանդեցան Իսրայէլեան տոհմի. սոքա արձանք՝ յորոց շառաւիղին այլ ամենայն փրկաւէտ օրէնք. և ՚ի զանց առնել մարդոյ զմին ՚ի սոցանէ, զրկի ՚ի մարդկուէ̃ և թերի յերկրաբնակչերան գտանի. Եւ կարի յիրաւունս. զի որ ճշմարիտ Աստուածասէրն է և Աստուածապաշտ, նոյնն և ընկերասէր է կատարեալ. և որ բարեհամբոյրն է առ ընկերս՝ նոյնն և Աստուածասէր է անկեղծաւոր։ Ընկերսիրութիւնն անհակառակելի ապացոյց է Աստուածսիրութեան. ուստի Աստուածախօս Աւետարանիչն անհաւատ անուանակոչէ՝ զորս ատելութեամբ առ ընկերս բերին. իսկ կենդանապարգև Բանին Այ̃ փրկութիւնն մեր յընկերսիրութե̃ խորախուսէ՝ զորս յԱստուածանմանութիւն վերադառնալով կամի։ Այս ուրեմն որ միանգամ կամիցի մարդ անուանիլ ամբողջս, պարտ է անկեղծաւոր ընկերսիրութեամբ զճշմարիտ Աստուածսիրութի̃ իւր յանդիմանել աշխարհի, տալով զԱստուծոյն՝ Այ̃, և զընկերին՝ ընկերի։

Այլ որպէս որ շրջին ՚ի գիշերի՝ ճրագի կարօտին առ ՚ի չխոտորելոյ յուղիղ ճանապարհէ և ՚ի խորխորատ գլորելոյ, նոյնպէս և մեք՝ որ գնագերիմք ՚ի գիշերի տգիտութեան մեղաց, կարօտիմք ճրագի Աստուածայնոյն յայտնութեան. զի Ճրագ են բանք Տեառն ոտից մերոց և լոյս առն շաւղաց մերոց ըստ Աստուածախօս Հաղներգողին. որ անդադար աղաղակէր, Դու լուսաւոր առնես զճրագ իմ Տէր Ած̃ իմ լոյս արա ինձ ՚ի խաւարի։ Սմին իրի հարկ ՚ի վերայ կայ մեզ ՚ի մտանելն ընդ նախագրութեանս ուսմանց իմաստից, վերահայցել ՚ի պարգևատուէ ամենայն բարեաց յԱյ̃ զլուսաշաւիղ բանիցն զլուսաճաճանչ ճրագ առ անխափան ժամանել յԱստուածգիտութիւն, յԱստուածսիրութիւն, և յԱստուածպաշտութիւն. զի ճանաչելն զԱստուած բովանդակ արդարութի̃ է և գիտելն զզօրութի̃

նորա՝ արժան անմահութեան․ իւր ընկերսիրութիւնն այնպէս զնա երթայ աստուածսիրութեն՝ որպէս սուրբ զնա մարմնոյ,

Բայց յառաջ քան զմուտն 'ի խորս աստուածային յայտնութեանց՝ պէտք են մեզ նախապատրաստել առ այն․ կազդուրել սկզբամբ իմաստութեան երկիւղիւ առն Տեառն․ Զայս նախապատրաստութիւն աշխատասիրեցին մեզ գումարք աստուածարեալ Վարդապետաց եկեղեցւոյ, ամփոփեալ 'ի հոգեշունչ գրուածս իւրեանց զմեկնութիւնս դժուարիմաց տեղեացն առ անաշխատ մատակարարելոյ մեզ զհոգեսնունդ արգասիս նոցա․ և հետ զհետ համառօտեալ զայն և պարզեալ, եդին 'ի համար դպրոցական մատենից իբր նախակրթութի իմ և բանալի սուրբ գրոց՝ անուանեալ զայն Հրահանգ Քրիստոնէական Վարդապետութեան․ որով առ փոքր մի վարժեալ և առ սակաւ սակաւ յառաջ խաղացեալ՝ ժամանեմք 'ի գիտութիւն Աստուծոյ և պարտուորութեանց մերոց․

'Ի բազմադիմի շահեկանութէ այնօրինակ գրոց ակնարկեալ՝ և ըստ Տեառն յաջողելոյ հանդիպեալ ընտիր, համառօտ և պարզախօս օրինակի միոյ 'ի Ռուս լեզու․ ապաւինելով յօժանդակութիւն շնորհաց Հոգւոյն Աստուծոյ, անկեհեր ձեռն արկի 'ի թարգմանութիւն նորին դիւրիմաց 'ի Հայումս առնելով․ որպէս զի յընթեռնուլ ձեր զայս և 'ի լսել միանգամ և եթ 'ի վարժապետացդ զմեկնութիւնն՝ իսկ և իսկ զիմաստ բանին յանդիման տեսանել յիշողութեան ձերում տպաւորեսջիք․ Եւ արդ՝ համազգի աշակերտակիցք Ճշմարտութեան, բարեմըտութեամբ ընկալեալ զայս նուէր երկասիրութեան իմոյ, ընթերցարուք, լուարուք, հաւատացէք, կատարեցէք, իմաստնացարուք, փրկեցարուք, և փառս տուք Այնմ՝ որով շարժիմք և կեամք և եմք․

Թարգմանիչն․

ՀՐԱՀԱՆԳ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ներածութիւն։

Հ. Ո՞ր է սահմանն Հրահանգի Քրիստոնէականին։

Պ. Ճանաչել զԱստուած և վարել ըստ նորա կամաց կամ օրինաց։

Հ. Ի՞նչ իրիք համար իցէ մեզ ճանաչել զնա։

Պ. Ի ձեռն մտաց մերոց և Աստուծոյ յայտնութեան։

Հ. Ո՞րն է միտքն։

Պ. Կարողութիւն հոգւոյ՝ որով ճանաչեմք զճշմարիտն, զբարի և զպատճառս իրաց։

Հ. Ո՞րպէս իմանամք առաւել Աստուծոյ յայտնութենէն։

Պ. զԱստուածաշունչ գիրս։

Հ. Ո՞րն է պէտք առ Աստուածպաշտութիւն ի մէջ մտաց։

Պ. Ողջամիտ քննութիւն արարածոց երևելի աշխարհիս։

Հ. Ո՞րն է պահանջք առ Աստուածպաշտութիւնն ի մէջ յայտնութեան։

Պ. Հաւատք՝ առ սուրբ մտօք ընդունելութիւն ամ ճշմարտութեանց պարունակելոց ՚ի սուրբ Գիրս։

Հ. Ո՞ր օգուտ այսր է հաստատութեան։

Պ. Ճանաչողութիւն ՚ի ձեռն մտաց չէ այնչափ կատարեալ. զի ցայն վայր ձգի՝ որքան հնար է մարդոյ անձամբ անձին գիտել. իսկ զԱյ յայտնութեան՝ կատարելագոյն են է. ըստ որում ունի յինքեան զոր ինչ միանգամ յայտնեալ է Այ զինքենէ մարդոյ. և նա զոր ինչ միանգամ հարկ է մեզ գիտել գիտել։

Հ. Ո՞րպէս այս ըստ կարգի բաժանի Հրահանգն Քրիստոնէականն։

Պ. Յերկուս մասունս.

Հ. Զի՞նչ պարունակէ մասն առաջին.

Պ. Զծանօթութիւնս առեալս ՚ի միայն բնականութենէ. և կոչի Աստուածագիտութիւն բնական.

Հ. Զի՞նչ պարունակէ յետին մասն երկրորդ.

Պ. Զծանօթութիւնս առեալս ՚ի սուրբ Գրոց և կոչի Աստուածագիտութիւն յայտնական.

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ.

Յաղագս բնական Աստուածգիտութեան:

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յաղագս գոյութեանն Աստուծոյ:

Հ. Զի՞նչ իմանամք անուամբս Աստուած.

Պ. Ած կոչեմք զգոյացութիւն՝ որ զմեզ և զաշխարհ ամ՟ ստեղծեալ, խնամարկէ զամենայն.

Հ. Զի՞նչ զառաջինն առաջնորդէ զմեզ ՚ի գիտութիւն գոյութեանն Աստուծոյ.

Պ. Ծանօթութիւն անձանց. քանզի ՚ի քննել զծագումն ազգի մարդկան, ոչ գտանեմք զպատճառ գոյութեան նորա ՚ի մեզ՝ զի անհնարին է մարդոյ ստեղծանել զինքն. և ոչ յայլ ամ՟ գոյացութիւնս երևելիս աշխարհիս, զի անկատարք են գոլով նոցա քան զմեզ՝ ոչ կարեն ստեղծանել զմեզ. ուստի և եզրակացուցանեմք լինել ամենակատար գոյացութեան իմիք, յորմէ ստեղծաք. և այս գոյացութիւն՝ է Ած.

Հ. Ի՞ւ երկրորդաւ ճարեմք իմանալ զգոյութիւն Աստուծոյ.

Պ. Զննութեամբ աշխարհիս. քանզի տեսեալ զերկինս և զլուսաւորս նոցա ՚ի գեղեցիկ կարգի, իսկ զերկիրս ը̄ բուսոց իւրոց և կենդանեաց, չէ՛ մարթ ոչ

հարցանել. Ո՞ զոյս մմ գոյացոյց և սահմանեաց։ Այր՝ ոչ զօրէ առնել զայդ. անձամբ անձին գոյանալ ոչ կարեն. վասն որոյ և պէտ ընդելք լինել ամենազօր գոյացուն իւիք, որ կարգեալ զայս մմ կառավարէ զմմ. և այս ամենազօր գոյացութիւն է Այ։

Հ. Որո՞նք են նշանաւոր ապացոյցք գոյութեանն Այ։

Պ. Համաձայն խոստովանութիւն Այ մմ ազգաց. քանզի թէպէտ բարբարոսք և տգիտաբարոյ ազգք ազգք աշխարհի ոչ կարացին ունել գիտակաբանս ծանօթութի ինչ զԱյ, սակայն ընդարոյս խելամտութն Այ ծանօթեանն այնպէս էր տպաւորեալ 'ի սիրտս նոցա միշտ, մինչև առաւել ցանկալ նց Ածացուցանել զերկնաւոր կամ զերկրաւոր արարածս, քան զԱյն ուրանալ զգոյութիւն։

Հ. Ի՞նչ է երկրորդ ապացոյցն հաստատուն գոյութեան Աստուծոյ։

Պ. Ներքին ներգործութի խղճի մտաց. որ 'ի գործել մեր զբարի ինչ՝ մխիթարէ զմեզ. իսկ 'ի գործել զչարիս յանդիմանէ. և որովհետև ոչ զմխիթարական և ոչ զյանդիմանական զօրութիւն նր կարէ ոք յարարածոց առաւելուլ 'ի մեզ կամ նուազել, ուրեմն է ծայրագոյն գոյացութի ինչ պարգևատու այսր անսուտ իմացուն 'ի զանազանութիւն բարւոյ և չարի. այս ուրեմն գոյ Աստուած։

Հ. Որո՞նք են որ հաստատեն մեզ զգոյութիւնն Այ։

Պ. Բնածին ցանկութի մեր ծայրագոյն բարւոյ. վասն զի իւրաքանչիւր մարդ 'ի խնդիր երջանկութն դեգերի յաշխարհի աստ. Այլ մմ արարածք ունին զինչ և իցէ 'ի վիճակի իւրեանց 'ի բաւականութի իւրեանց. իսկ զցանկութիւն մարդոյ, ոչ ինչ յերկրաւորս բարեաց կարէ բաւականացուցանել. և արդ՝ եթէ մարդս գերագոյն քան զնոսա գոլով՝ չէ՛ պարտ թշուառագոյն քան զնոսա լինել. ուրեմն հարկ է գոլ

ևս կատարելագոյն քան զամ արարածս կենցաղոյս գոյացուն էակք, որ կարիցէ յաւուր միում երանելի առնել զմարդն. ապա ուրեմն գոյ Աստուած.

ԳԼՈՒԽ. Բ.

Յաղագս յատկութեանց Աստուծոյ.

Հ. Ա՞ռ ի՞նչ առաջնորդէ մեզ ծանօթութիւն գոյութեան Ածյ.

Պ. Առ ծանօթութիւն յատկութեանց նր.

Հ. Զի՞նչ իմանամք անուամբք յատկութեան Ածյ.

Պ. Յատկութիւնք Ածյ ասելով իմանամք զայնոսիկ կատարելութիւնս, որք գոյացապէս պատշաճին Ածյ միայն. և զոր անհնարին է ընծայել արարածոյ իմիք.

Հ. Զո՞րպիսի յատկութիւնս Ածյ ցուցանէ մեզ ծանօթութիւն գոյութեանն Ածյ.

Պ. Եթէ գոյ Ած անսկզբայ, հարկ է գոլ նմա անեղ. քանզի ամ եղական՝ արարած անուանի. իսկ եթէ անե՛ղ է նա, հարկ է ամ արարածոց առ ՚ի նմանէ ունել զսկիզբն. զի անհնար է արարածոց յարարածոյ ստեղծանիլ. եթէ նա ետ ամենայն արարածոց զգոյութիւն և զկատարելութիս զորս տեսանեմք ՚ի նս, հարկ է նմա ունել զամ կատարելութիւնս ՚ի ծայրագոյն աստիճանի. քանզի զոր ինչ չունի ոք ՚ոչ կարէ տալ այլում. իսկ եթէ ունի նա յինքեան զամ կարելի կատարելութիւնս, ապա ուրեմն Ած է գոյացութիւն ծայրագոյն.

Հ. Զի՞նչ ևս իմանամք զԱծյ ըստ պատճառի գոյութեան նր.

Պ. Եթէ գոյ Ած, հարկ է գոյութեան նր մնալ ՚ի կամս նր միայն՝ քանզի անստեղծ է յումեքէ. իսկ եթէ պատճառ գոյութեն նր է ՚ի նմա միայն, հարկ է նմա գոլ ՚ի յաւիտենից ընդ ինքեան. ապա ուրեմն ինքնագոյ է Ած և անկախ յումեքէ.

Հ. Դարձեալ զմտածելին յառաջնոյն յայտնէ մեզ գոյութիւն նր.

Պ. Եթէ գոյ Ած, հարկ է նմա ունել զգոյութիւն անսահման. քանզի չէք ինչ իշխող գոյութեան նր. իսկ եթէ ոչ կարէ ինչ սահման դնել գոյութեան նորա, ապա ուրեմն անհնարին է Ած ոչ գոլ.

Հ. Ըստ այսմ զմտածելին ծանօթութիւն մարթ իցէ մեզ զգոյացութենէ Այ ունել.

Պ. Ած է գոյացութիւն ծայրագոյն, անկախ, ինքնագոյ և որում անհնար է ոչ գոլ.

Հ. Զի՞նչ զհետ գոյ ընդունելութեան Այ գոյացութեան ծայրագոյն.

Պ. Զհետ գոյ լինել Աստուծոյ մի. քանզի երևակայել զերկու կամ զբազում ծայրագոյն էակս՝ ներհակ է ողջամիտ քննութեան.

Հ. Զի՞նչ իմանամք զԱյ գիտացեալ զանկախութենէ նորա զորմէ ասէք.

Պ. Ըստ այսմ հարկ է նմա լինել անսկզբնաւոր յաւիտենական և ինքնիշխան.

Հ. Զի՞նչ զհետ գոյ ինքնագոյութեանն Այ.

Պ. Եթէ Ած է ինքնագոյ, ուրեմն զամ կատարելութիւնս և զզօրութիւնս պարունակէ յինքեան. և է ամենակարող, ամենիմաստ և գերակատար. իսկ եթէ գերակատար է՝ հարկ է լինել և ամենաբաւական. քանզի ոչ կարէ կարօտիլ իմիք. և եթէ առանց իրիք հարկի շնորհեաց արարածոց զգոյութիւն և զկատարելութիւնս. ուրեմն է ամենաբարի.

Հ. Զի՞նչ զհետ գոյ անհնարին լինելոյն Այ ոչ գոլ.

Պ. Այսմ զհետ գոյ լինել Աստուծոյ միշտագոյ և անսկզբնաւոր յաւիտենական. և գոլով այսպիսի, հարկ է գոլ անմարմին. ապա և հոգի ամենագոյ. և գոլով ամենապարփակ և անպարագրելի հոգի՝ հարկ է գոլ ամենուրեք. և եթէ ամենուրեք, ապա և ամե-

նագէտ․ իսկ եթէ ամենագէտ, ազատ և արդարադատ․

Հ․ Ասա որք գլխաւոր յատկութիւնս ունի Ած․

Պ․ Նա է մի, հոգեւոր, անկախ, անսկիզբն, անվախճան, յաւիտենական, ազատ, ամենիմաստ, ամենակարող, ամենուրեք կամ ամենավայր, ամենագէտ, ամենաբարի, ամենասուրբ և արդարադատ․

Հ․ Զի՞նչ իմանամք անուամբ միութեան Ածոյ․

Պ․ Թէ չիք այլ գոյացութիւն ինչ գերագոյն կամ հաւասար Աստուծոյ ՚ի կատարելութիւնս․

Հ․ Զի՞նչ է գոյացութիւնն հոգւոր․

Պ․ Հոգեւոր գոյացութիւնն չունի յինքեան զնիւթական մասունս ինչ և ոչ ՚ի ներքոյ անկանի մարմնաւոր զգայութեանց․

Հ․ Զի՞նչ իմանամք անուամբ անփոփոխութեան Ածոյ․

Պ․ Թէ գոլով Ածոյ անեղ՝ ոչ ուրուք կարօտի պահպանութեան, այլ յինքենէ ունի զգոլն․

Հ․ Զի՞նչ նշանակէ խօսելով զԱծ անսկիզբն, անվախճան, յաւիտենական։

Պ․ Թէ Ած է այնպիսի յաւիտենական գոյացութի՛ որ ոչ զսկիզբն գոյութեան իւրոյ և ոչ զվախճան ՚ի ժամանակի կարէ ունել․

Հ․ Զի՞նչ նշանակէ գոյացութիւն ազատ․

Պ․ Զայնպիսի գոյացութիւն՝ որ ոչ ՚ի ներքուստ և ոչ արտաքուստ բռնադատի յումեքէ․

Հ․ Զի՞նչ իմանամք անուամբ իմաստութեան Ածոյ․

Պ․ Թէ խորհուրդք Աստուծոյ զմնջ երբեմն անքննելիք են ՚ի մէնջ․ բայց ներգործութիւնքն միշտ ակներև գերագոյնք են և բարիք․

Հ․ Զի՞նչ է ամենակարողութիւն Ածոյ․

Պ․ Ամենաբաւական ինքնիշխան զօրութի՛ Աստուծոյ ՚ի ստեղծանել զամենայն․

Հ․ Զի՞նչ է ամ[illegible]ութիւն Ածոյ․

Պ. Ներկայութիւն նորա յամենայն ժամանակի ամենայն ուրեք.

Հ. Օ՞րն է ամենագիտութիւն Աստուծոյ.

Պ. Նախատես գիտելն Աստուծոյ ամենայն անցեալ, ներկայ և ապառնի գործոց յաշխարհի՝ եւս և գաղտնեաց բանականացս.

Հ. Օ՞րն նշանակէ զԱստուած ամենաբարի կոչելով.

Պ. Թէ գոլով Աստուծոյ անձամբ անձին ամենակատար և երանալից, զամենայն արարածոց զբարին կամի.

Հ. Օ՞րն առաջի առնեմք արդարադատ անուանելով զԱստուած.

Պ. Թէ Նա սիրէ զուղղութիւն և զճշմարտութիւն միայն, և զանիրաւութիւն ինչ ոչ կարէ ցուցանել և միշտ ըստ արժանեաց պատուհասէ և վարձատրէ.

ԳԼՈՒԽ Գ.

Յաղագս արարչագործութեանն Աստուծոյ.

Հ. Ստան է՞ր երևացուցանեմք թէ աշխարհս արարած է Աստուծոյ.

Պ. Անտի յայտնի՝ զի Աստուած միայն է անսկզբնական. այլ ուրեմն հարկ է ամենայն էակաց առ 'ի նմանէ զսկիզբն իւրեանց ունել.

Հ. Ո՞րպէս ստեղծ Աստուած զաշխարհս.

Պ. Յանէից այլ ոչ 'ի յաւիտենից.

Հ. Ընդէ՞ր զաշխարհս ասեմք ստեղծեալ 'ի ժամանակի և ոչ 'ի յաւիտենից.

Պ. Զանզի 'ի յաւիտենից գոլով աշխարհի՝ ոչ եւս լինէր արարած. այլ անսկիզբն լեալ՝ կարէր ունել զյատկութիւնս Աստուծոյ.

Հ. Վասն է՞ր հաստատեմք թէ Աստուած ստեղծ զաշխարհս յոչնչէ.

Պ. Վասն այնորիկ զի ամ էակք՝ յորոց աշխարհս բաղկանայ՝ ոչ կարացեալ ինքնագործ լինել, յԱյ առին յոչնչէ 'ի գոյ. ապա ուրեմն յառաջ քան զարարչագործութիւն Այ ոչ գոյր ինչ բաց յԱյ արարչականէ.

Հ. Առ կարօտութեա՞ն ինչ կամ առ անհրաժեշտ հարկի՞ ստեղծ Ած զայս աշխարհ.

Պ. Ո՛չ առ անհրաժեշտ հարկի. քանզի Այ է ազատ գոյացութիւն. և ոչ առ կարօտութեան, զի երանաւէտ գոլով նորա և ամենակատար, ոչ կարէ ունել զկարօտութիւն ինչ յարարածս.

Հ. Զի՞նչ էր ուրեմն վախճանական պատճառ արարչութեան աշխարհիս.

Պ. Միայն անհուն բարութիւնն Աստուծոյ՝ որ հաճեցաւ ունել զարարածս հաղորդս պարգևաց բարութեան իւրոյ.

Հ. Միթէ ամենայն արարածք հաղորդի՞ն պարգևաց բարութեանն Աստուծոյ.

Պ. Ամենեքեան առ հասարակ, որպ բանականք նոյնպէս և անբանք և անզգայք.

Հ. Զի՞նչ է անբան և անզգայ արարածոցն հաղորդութեան բարութեանն Աստուծոյ.

Պ. Ստացումն գոյութեան և կատարելութեան յԱստուծոյ ըստ իւրաքանչիւրոցն պատշաճի.

Հ. Ո՞ յերկրաւոր արարածոց արժանի գտաւ առաւելին պարգևաց Աստուծոյ.

Պ. Մարդ՝ քանզի զարդարեալ է բանական և անմահ հոգւով.

Հ. Վասն է՞ր հաստատեմք թէ մարդ ունի հոգի բանական.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի ունի նա զկարողութիւն ոչ միայն ճանաչելոյ զերեւս շրջապատեալ իրս զմին 'ի միւսոյն զանազանելով , այլեւ քննելոյ զանձն իւր . մակաբերելոյ 'ի ներկայէ զապագայն եւ դատելոյ զհետեւանաց եւ զպատճառաց իրաց , առ որ հարկիւ բանականութիւն պահանջի.

Հ. Ի՞ւ մարթ է ապացուցանել զանմահութիւն մարդկային հոգւոյ.

Պ. Այնուիկ՝ զի հոգի մարդոյ է գոյացութիւն իմացական՝ որ չունի ինչ հասարակ ընդ մարմնաւորաց եւ նիւթականաց . քանզի ոչ ներքոյ անկանի բաժանման եւ չափման . իսկ եթէ չունի զծանրութիւն եւ զչափ , ուրեմն չէ բաղկացեալ 'ի նիւթոյ իմիք . եւ չունելով զմասունս ինչ՝ պարտ է լինել անեղծ եւ անմահ .

Հ. Այլ ի՞նչ վախճան ստեղծման անշնչոց եւ անբան էակաց.

Պ. Գեղեցիկ վախճան գոյութեան նոցա յայտ է՝ զի փոխադարձ ծառայութեամբ միմեանց՝ պահպանեսցեն զկարգաւորութիւն եւ զանքակտելի կապակցութիւն աշխարհիս.

Հ. Զի՞նչ է գերագոյն վախճան գոյութեան մարդոյ.

Պ. Վայելումն անմահութեան եւ անվախճան երանութեան զկնի ըստ Աստուծոյ հաճոյից յաստիս կենցաղավարելոյ.

ԳԼՈՒԽ Գ.

Յաղագս նախախնամութեան Աստուծոյ.

Հ. Ստեղծեալ Աստուծոյ զաշխարհս ՚ի չամս տեղա-ծո՞ց եթող զնա.

Պ. Ո՛չ. այլ անդադար նախախնամէ զայն.

Հ. Հնա՞ր իցէ եթէ իմիք եղանել յաշխարհի ըստ պատահման կամ ըստ հարկի.

Պ. Ո՛չ երբէք. քանզի թէպէտ և հանդիպին անցք ինչ, զոր պատահական կոչեմք՝ չկարացեալ ՚ի բաւականին խելամուտ լինել պատճառացն. այլ ամենատես գիտութիւն Այ ունի և զայնոսիկ ՚ի գաղտնալի ամենիմաստ տնօրէնութեանն իւրոյ.

Հ. Զի՞նչ է նախախնամութիւնն Աստուծոյ.

Պ. Պահպանութիւն գոյութե և զօրութեան արարածոց և իմաստնաբար ուղղութիւն նոցա առ վախճան բարեգոյն.

Հ. Վասն է՞ր խոստովանիմք պահպանել Այ զգոյութիւն և զզօրութի անշունչ և անբան էակաց.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի գոյութի ամ էակաց կախի զկամաց արարչի նոցա. քանզի որպէս անհնարին էր նոցա ինքնագոյ լինել առանց Այ, նոյնպէս անհնարին է առանց Այ ծայրին նախախնամութեան անկորուստ պահպանել զգոյութիւն իւրեանց.

Հ. Ուստի՞ տեսանի պահպանութիւն Այ անբան և անշնչական էակաց.

Պ. Նախ՝ զի ամ էակք ՚ի սկզբանէ աշխարհի մինչև ցայժմ, փոխադարձ արբանեկութբ միմեանց պահպանեն զանքակտելի կապակցութիւն հի. և որովհետև վասն այսորիկ ընդհանրական կարգաւորութե ոչ ինքեանք կարեն ինչ հոգալ և ոչ մարդս, ապա

ուրեմն անձայնով կառավարէին նախախնամութեան ։

Հ. Զո՞ր յարարածոց նախախնամէ ԱԾ առաւել քան զհո-գորութեան։

Պ. Զմարդն. քանզի զայլ ամ էրս ՚ի ծառայութի նմա կարգեաց։

Հ. Յի՞նչ պէտս ենթակայ լինին ծառայութեան ամ արարածոց մարդոյ։

Պ. ՚Ի վերաբերութեան առ հաճոյքն այդ մարդ-կան. զի արեգակն, լուսին եւ աստեղք լուսաւորեն զմեզ. օդով կատարեմք զկեանս եւ առ շնչեմք. հող եւ ծով. բոյսք եւ կենդանիք մատակարարեն մեզ կերա-կուր, զհանդերձ եւ զբնակարանս։

Հ. Արդեօք ստեղծի՞ ԱԾ զմարդն առ վախճան գերագոյն։

Պ. Այո. քանզի նա է առ կատարեալ երջան-կութիւն մարդոյ հարկաւ պահանջի անդորրութիւն խղճի մտաց. եւ այս անդորրութի ընդ առաքինութեան միայն է ընդ որ. ուրեմն ԱԾ ուղղելով զմանոս պա-տուհասիւք, զայլս փորձութեամբ, եւ այլ անթիւ եղանակաւ հանդերձելով զմարդիկ յառաքինութիւն, մինչ առաջնորդէ նոցա առ վախճան գերագոյն՝ առ երանութիւն յաւիտենական։

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յաղագս Աստուածպաշտութեան։

Հ. Զի՞նչ յաղագս այսր ամի պարտաւորի մարդ ԱԾոյ։

Պ. Պաշտամանս։

Հ. Զի՞նչ է Աստուածպաշտութիւն։

Պ. Ցուցակութիւն հպատակութեան մերոյ ԱԾոյ։

Հ. Զիա՞րդ ցուցանի հպատակութիւն մեր ԱԾոյ։

Պ. Ներքուստ եւ արտաքուստ։

9193-57

Гос. Публ. Библиотека ՀՍՍՀ-СССР им. А. Мясникяна

Հ. Ո՞րն է Աստուածպաշտութեանն ներքին։

Պ. Սէր անկեղծաւոր առ Աստուած և որոյ միտք հնազանդութիւն կամաց նորա կամ օրինաց։

Հ. Ո՞րն է Աստուածպաշտութեանն արտաքին։

Պ. Երկրպագութիւն, ընթերցուածք աղօթից, յաճախել յեկեղեցի և յարգութիւն եկեղեցական արարողութեանց։

Հ. Բաւակա՞ն իցէ մին յայսցանէ առանց միւսոյն։

Պ. Ոչ. ներքինն առանց արտաքնոյն և ոչ արտաքինն առանց ներքնոյն կարէ գոլ կատարեալ։

Հ. Վասն է՞ր Աստուածպաշտութեանն արտաքին թերի համարի առանց ներքնոյն։

Պ. Քանզի եթէ մեք առ ոչինչ համարիմք զկեղծ ցոյց ջերմեռանդութեան որոց մտերմութեան չեմք տիրապէս տեղեակ, որքան ևս առաւել սրտագէտն Աստուած տհաճ գտցի զպաշտօն արտաքին առանց ներքնոյն։

Հ. Ընդէ՞ր անկատար համարի Աստուածպաշտութեանն ներքին առանց արտաքնոյն։

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի եթէ հոգի մեր այնպէս անձուկս է շաղկապեալ ընդ մարմնոյ մինչև ամենայն զգացմանց նորա հարկիւ արտայայտիլ 'ի ձեռն արտաքին նշանաց ինչ, ապա և զգայութիւն ներքին և ճշմարիտ Աստուածպաշտութիւն հարկ է միաբանել ընդ արտաքնոյն։

Հ. Ե՞րբ լինի Աստուածպաշտութեանն կատարեալ։

Պ. Յորժամ ջերմեռանդագին ներգործութիւնք՝ զգայութեանց սրտի և զգայութիւն հոգւոյ՝ բարեպաշտ գործոց համաձայնին։

Հ. Ո՞րն պատճառէ զմարդն յԱստուածպաշտութիւն։

Պ. Ընծայելի կատարելութիւնք Աստուծոյ. քանզի եթէ Աստուած է ամենաբարի, ուրեմն հարկ է մեզ անկեղծաւոր սիրով 'ի նա յարիլ. եթէ է արդարադատ, սրբոյ է

մեզ երկնչել յանհնազանդութենէ կամաց նորա և 'ի ներքոյ անկանելոյ իրաւացի բարկութե նորա. եթէ է անսկիզբն, անփոփոխելի և ամենակարող, պատշաճ է գերապատուել զնա իբրև զծայրագոյն գոյացութիւն.

Հ. Վասն է՞ր դարձեալ պարտաւորեմք պաշտել զԱծ.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի նա է արարիչ մեր և նախախնամող. իբր զի շնորհելն մեզ զգոյութիւն. ստեղծանել զմեզ բանական և անմահ, է այնպիսի պարգև բարութեանն Այ՝ որ հարկաւ ստիպէ զմեզ 'ի գոհութիւն զնմանէ. և տեսեալ զԱծ յանդադար հոգողութեան զմենջ և 'ի շնորհաբաշխութե ամ հարկաւորացն և օգտակարաց առ դարման կենաց, պարտաւորիմք գերյարգել զնա իբրև զհայր ամենողորմ.

Հ. Զ՞ինչ դարձեալ յորդորէ զմեզ առ պաշտօն Այ.

Պ. Վարձն, զոր Ածապաշտողք ընդունին յաստիս և կարեն ընդունել 'ի հանդերձելումն.

Հ. Վասն է՞ր հարկ իցէ մեզ ունել դարձեալ յաղագս Ածպաշտութեան.

Պ. Զանզի որպէս արդարութիւնն Այ պատուհասէ զանհնազանդս կամաց իւրոց, նոյնպէս վարձատրէ և զկամարարս իւր.

Հ. Զ՞ինչ է վարձ Ածպաշտութեան յաստիս կենաց.

Պ. Անդորրութիւն խղճի մտաց՝ որով զուարճանայ մարդ 'ի գործելն միայն զբարի ինչ առաջի Այ.

Հ. Իսկ 'ի հանդերձելումն.

Պ. Յաւիտենական երջանկութի. քանզի յաստիս յորում անգամ անհնար պտեալ կամացն Այ՝ զրկիմք յերանական վիճակէ յանդորրութե խղճի մտաց. իսկ յանտի՝ ոչ յիմեքէ հրապուրեալ 'ի չարիս և հանապազ զհետ երթեալ ոք կամացն Այ, վայելեսցուք զուրախութիւն անսպառ.

Հ. Վասն է՞ր ջանամք ուսանել հանդերձելոյ կենաց.

Պ. Նաև՝ վասն այնորիկ, զի ունիմք զհոգի անմահ. Երկրորդ՝ որովհետև բազմիցս տեսանեմք յաշխարհի աստ վարել անօրինաց զկեանս 'ի լիութեան և յերջանկութեան. իսկ առաքինեաց կեալ և մեռանել յաղքատութեան և 'ի թշուառութեան. այլ արդարութիւն Այ անտեղի է թողուլ զչարիս անվրէժ և զբարիս անպատուհաս. ապա ուրեմն հարկ է լինել այլ կենաց զկնի մահուան. ուր ամ ոք զարժանաւորն ընկալցի ըս գործոց իւրոց զհատուցումն:

ԳԼՈՒԽ. Զ.

Յաղագս Յայտնութեանն Աստուծոյ:

Հ. Որո՞վ կարեմք ընդունել զառաւել ծանօթութիւնս զԱստուծոյ:

Պ. 'Ի յայտնութենէ.

Հ. Զի՞նչ է յայտնութիւնն:

Պ. Բան Աստուածային դրոշմեալ 'ի գիրս՝ որ ուսուցանէ մարդկան ճանաչել և պաշտել զճշմարիտն Աստուած. և ցուցանէ զհարազատ միջոցս 'ի ժառանգութիւն երանութեան:

Հ. Մի՞թէ էր հարկաւոր արդ մարդկան Աստուածային յայտնութեանն:

Պ. Այո՛ւ այո. քանզի թէպէտ առաջնորդութեամբ մտաց կարողք եղեն մարդիկ յարարածոց ճանաչել զԱրարիչն, զկատարելութիւնս նորա և զկամս. այլ ապականութիւն սրտի և չարաչար հակամիտութիւնք յետս բարձեալ զնա 'ի կատարելոյ զկամս Աստուծոյ, միշտ փոփոխեցուցանէին յայնմ երանական վախճանէ, վասն որոյ սահմանեալն էր. ուստի և մարդասէրն Աստուած առաքեաց զգիրքն և զհարազատ հնարս փրկութեան

շնորհելով մեզ զյայտնութիւնն։

Հ. Ո՞ր է բովանդակագոյն յայտնութիւնն Այ։

Պ. Յաստուածաշնչի. այս է ՚ի հին և ՚ի նոր կտակարանի։

Հ. Զի՞նչ կայ ՚ի հին կտակարանի։

Պ. Պատմութիւն սկզբնաւորութեան աշխարհի և եկեղեցւոյ հրէից. մարգարէութիւնք ՚ի վերայ Փրկչին. և օրէնք՝ որք պատրաստեն զմարդ յընդունելութիւն Աւետարանական հաւատոյ։

Հ. Զի՞նչ պարունակէ յինքեան նոր կտակարանն։

Պ. Յայտարարէ զլրումն մարգարէութեանց և քարոզէ զողորմութիւն Այ՝ զարդիւնս մահուան Յսի Քսի։

Հ. Յորմէ՞ գրեցաւ հին կտակարանն։

Պ. ՚Ի Մարգարէից։

Հ. Ո՞յք էին Մարգարէքն։

Պ. Արք՝ որոց շնորհեալ էր Այ զպարգև նախատեսութեան ապագայից և սքանչելագործութեան։

Հ. Նոր կտակարանն յումմէ՞ գրեցաւ։

Պ. Յառաքելոց։

Հ. Ո՞յք էին Առաքեալքն։

Պ. Աշակերտք Յիսուսի Քրիստոսի։

Հ. Զի՞նչ առաւել գիրս գրեցին Մարգարէքն և Առաքեալքն։

Պ. Հոգւով սրբով։

Հ. Վասն է՞ր խոստովանիմք զհին կտակարանն գրեալ Հոգ-ւոյն Աստուծոյ։

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի տեղեկութիւնք զԱյ՝ դրոշմեալք ՚ի նոսա՝ գերազանցք են և կատարեալք. կանոնադրութիւնքն՝ սուրբք և ճշմարիտք. պատմութիւնք անցելոց՝ սքանչելիք և անհակառակելիք. քանզի հաստատին յականատես վկայից ևս և ՚ի թշնամեաց հաւատոյ՝ մանաւանդ զի ամ՛ նախատեսութիւնք որ ՚ի նոսա ճշմարտեալ են լրութ՛։

Հ. Ի՞ւ ցուցանի Աստուածայնութիւն նորոյ կտակարանի։

Պ. Անուիկ՝ զի վարդապետութիւնն որ 'ի նմա՝ բղխեալ է 'ի բերանոյ Ածամարդոյն Յսի Քսի. զի աշակերտք նորա հեղինակք այսր գերապանծ գրուածոյ՝ տգէտք էին մարդկեղէն դպրութեանց. զի քարոզէին նորա զհաւատս 'ի լեզուս զանազան ազգաց. և զի սակաւաւոր Թիւ Առաքելոցս առանց երկրաւոր նպաստից ինչ, միայն զօրութեամբ բանից հերքեցին զկռապաշտութիւնն յաշխարհէ և ընդ այնր հաստատեցին զխորհուրդս Քնական հաւատոյ.

Հ. Օ՞ր ինչ յայսմ ամենայնէ պարտ էր եզրակացուցանել զԱծաշնչէն.

Պ. Թէ այն է Ճշմարիտ բան Այ և պարտի լինել անզուգական կանոն բարուց և հաւատոյ մերոյ.

Հ. Արդեօք դիւրընթեռնլի՞ է այն և բաւակա՞ն յԱստուածագիտութեան.

Պ. Դիւրիմաց է ամենեցուն և բացայայտէ զհարկաւորն հաւատոյ յուղղութիւն վարուց և 'ի փրկութիւն. իսկ զԱյ, զյատկութեանց նորա և զկամաց պայծառաբանէ անհամեմատ առաւելութեամբ քան զմիտս մեր.

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Ցաղագս յայտնական Աստուածգիտութեան։

ԳԼՈՒԽ. Ա.

Ցաղագս գոյութեան և յատկութեանց Աստուծոյ։

Հ. Ո՞ւստ ուսանիմք գէտք հաստատապէ՞ս զգոյութիւնն Աստուծոյ.
Պ. Ամենայնի յայտնաբարբառ բանիւք՝ մինչև անզգամ անուանել զորս երկրային յայտնեն.

Հ. Յորո՞ւմ տեղւոջ յիշատակի այդ։
Պ. Յօրհներգութիւնս Մարգարէին Դաւթի. Ասաց անզգամն ՚ի սրտի իւրում թէ ոչ գոյ Ա՟ծ։ (1)

Հ. Ի՞ւ հաստատի գոյութիւնն Աստուծոյ յԱստուածաշունչ գրոց։
Պ. Արարչագործութբ և կարգաւորութբ երևելի էից՝ զոր ՚ի քննելն անհնարին է ումեք ուրանալ զգոյութիւնն Ա՟յ. Զի Առաքեալն Պօղոս թէ՝ Աներևոյթքն Ա՟յ արարածովք իմացեալ տեսանին. նոյն է՝ մշտնջենաւորութիւն և զօրութիւն և Աստուածութիւն նորա։ (2)

Հ. Ի՞ւ տարբերել հաստատէին ևս գէտք զգոյութիւնն Աստուծոյ.
Պ. Հրաշապէս պահպանութբ եկեղեցւոյ ՚ի սկզբանէ էից՝ որպէս ասէ Նախամարգարէն Մովսէս. Բաժին Տեառն Յակոբ. բաւական եղև նմա յանապատի և խրատեաց և պահեաց զնա իբրև զբիբ ական. Տէր միայն ածէր զնոսա։ (3)

(1). Սաղմ. ԺԴ. 1.
(2). Հռովմ. Ա. 20.
(3). Բ. Օրէնք ԼԲ. 9. 10. 12.

Հ. Ո՞րպէս յայտնութիւն արարածքն զԱծ.

Պ. Յայտնութիւնն այն զԱծ լինել մի, հոգի ամենապարզ և ամենասուրբ, մշտնջենաւոր, ազատ, անկախ, ամենակարող, ամենագէտ, ամենուրեք, ամենաբարի, ամենարդար և մարդասէր.

Հ. Յորո՞վ տեղւոջ Աստուածաշնչին ցուցանի միութիւն Այ.

Պ. Ի Թուղթս Պօղոսի Առաքելոյն . Մի Աստուած և Հայր ամենեցուն, որ ՚ի վերայ ամի և ընդ ամենեսին և յամենեսին ՚ի մեզ։ (1)

Հ. Յորո՞վ տեղւոջ տեսանի հոգի լինելն Այ.

Պ. Յաւետարանին Յովհաննու . Հոգի է Ած. (2)

Հ. Եթէ հոգի է Ած, ապա զիա՞րդ ասի ՚ի սբ գիրս ընծայեն նմա անդամս մարդոյ . զոր օրինակ . Աչք Տեառն ՚ի վերայ արդարոց և ականջք նր ՚ի վերայ աղօթից նոցա. Երեսք Տեառն ՚ի վերայ չարագործաց. (3) Ձեռք քո արարին զիս . և այլն. (4)

Պ. Սբ գիրք ՚ի խօսելն զԱծ զմարդկեղէն լեզու ՚ի կիր առնուն. Աչօք՝ այլաբանեն զնախախնամել նորա զարարածս և զամենատեսութիւնն. ականջօք՝ զլսել նորա աղօթից մերոց . բերանով՝ զյայտնութիւն կամաց իւրոց մեզ . երեսօք՝ զներկայութիւն նորա կամ զողորմութիւն . ձեռօք՝ զամենակարողութիւն նորա . թևովք՝ զարագահաս լինել նորա յօգնութիւն արդարոց և ՚ի պատիժ ամբարշտաց . ռնգով՝ զցասումն մեղաւորաց . և այլն.

Հ. Ո՞րք գիրք վկայե՞ն յաւիտենականութեանն Այ.

Պ. Յայտնապէս աղաղակէ Մարգարէն Դաւիթ ա-

(1) Եփես. Դ. 6.
(2) Յովհ. Դ. 24.
(3) Սաղմ. ԼԳ. 16. 17.
(4) Սաղմ. ՃԺԸ. 73.

ԱԾ. Յաւիտենից մինչև յաւիտեանս դու ես: (1)

Հ. Զի՞նչ նշանակէ անսահման զօրութիւն նորա:

Պ. Այսպէս ստորագրէ զայն սաղմոսերգուն. ԱԾ մեր յերկինս և յերկրի. զամենայն զոր ինչ կամեցաւ և արար: (2)

Հ. Հաստատի՞ ի սուրբ գիրս ամենագիտութիւնն ԱՅ:

Պ. Զայսմանէ այսպէս ասէ ինքն Աստուած ի ձեռն Եսայեայ Մարգարէի. Յառաջ քան զիս ոչ եղև այլ Աստուած և յետ իմ ոչ եղիցի: (3)

Հ. Ո՞ր խօսք յայտնութիւնն զամենատարածութիւն ԱՅ:

Պ. Յաւետարանին Մատթէոսի. Առ յաստուածոյ ամենայն ինչ զօրաւոր է: (4)

Հ. Յորո՞մ տեղւոջ Աստուածաշունչն ցուցանէ ամենագէտ լինել Աստուծոյ:

Պ. Ի բանս Յովհաննու Առաքելոյն. Աստուած զամենայն ինչ գիտէ: (5)

Հ. Ի՞նչ ամենաբարեգթն կոչի նորա՞:

Պ. Ի սաղմոսերգութիւնս Դաւթի. Յերեսաց քոց ես յո՞ փախիցայց. թէ ելանեմ յերկինս՝ դու անդ ես. եթէ իջանեմ ի դժոխս՝ և անդր մօտ ես: (6)

Հ. Հաստատէ՞ յայտնութիւնն զանհուն բարութիւն ԱՅ:

Պ. Զբարութենէն Աստուծոյ այսպէս խօսի Աւետարանիչն Մարկոս. Ոչ ոք բարի՝ բայց մի Աստուած: (7)

Հ. Զի՞նչ ասէ ի սուրբ գիրս զարդարութենէն Աստուծոյ:

(1). Սաղմ. ՁԹ. 3:
(2). Սղմ. ՃԺԴ. 11:
(3). Եսայ. ԽԴ. 11:
(4). Մատ. ԺԹ. 26:
(5). Ա. Յովհ. Գ. 20:
(6). Սաղմ. ՃԼԸ. 8:
(7). Մարկ. Ժ. 18:

Պ. Յարդարութիւնն Այ այսպէս աղաղակէ Մարգարէն Դաւիթ. Արդար ես դու Տէր. և ուղիղ են դատաստանք քո: (1)

Հ. Օրինա՞կ հաստատէ ի սբ գիրս կատարելութեան Այ:

Պ. Յայտնապէս հաստատէ զայս Առաքեալն Յովհաննէս ի թուղթս իւր. Աստուած սէր է.... Նա սիրեաց զմեզ: (2)

Հ. Սուրբ գիրք յայտնե՞ն մեզ կատարելութիւնն Այ:

Պ. Ո՛չ. քանզի այն ոչ միայն մարդկայինս մտաց, այլև հրեշտակաց իսկ անիմանալի է. ըստ Առաքելոյն Պօղոսի թէ. Ած՝ որ միայն ունի զանմահութիւն բնակեալ ի լոյս անմատոյց. զոր ոչ ոք ետես ի մարդկանէ, և ոչ տեսանել կարող է: (3)

ԳԼՈՒԽ. Բ.

Յաղագս անձնաւորաց Երրորդութեան:

Հ. Ո՞րքան զի՞նչ տայ յայտնութիւնն կատարելութեան Այ:

Պ. Ուսուցանէ մեզ՝ թէ գոլով Այ աներևոյթ և անքնին ըստ գոյացութեանն՝ է մի, բայց յերիս անձինս Հայր, Որդի և Հոգի սուրբ:

Հ. Օրինա՞կ տուր ինձ ի մեր տանուլ զայս Երրորդութեան:

Պ. [illegible] այն է գերագոյն անդամ հաւատոյս մերոյ, և թէ այս անհաս խորհուրդ Երրորդութեան հաղորդեալ է մարդկան վն հաւատալոյ և ոչ քննելոյ. սակայն է յայտնապէս հիմնեալ ի գրուածս հին և նոր կտակարանի:

(1). Սաղմ. ՃԺԸ. 137:
(2). Ա. Յովհ. Դ. 8 և 19.
(3). Ա. Տիմ. Զ. 16.

Հ. Զիա՞րդ հին կտակարանն վկայէ զԵրրորդութենէ.

Պ. ՚Ի բազում տեղիս, բայց յայտնագոյնս ՚ի բանս Անգեայ Մարգարէի. Ես ը՟ ձեզ եմ, ասէ Տէր ամենակալ. և Բանն զոր ուխտեցի ընդ ձեզ. և Հոգին իմ՝ որ կայր ՚ի միջի ձերում. (1)

Հ. Իսկ նոր կտակարանն հաստատէ՞ զայս.

Պ. Պարզապէս բանիւք Յովհաննու Աւետարանչին. Երեք են՝ որք վկայեն յերկինս. Հայր, Բան և Հոգի ս՟բ. և Երեքեան մի են. (2)

Հ. Ընծայէ՞ յայտնութիւնն երից անձանցն ևս զվերոգրեալ Աստուածային յատկութիւնս.

Պ. Երիցն ևս հաւասարապէս. զոր օրինակ. որպէս ամենագէտ է Հայր Ա՟ծ. Գիտէ Հայրն ձեր, զինչ պիտոյ է ձեզ (3). Նոյնպէս ամենագէտ է և Որդին Ա՟ծ. Ասէ Պետրոս ցՅիսուս. Տէր՝ դու զա՟մ գիտես. (4). Նմանապէս ամենագէտ է և Հոգին ս՟բ. Հոգին զա՟մ քննէ՝ և զխորս Ա՟յ. (5)

Հ. Որպէս զիա՞րդ մարթ իցէ զանազանել զմի անձն Երրորդութեան ՚ի միւսոյն.

Պ. Սուրբ գիրք այնքան յայտնի առաջի առնեն մեզ զէական յատկութիւնս իւրաքանչիւր անձնաւորութեան՝ մինչև անհնարին լինել ումեք համարել զՀայրն Ա՟ծ, Որդի կամ Հոգի. զՈրդին Ա՟ծ, Հայր կամ Հոգի և կամ զս՟բ Հոգին Աստուած, Հայր կամ Որդի.

Հ. Զի՞նչ գրի ՚ի հանգանակի զառաջին անձնաւորութենէ Երրորդութեանն.

Պ. Առաջին անդամ. Հաւատամք ՚ի մի Աստուած

(1). Անգեայ. Բ. 6.
(2). Ա. Յովհ. Ե. 7.
(3). Մատ. Զ. 8.
(4). Յովհ. ԻԱ. 17.
(5). Ա. Կորն. Բ. 10.

'ի Հայրն ամենակալ յարարիչն երկնի և երկրի· երևելեաց և աներևութից։

Հ. Ո՞րն են հանգամանք յատկութե. են առաջին անձնաւորութե.

Պ. Առաջին անձնաւորութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն անուանեալ Հայր Աստուած, է անեղ, անծին և անսկիզբն, յորմէ 'ի յաւիտենից ծնեալ է Որդին. անքննաբար բղխի սուրբ Հոգին. և առնեղծեալ են ամենայն արարածք երևելիք և աներևոյթք ըստ վկայելոյ սբ. գրոց. Աստի՝ (որ 'ի Հօրէն Աստուծոյ) ամենայն նահապետութիւն յերկինս և յերկրի անուանի. (1)։

Հ. Ո՞րն ասէ 'ի հանգանակին զերկրորդ անձնաւորութե Երրորդութեանն։

Պ. Երկրորդ անդամ. Հաւատամք և 'ի մի Տէր Յս Քս. Որդին Այ ծնեալն յԱյ Հօրէ միածին. որ յէութենէ Հօր. Այ յԱյ, լոյս 'ի լուսոյ, Այ ճշմարիտ յԱյ ճշմարտէ ծնունդ և ոչ արարած. նոյն բնքն 'ի բնութենէ Հօր՝ որով ամ ինչ եղև յերկինս և 'ի վերայ երկրի երևելիք և աներևոյթք։

Հ. Ո՞րն են հանգամանք յատկութեան երկրորդ անձնաւորութեան Երրորդութեանն։

Պ. Երկրորդ անձնաւորութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն անուանեալ Որդի Այ, է անեղ և ոչ բղխեալ յումեքէ. այլ 'ի յաւիտենից ծնեալ 'ի Հօրէ. որոյ մարմնաւորութեամբ փրկեցաւ ազգ մարդկան 'ի յաւիտենական մահուանէ ըստ գրոց. Միածինն Որդի՝ որ է 'ի ծոց Հօր. (2) Եւ զանձն փրկանս ետ ամենեցուն։ (3)

Հ. Ասա՛ էր ծածկին տառամբ Որդին ԱՅ.

(1) Եփես. Գ. 15
(2) Յովհ. Ա. 18։
(3) Ա. Տիմ. Բ. 6։

Պ. Յաղագս զանազանութեան 'ի հրեշտակս սոյց և 'ի մարդկանէ, զորս ոչ գիրք նոյնպէս անուանեն որդիս Այ ըստ շնորհաց որդեգրութեան.

Հ. Զի՞նչ գրի 'ի հանգանակի երրորդ անձնաւորութեան աստուածային Երրորդութեան.

Պ. Ութերորդ անդամ. Հաւատամք և 'ի սուրբ Հոգին յանեղն և 'ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս և 'ի Մարգարէս և յԱւետարանս. որ էջն 'ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն և բնակեցաւ 'ի սուրբս.

Հ. Զի՞նչ են էական յատկութիւնք երրորդ անձնաւորութեան Երրորդութեանն.

Պ. Երրորդ անձնաւորութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն անուանեալ Հոգի սուրբ, է անեղ և անծին, այլ 'ի յաւիտենից բղխեալ 'ի Հօրէն Այ ոչ որ գիրք վկայեն. Հոգին ճշմարտութեան՝ որ 'ի Հօրէ ելանէ. (1)

Հ. Եւ որպ՝ երեք անձինք երեք Ածք իցեն.

Պ. Ոչ. քանզի յայտնութիւնն ուսուցանէ մեզ հաւատալ, թէ յերիս անձինս է մի Աստուածութիւն. Հայր, Որդի և Հոգի սբ և սբ երեքեան մի են. (2)

Հ. Զի՞նչ ներգործութիւնս ընծայեն մեզ գիրք Երրորդութեանն.

Պ. Նախասահմանութիւն, արարչութիւն և խնամարկութիւն.

Հ. Զի՞նչ է նախասահմանութիւնն Աստուծոյ.

Պ. Նախասահմանութիւնն է խորհուրդ եռանձնեայ Ածութեանն, որով զամ ինչ՝ որ միանգամ կատարի 'ի ժամանակի, նախանշանակէ 'ի յաւիտենից առնել կամ ոչ. (3)

(1) Յովհ. ԺԵ. 26.
(2) Ա. Յովհ. Ե. 7.
(3) Ոչ են խորհուրդք իմ իբրև զխորհուրդս ձեր... ասէ Տէր. Եսայ. ԾԵ. 8.

Հ. Զի՞նչ պարտ է իմանալ զնախախնամութենէն Այ ընդհանրապէս:

Պ. Թէ այն է ըստ ամի անկախ յամենքէ և ազատ.(1) ամենիմաստ և անխափանելի.(2) ընդհանրական և ան-փոփոխ:(3)

Հ. Ո՞ր նախախնամութիւնն Աստուծոյ առանձինն խնամէ առաւել քեզ:

Պ. Գլխաւորաբար՝ թէ նախասահմանեաց Աստուած ստեղծագործել զմա և առաքել զՈրդին իւր յերկիր վս փրկութեան ազգի մարդկան՝ անկելոյն Ադամա:(4)

ԳԼՈՒԽ. Գ.

Յաղագս արարչութեանն Աստուծոյ:

Հ. Զի՞նչ զհետ էջն նախախնամութեանն Այ:

Պ. Աստուած առ կատարումն նախասահմանութեան իւրոյ ՚ի սկզբան ստեղծ զաշխարհս:(5)

Հ. Զի՞նչ նշանակէ անունն ստեղծագործութեան:

Պ. Ստեղծագործութիւնն է ներգործութիւն ամե-նազօրն Երրորդութեան՝ որով ամ երևելի և աներևոյթ արարածք յոչ գոյից ՚ի գոյութիւն ածան:

Հ. Ո՞րն էր ստեղծագործեաց Այ զաշխարհս:

(1). Այո՛, Հայր, զի այսպէս հաճոյ եղև առաջի քո: Մատթ. ԺԱ. 26:

(2). Որպէս անքննելի են դատաստանք նորա և անքննելի են ճանապարհք նորա: Հռովմ. ԺԱ. 33:

(3). Ամենայն խորհուրդք իմ հաստատեսցին. և զամենայն զոր կամիմ արարից: Եսայ. ԽԶ. 10:

(4). Խօսիմք զԱստուծոյ իմաստութիւն ծածուկ խորհրդով, զոր յառաջ քան զյաւիտեանս սահմանեաց Աստուած ՚ի փառս մեր: Ա. Կորնթ. Բ. 7:

(5). ՚Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկին և զերկիր: Ծննդ. Ա. 1:

Պ. Նախ՝ ՚ի փառս անուան իւրոյ. (1) երկրորդ՝ յօգուտ և ՚ի վայելս մարդոյ: (2)

Հ. Զիա՞րդ արարչագործեաց ԱԾ զաշխարհս:

Պ. Յանէից, միով ամենազօր բանիւ իւրով, (3) ՚ի վեց աւուրս (4):

Հ. Զի՞նչ ստեղծ ԱԾ յառաջնում աւուր:

Պ. Զամենայն անկերպարան գոյացութիւնս՝ յորոց աշխարհս բաղկանայ, զերկնայինս և զերկրայինս ՚ի միասին ընդ որս և զլոյսն: (5)

Հ. Զի՞նչ յերկրորդում աւուր:

Պ. Եղեց զանհմանեալ ընդարձակութիւն տեսանելեաց օդով. և սահմանեալ զհաստատութիւնն՝ կոչեաց երկին: (6)

Հ. Զի՞նչ յերրորդում աւուր:

Պ. Ամփոփեաց զջուրսն ՚ի հողոյ՝ որով երևեցան ծովք, լիճք, գետք, և աղբերք. (7) իսկ երկրի բաշխեաց զսերմանիս պտղաբերութեան, որ և բուսոյց յինքենէ

(1). Ամենայն հոգիք օրհնեսցէք զՏէր: Սաղմ. ճԾ. 6:

(2). Երկինք երկնից Տեառն են և զերկիրս ետ որդւոց մարդկան: Սաղմ. ճԺԳ. 16:

(3). Նա ասաց և եղեն. ինքն հրամայեաց, և հաստատեցան: Սաղմ. ԼԲ. 9:

(4). Կատարեաց Աստուած յաւուրն վեցերորդի զգործս իւր: Ծննդ. Բ. 2:

(5). ՚Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկին և զերկիր. և երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ..... և ասաց Աստուած եղիցի լոյս, Ծննդ. Ա. 1, 2, 3:

(6). Եւ արար ԱԾ զհաստատութիւնն.... և կոչեաց զհաստատութիւնն երկին. և եղև երեկոյ և եղև վաղորդեայն որ երկրորդ: Ծննդ. Ա. 7, 8:

(7). Եւ ասաց Աստուած. ժողովեսցին ջուրք որ ՚ի ներքոյ երկնից ՚ի ժողով մի՝ և երևեսցի ցամաքն. Ծննդ. Ա. 9:

զամենայն խոտս, ծաղկունս և զծառս։ (1)

Հ. Զի՞նչ յաւուր չորրորդի։

Պ. Զլուսաւորս երկնից՝ զարեգակն, զլուսին և զաստեղս, կարգաւորեալ զայնոսիկ ըստ պահանջելոյ փոխադարձ կապակցութեան նոցա։ (2)

Հ. Զո՞րպիսի արարածս հաստատեաց Աստուած յառաջին չորս աւուրս։

Պ. Զանկենդանս։

Հ. Ի՞նչ յաւուր հինգերորդի՞

Պ. Զկենդանականս. զամենայն ազգս ձկանց և թռչնոց, կամ զամենայն կենդանիս՝ որք լողան ՚ի ջուրս և թռչին ընդ օդս։ (3)

Հ. Զի՞նչ արար ԱԾ յաւուր վեցերորդի։

Պ. Նախ՝ ստեղծ զցամաքային կենդանիս. զգազանս, զանասունս և զսողունս (4) և ապա զերադոյնն յարարածս իւր՝ զմարդն։ (5)

(1). Եւ ասաց Աստուած. բղխեսցէ երկիր զբանջար խոտոյ... և ծառ պտղաբեր... և եղև այնպէս... և եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն օր երրորդ։ Ծննդ. Ա. 11 և 13։

(2). Եւ արար Աստուած զերկուս լուսաւորսն զմեծամեծս. զլուսաւորն մեծ՝ յիշխանութիւն տուընջեան, և զլուսաւորն փոքր յիշխանութիւն գիշերոյ և զաստեղս... և եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն օր չորրորդ։ Ծննդ. Ա. 16. և 19։

(3). Եւ արար Աստուած կէտս մեծամեծս, և զամենայն շունչ զեռնոց կենդանեաց, զոր հանին ջուրք ըստ ազգի իւրեանց և զամենայն թռչունս թևաւորս ըստ ազգի. և եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն օր հինգերորդ։ Ծննդ. Ա. 21 և 23։

(4). Եւ արար Աստուած զգազանս երկրի ըստ ազգի և զանասունս ըստ ազգի և զամենայն սողունս երկրի ըստ ազգի իւրեանց։ Ծննդ. Ա. 25։

(5). Եւ արար Աստուած զմարդն... արու և էգ արար զնոսա.... և եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն օր վեցերորդ։ Ծննդ. Ա. 27. 31։

Հ. Ո՞րպէս նկարագրէ յայտնութիւն զստեղծումն նախաստեղծին։

Պ. Զմարմին նախամարդոյն Ադամայ ստեղծ Ա՛ծ ՚ի հողոյ և կենդանացոյց բանական և անմահ հոգ-ւով (1) յօգնութիւն նմին տալով զկինն զԵւայ՝ զոր արար ՚ի կողէն Ադամայ ՚ի լինել նորա ՚ի քուն.(2) և զերկոսեան զնոսա զարդարեաց ՚ի պատկեր իւր և ՚ի-նմանութիւն։ (3)

Հ. Զի՞նչ էր պարգևք նախամարդկան Ա՛ծ։

Պ. Սրբութիւն, արդարութիւն, անմեղութիւն և մաքրութիւն բանական և անմահ հոգւոյ նախա-ստեղծից.(4) ևս և իշխանութիւն՝ զոր շնորհեաց նոցա Ա՛ծ ՚ի վերայ ամ՟ ենթալուանեայց՝ որովք և նմանե-ցին նոքա Արարչապետի և Տեառն տիեզերաց։ (5)

Հ. Ո՞րպէս կորուսին նախաստեղծքն զպարգևս Աստուծոյ։

Պ. Զանցանելով զպատուիրանաւ Աստուծոյ։

Հ. Զի՞արդ պատուհասեաց Ա՛ծ զայնս մարդկան նոցա։

Պ. Եդեալ զնոսա Ա՛ծ ՚ի դրախտին՝ հրամայեաց անձեռնամուխ կալ ՚ի պտղոյ ծառոյն գիտութեան բար-ւոյ և չարի. զմահ հաւաստեաւ լինել նոցա կանխաւ յայտ-նելով.(6) բայց նոցա անփոյթ արարեալ զհնազանդութիւն

(1). Եւ ստեղծ Տէր Աստուած զմարդն հող յերկրէ, և փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի, և եղև մարդն յոգի կեն-դանի։ Ծնն. Բ. 7։

(2). Եւ շինեաց Տէր Աստուած զկողն զոր էառ յԱդամայ ՚ի կին։ Ծնն. Բ. 22։

(3). Եւ արար Աստուած զմարդն ՚ի պատկեր իւր. ըստ պատ-կերի Ա՛ծ արար զնա. արու և էգ արար զնս։ Ծնն. Ա. 27։

(4). Զայս ահա գտի. զի արար Ա՛ծ զմարդն ուղիղ։ Ժող. Է. 30։

(5). Եւ օրհնեաց զնոսա Աստուած և ասէ ... լցէք զերկիր և տիրեցէք դմա և իշխեցէք։ Ծնն. Ա. 28։

(6). ՚Ի ծառոյն գիտութեան բարւոյ և չարի՝ մի՛ ուտիցէք. զի յորում աւուր ուտիցէք ՚ի նմանէ՝ մահու մեռանիցիք։ Ծնն. Բ. 17։

պատուիրանին՝ կերան յարգելեալ պտղոյն. որով ոչ ինքեանք, նոյնպէս և համօրէն ծնունդք նոցա ենթարկեցան ի ժամանակեայ և յաւիտենական մահուան.(1) ուստի այս պատուիրանազանցութիւն նախաստեղծից անուանի մեղք սկզբնական՝ որով զգածեալ է բնութիւն մարդկան.

Հ. Ո՞յք են աներեւոյթ արարածք.

Պ. Հրեշտակք և հոգիք մարդկան.

Հ. Հաստատե՞ն սուրբ գիրք զարարչութիւն հրեշտակաց յանմահութեան և զգօյութեան նոցա.

Պ. Զառաջինն յայտնապէս ընծայէ Ած̄ Մարգարէն Դաւիթ՝ ասելով. Ա՛րար զհրեշտակս իւր հոգիս.(2) իսկ զերկրորդն՝ Քս̄ հաստատէ, յասելն՝ Յորժամ եկեսցէ Որդի մարդոյ փառօք իւրովք և ամ̄ հրեշտակք ընդ նմա.(3)

Հ. Ո՞րպիսի արարած է հրեշտակն.

Պ. Հրեշտակն է հոգի անմահ, բանական, ազատ և սուրբ.

Հ. Առ ի՞նչ վախճան ստեղծան.

Պ. ՚Ի փառաբանութիւն մեծութեն Այ̄. ՚ի սպասաւորութիւն կամաց նորա և յերանութիւն անվախճան.(4)

Հ. Ամենայն հրեշտակք մնացի՞ն յերանութե̄ իւրեանց.

Պ. Ո՛չ. ոմանք ՚ի նոցանէ զրկեցան յայնմանէ ապըս-

(1). Զի որպէս ՚ի միոջէ մարդոյ մեղք յաշխարհ մտին և ՚ի մեղաց անտի մահ. և այնպէս յամենայն մարդիկ տարածեցաւ մահ, որով ամենեքեան մեղան. Հռովմ. Ե. 12.

(2). Սաղմ. ՃԳ. 4.

(3). Մատ. ԻԵ. 31.

(4). Օրհնեցէք զՏէր ամենայն հրեշտակք նորա... որք առնէք զբան նորա. Սաղմ. ՃԲ. 20.

տամենայնք ՅՍ՛Ի · ուստի գալոց կոչին այժմիկ ։ (1)
Հ. Զի՞նչ է հոգի մարդոյ։
Պ. Գոյացութիւն բանական, ազատ և անմահ ։ (2)
Հ. Մի՞թէ ունիցի՞ն իւրեանց և հոգիք անասնոց։
Պ. Ո՛չ. հոգիք անասնոց ոչ բանականք են և ոչ անմահք. այլ ընդ մարմնոյ նոցա չքանան ։ (3)

ԳԼՈՒԽ Գ։

Յաղագս խնամակալութեանն Աստուծոյ։

Հ. Յետ վեցօրեայ արարչութեանն խաղաղ դադարեցա՞ւ Աստուած 'ի ներգործելոյ։
Պ. Ո՛չ. բայց թէպէտ և դադարեաց ԱՅ յայնմ հետէ 'ի ստեղծանելոյ զնորանոր արարածս, սակայն ոչ՛ երբէք ասեն զնմանէ գործել մինչև ցայժմ ։ (4)
Հ. Զի՞նչ նշանակէ գործել նորա մինչև ցայժմ։
Պ. Խնամակալել նորա զաշխարհս։
Հ. Զի՞նչ է խնամակալութիւնն Աստուծոյ։
Պ. Խնամակալութիւն է ներգործութիւն ամենասուրբ Երրորդութեան (5) որով ամենայն արարածք պահպա-

(1) · Զհրեշտակս՝ որք ոչ պահեցին զիւրեանց իշխանութիւնն, այլ թողին զիւրեանց բնակութիւնն, 'ի դատաստան մեծի աւուրն՝ մշտնջենաւոր կապանօք պահեաց 'ի խաւարի։ Յուդ. ա. 6։
(2) · Դարձցի հողն յերկիր՝ ուստի և էրն, և հոգին դարձցի առ Աստուած, որ ետ զնա։ Ժող. ԺԲ. 7։
(3) · Զարիւն ամենայն մարմնոյ մի՛ ուտիցէք. զի շունչ ամենայն մարմնոյ արիւն իւր է։ Ղևտ. ԺԷ. 14։
(4) · Հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ։ Յովհ. Ե. 17։
(5) · Հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ. և ես գործեմ։ Յովհ. Ե. 17։ Առաքես զոգի քո և հաստատես զնոսա։ Սաղմ. ՃԳ. 30։

պանին.(1) և ուղղին առ վախճան բարի։(2)

Հ. Զի՞նչ է պահպանութիւն արարածոց։

Պ. Ներգործութիւն խնամարկութեանն Աստուծոյ՝ որով զգայութիւն, զյատկութիւն և զզօրութիւն ամենայն արարածոց պահպանէ ողջամբ և կամի։(3)

Հ. Որպիսի՞ն արարածք ամենայն անձին էեալ առանց պահպանութեանն Աստուծոյ։

Պ. Ոչ. զի որպէս եթէ ոչ յԱստուծոյ հաստէին գոլ ոչ կարէին, նոյնպէս եթէ ոչ առ 'ի նմանէ պահպանեսցին խոկ և խոկ դարձցին 'ի չէք։(4)

Հ. Զի՞նչ յայտնէ կառավարութիւն արարածոց։

Պ. Կառավարութիւնն է գործ խնամարկութեանն Աստուծոյ, որով զներգործութիւնս ամ արարածոց տնօրինէ 'ի փառս իւր, յօգուտ աշխարհի, և մանաւանդ արդարոց։ (5)

Հ. Որպիսի՞ն արարածք առանց այսորիկ էին 'ի չարէն։

Պ. Ոչ. այլ ունէին շփոթիլ և եղծանիլ խառնակ։(6)

Հ. Զիա՞րդ տնօրինէ ԱԾ զգործս մարդկան։

Պ. 'Ի ձեռն ամենագէտ տեսչութե իւրոյ.(7) մինչ

(1). Նա (Աստուած) տայ ամի կենաց և շունչ և զամ ինչ. Զի նովաւ կեամք և շարժիմք և եմք։ Գործ. ԺԷ. 25. 28։

(2). Բա, Հայր՝ վարէ տեսչութիւնդ... կամիս զի մի դատարկ կայցէ գործ իմաստութեանն։ Իմաստ. ԺԴ. 3. 5։

(3). Հրամանի քում մնայ տիւ. զի ամենեքեան ծառայք քո են։ Սաղմ. ՃԺԸ. 91։

(4). Հանես զոգի 'ի նոցանէ՝ պակասեն։ Սաղմ. ՃԳ. 29։

(5). Ոչ այլ Աստուած գոյ բաց 'ի քէն՝ որում փոյթ իցէ վասն ամենեցուն... Արդար ես և արդարութեամբ վարես զամենայն։ Իմաստ. ԺԲ. 13. 15։

(6). Դարձուցանես զերեսս քո 'ի նոցանէ և խռովին։ Սաղմ. ՃԳ. 29.

(7). Դու Տէր ծանեար զյետինսն իմ և զառաջինսն իմ։ Սաղմ. ՃԼԸ. 5։

յաջողելով. (1) մերթ լքանելով. (2) մերթ եւս արգելելով (3) զամենայնն առ վախճան բարի ուղղէ։ (4)

Հ. Ո՞րպիսի գերագոյն ներգործութիւն խնամարկութեան Աստուծոյ ծանուցանէ մեզ սուրբ գիրք։

Պ. Գերապանծ գործ խնամարկութեան Աստուծոյ է պարգեւել մարդոյն զառաջինն երջանկութիւն զոր կորոյս յԱդամ և անօրինել զփրկութիւն նորին 'ի ձեռն մարմնառութեան Միածնին և նախայաւիտեան Որդւոյն Աստուծոյ։ (5)

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յաղագս մարմնառութեան Որդւոյն Աստուծոյ.

Հ. Ո՞ր է իմաստ անուանս մարմնառութիւն։

Պ. Մարմնառութիւն Աստուածորդւոյն նշանակէ առումն մարդկային բնութեան՝ որով յԱստուածային և 'ի մարդկային բնութեանց, անձնաւորաբար միաւորելոց՝ եղև Աստուածամարդ։ (6)

(1) Քարոզէին ընդ ամենայն երկիր Տն գործակցութեամբ. Մրկ. ԺԶ. 20։

(2) Թոյլ ետ ամենայն հեթանոսաց գնալ 'ի ճանապարհս իւրեանց։ Գործ. ԺԴ. 15։

(3) Եւ ցրուեաց զնոսա Տէր Ածանտի ընդ երեսս ամենայն երկրի և դադարեցին 'ի շինելոյ զքաղաքն և զաշտարակն. Ծննդ. ԺԱ. 8։

(4) Դուք խորհեցայք զինէն 'ի չարութիւն. և Աստուած խորհեցաւ վասն իմ 'ի բարութիւն։ Ծնդ. Ծ. 20։

(5) Այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ մինչև զՈրդին իւր միածին ետ. զի ամենայն որ հաւատայ 'ի նա, մի՛ կորիցէ՝ այլ ընկալցի զկեանս յաւիտենականս։ Յովհ. Գ. 16։

(6) Մե՛ծ է խորհուրդն Աստուածպաշտութեան, որ երևեցաւ մարմնով։ Ա. Տիմ. Գ. 16։

Հ. Կարեւո՞ր էր մարմնաւորութիւն Աստուածորդւոյն.

Պ. Անշուշտ. քանզի պահանջելով արդարութիւնն Աստուծոյ զբաւականութիւն՝ դատապարտեաց ըզ-մարդն ՚ի մահ յաւիտենական (1) վասն զանցանելոյ նորա զպատուիրանաւ իւրով. և որովհետև ոչ մարդն իւրովին, և ոչ այլ ինչ յեղականացս բաւէին ջնջել զայս անչափ մեղս առաջի Աստուծոյ, վասնորոյ հաճեցաւ ողորմութիւնն Աստուծոյ ՚ի ձեռն մարդեղութեան Բանին յաջողել զարդարացուցումն մարդոյն, և փրկել զնա ՚ի մշտնջենական կորստենէ։ (2)

Հ. Վասն է՞ր կարեւոր եղև Աստուածորդւոյն առնուլ զմերս բնութիւն ՚ի գործ միջնորդութեանն.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի Հայրն երկնաւոր ՚ի գործ փրկութեան մերոյ վարէր ընդ նմա իբրև ընդ միջնորդի մերում և իբր ընդ նոյն իսկ մարդոյն՝ զորոյ էր առեալ զկերպարան. զի հնար լինէր նմա մեռանել մարդկութեամբն և մահուամբ իւրով ունայնացուցանել զանէծս յաւիտենական մահուն՝ որ սահմանեալ էր մարդոյն։

Հ. Օգտակա՞ր եղև մարմնացեալ Բանին հաճել զԱստուած վասն մեղաց մարդկան.

Պ. Անտարակոյս. նմա միայնոյ էր լինել միջնորդ առաջի Աստուծոյ վասն մարդոյ Աստուածամարդ գոլով. բառ գրոց՝ Մի է միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան՝ մարդն Յիսուս Քրիստոս. (3) որ և զօրաւոր եղև

(1). ՚Ի միոջէ մարդոյ մեղք յաշխարհ մտին և ՚ի մեղաց անտի մահ։ Հռովմ. Ե. 12։

(2). Աստուած որ մեծն է ողորմութեամբ՝ վասն բազում սիրոյն իւրոյ զոր սիրեաց զմեզ. մինչդեռ մեռեալ էաք ՚ի մեղս մեր՝ կենդանիս արար զմեզ ՚ի Քս. Եփեսաց. Բ. 4 և 5։

(3). Ա. Տիմ. Բ. 5։

շարժել զԱստուած յողորմութիւն մարդկան, ըստ բացատրելոյ սուրբ գրոց. Միանգամայն լինէր յԱստուծոյ՝ որ հաշտեցոյց զմեզ ը̅ իւր ՚ի ձեռն Քրիստոսի:(1)

[Հ. Ո՞րպէս պարտ է ըմբռնել զԱստուածային նախախնամութիւն վասն Բանին մարմնացութեան.

Պ. Թէ Աստուած ըստ ամենագէտ տեսչութե̅ իւրոյ նախասահմանեալ էր զայս ՚ի յաւիտենից. ուստի և վ̅ն մեր անուանի Գառն զենեալ ՚ի սկզբանէ աշ̅խի:(2)

Հ. Յայտնեա՞ց Աստուած երբէք մարդկան զնախախնամութիւն իւր վասն Բանին մարմնացութեան.

Պ. Աստուած խոստացաւ զառաջինն նախաստեղծից յետ անկման նոցա՝ առաքել յաշխարհ զՓրկիչ,(3) զորմէ ապա յայտնեաց հաւատացելոց օրինակօք և մարգարէութեամբք:(4)

Հ. Ո՞ր օրինակք էին Աստուածորդւոյն մարմնացութե̅.

Պ. Մտանել քահանայապետին միանգամ ՚ի տարւոջն ՚ի սրբութի̅ սրբութե̅ց՝ նշանակէր զմիջնորդութի̅ նր̅ վ̅ն մեր առաջի Ա̅յ.(5) օձն պղնձի կախեալ զփայտէ ՚ի բժշկութի̅ հաւատացելոց, զ՚ի խաչի մահ նր̅:(6)

(1). Բ. Կորն. Ե. 18:

(2). Յայտ. ԺԳ. 8:

(3). Ասէ Տէր Աստուած յօձն... եդից թշնամութիւն ՚ի մէջ քո և ՚ի մէջ կնոջդ. ՚ի մէջ զաւակի քոյ և ՚ի մէջ զաւակի դորա. նա սպանեսցէ քո զգլուխ: Ծնն. Գ. 14 և 15:

(4). Բազում մասամբք և բազում օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ հարս մեր Մարգարէիւք: Եբր. Ա. 1:

(5). Քրիստոս եկեալ քահանայապետ հանդերձելոցն բարեաց... անձեռագործ խորանաւն... ոչ արեամբ նոխազաց և զուարակաց, այլ իւրով արեամբն եմուտ միանգամ ՚ի սրբութիւնսն յաւիտենականս գտեալ զփրկութիւն: Եբր. Թ. 11, և 12:

(6). Որպէս Մովսէս բարձրացոյց զօձն յանապատի, նոյնպէս բարձրանալ պարտ է Որդւոյ մարդոյ. Յովհ. Գ. 14:

Գառն զատկական՝ զոր ուտէին Իսրայելացիք 'ի յիշատակ ելից իւրեանց յԵգիպտոսէ՝ զազատութիւն մեր զենմամբ նորին,(1) և այլն։

Հ. Որոշեալ մարգարէութիւնք եղեն զԾննդեանն ժամանակութենէ։

Պ. Այն ժամանակի մարմնաւորութեան նորա ասացաւ 'ի ձեռն Մովսիսի Մարգարէին. Ոչ պակասեսցի իշխան 'ի Յուդայ և մի պետ յերանաց նր. մինչև եկեսցեն նմա հանդերձեալքն. և նա է ակնկալութիւնն հեթանոսաց։(2) Յաղագս ծագման նորա ըստ մարմնոյ յազգէ Դաւթի՝ գուշակեաց Մարգարէն Երեմիա. Ահա աւուրք գան ասէ Տէր՝ և յարուցից Դաւթի ծագումն արդարութեան.(3) Զծնընդեանն նորա 'ի կուսէն՝ մարգարէացաւ Եսայիա. Ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի և կոչեսցեն զանուն նր Էմմանուէլ, որ թարգմանի ընդ մեզ Այ.(4) Իսկ զտեղւոյ ծննդեան նր նախաձայնեաց Միքիա Մարգարէ. Դու Բեթղեհէմ տուն Եփրաթայ սակաւաւոր՝ լինել 'ի հազարաւորս Յուդայ՝ 'ի քէն ելցէ ինձ լինել իշխան Իսրայէլի՝ և ելք նորա 'ի սկզբանէ աւուրց աշխարհի։(5)

Հ. Որոշեալ մարգարէութիւնք եղեն զմարմնացելոյն Որդւոյն Աստուծոյ։

Պ. Ովսէէ մարգարէացաւ զփախստենէ նորա յԵգիպտոս և զդարձէն անտի. յԵգիպտոսէ կոչեցի զոր-

(1). Առցեն իւրեանց իւրաքանչիւր ոչխար... Ոչխար կատարեալ արու, տարևոր, անարատ. փութանակի՝ ուտիցէք, զի զատիկ Տեառն է։ Ելից. ԺԲ. 3. 5 և 11։ Տես և Յայտ. ԺԴ. 8։

(2). Ծննդ. ԽԹ. 10։

(3). Երեմ. ԻԳ. 5։

(4). Եսայ. Է. 14։

(5). Միք. Ե. 2։

դի իմ։(1) Զաքարիաս՝ զմեծահանդէս մուտն նր յԵ-րուսաղէմ. Քարոզեա՛ դուստր Երուսաղէմի. ահա Թա-գաւոր քո գայ առ քեզ. արդար և փրկիչ. Նոյն հեզ՝ և հեծեալ 'ի վերայ իշոյ՝ և յաւանակի նր։(2) Եսայի-աս՝ զչարչարանաց նորա և զմահուանէն. Տեսաք մեք զնա և ոչ գոյր նորա տեսիլ և ոչ գեղեցկութիւն. այլ տեսիլ նորա անարգ և նուաղեալ քան զամե-նայն որդւոց մարդկան. Նա վիրաւորեցաւ վն մեղաց մերոց. Իբրև ոչխար 'ի սպանդ վարեցաւ. իբրև որոջ առաջի կտրչի անմռունչ կայ... Յանօրէնութեանց ժողովրդեան իմոյ 'ի մահ վարեցաւ։(3) Դաւիթ՝ զյա-րութենէ նր. Ոչ տացես սրբոյ քում տեսանել զապա-կանութի.(4) Զհամբարձմանէ նր յերկինս։ Ել 'ի բար-ձունս գերեաց զգերութի.(5) և Զնստելոյ նր ը աջմէ Հօր. Ասաց Տր ցՏէր իմ նիստ ը աջմէ իմմէ։(6)

Հ. Ասա եթէ զմարգարէութիւնս զայսոսիկ վերաբերեն յանձն Յիսուսի Քրիստոսի։

Պ. Ասեն այնոքիկ՝ զի Յիսուս Քրիստոս ըստ նշա-նաց և մարգարէութեանց (7) յանգանել Թագաւորութն Հրէից 'ի ձեռս Հռովմայեցւոց (8)'ի սերնդոցն Աբ-րահամու՝ 'ի ցեղէն Յուդայի՝ յազգէ Դաւթի (9)

(1). Ովսէէ. ԺԱ. 1։
(2). Զաքար. Թ. 9։
(3). Եսայ. ԾԳ. 2. 3. 5 և 8։
(4). Սաղմ. ԺԵ. 10։
(5). Սաղմ. ԿԷ. 19։
(6). Սաղմ. ՃԹ. 1։
(7). Զորմէ գրեաց Մովսէս յօրէնսն և Մարգարէքն. գտաք զՅիսուս։ Յովհ. Ա. 45։
(8). Յաւուրս Հերովդէի արքայի։ Մատ. Բ. 1։
(9). Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի որդւոյ Աբրահամու։ Մատ. Ա. 1։

յղացեալ 'ի Նազարէթ ներգործութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ. ծնաւ 'ի Բեթղեհէմ 'ի Մարիամայ կուսէն։(1)

Հ. Օ՞րպէս անուանեցաւ Աստուածորդին 'ի ժամանակէ մարմնաւորութեանն։

Պ. յԱստուծոյ 'ի ձեռն հրեշտակին անուանեցաւ Յիսուս, որ Հրէարէն փրկիչ լսի. վասն փրկելոյ նորա զազգ մարդկան 'ի յաւիտենից մահուանէ։(2)

Հ. Օ՞րպէս եւս։

Պ. Քրիստոս՝ որ Յունարէն օծեալ թարգմանի.(3) և այս վասն այնորիկ՝ զի 'ի հնումն օծանէին Քահանայք,(4) Թագաւորք,(5) և Մարգարէք,(6) և որովհետև Յիսուս զայսոսիկ երիս աստիճանս իսկ ունէր յինքեան, վասն որոյ և կոչեցաւ Քրիստոս։(7)

(1). Առաքեցաւ Գաբրիէլ հրեշտակ յԱյ 'ի քաղաք մի Գալիլեացւոց որում անուն էր Նազարէթ՝ առ կոյս։ Ղուկ. Ա. 26։

(2). Կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս. զի նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր 'ի մեղաց իւրեանց։ Մատթ. Ա. 21։

(3). Ասէ ցնոսա Պիղատոս. զո՞ կամիք յերկուց աստի՝ զի արձակեցից ձեզ. զՅեսու Բարաբբա՞, եթէ զՅիսուս զանուանեալն Քրիստոս։ Մատթ. ԻԷ. 17։

(4). Էառ Մովսէս յիւղոյ օծութեանն 'ի գլուխն Ահարոնի և եօծ զնա և սրբեաց զնա։ Ղևտ. Ը. 12։

(5). Էառ Սամուէլ զսրուակն իւղոյ և եհեղ 'ի գլուխ Սաւուղայ... և ասէ ցնա՝ եօծ զքեզ Տէր 'ի վերայ ժառանգութեան իւրոյ իշխան։ Ա. Թագ. Ժ. 1։

(6). զԵղիսեէ որդի Սափատայ... օծցես 'ի Մարգարէ փոխանակ քո։ Գ. Թագ. ԺԹ. 16։

(7). Դու ես Քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մելքիսեդեկի։ Եբր. Է. 17։ Զամենայն ինչ հնազանդ արար (Աստուած) 'ի ներքոյ ոտից նորա և զնա եդ գլուխ 'ի վերայ ամենայն իրիք եկեղեցւոյ։ Եփես. Ա. 22։ Հոգի Տեառն 'ի վերայ իմ, վասն որոյ և եօծ իսկ զիս աւետարանել աղքատաց։ Ղուկ. Դ. 18։

Հ. Ո՞րն է գրէ 'ի հանգամանքէն վասն մարմնաւորութեան Որդւոյն Աստուծոյ.

Պ. Երրորդ անդամ. Որ յաղագս մեր մարդկան և և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից. մարմնացաւ. մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն Հոգւովն սրբով:

Հ. Ո՞րն է պատճառն ըստ այսմ անդամոյ հանգամանքիս.

Պ. Թէ Որդին Այ ըստ ողորմութեանն իւրում առ մեզ մեղաւորքս՝ էջ յերկնից վասն մերոյ փրկութեան, ծնաւ իջմամբ Հոգւոյն սրբոյ 'ի կուսէն Մարիամայ. եառ զմարդկային մարմին՝ և եղև մարդ-կատարեալ բաց 'ի մեղաց:

Հ. Ո՞րք են գործերն երկրէ Որդւոյն Աստուծոյ զկնի մարմնաւորութեան իւրոյ:

Պ. Յուցանելով մարդկան զճանապարհ հաւատոյ ընդ Աստուծոյ, յայտնեաց զսուրբ կամս նր. քարոզեաց զապաշխարութի և զաստուածգիտութի ճշմարիտ.(1) հրաշագործէր 'ի բժշկութի ախտաժետաց.(2) ուսուցանէր յամենայն սրտէ և յամենայն անձնէ ծառայել Այ.(3) հաւատալ յինքն իբր յԱստուածառաք փրկիչ.(4) սիրել զբարեկամս և զթշնամիս.(5)

(1). Հոգի է Աստուած և երկրպագուաց նորա հոգւով և ճշմարտութեամբ պարտ է երկիրպագանել: Յովհ. Դ. 24:

(2). Բազումք հաւատացին յանուն նորա. զի տեսանէին զնշանսն՝ զոր առնէր: Յովհ. Բ. 23:

(3). Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ և յամ անձնէ քումմէ և յամենայն մտաց քոց: Մատթ. ԻԲ. 37:

(4). Այս է կամք Հօր իմոյ, զի ամենայն որ տեսանէ զՈրդի և հաւատայ 'ի նա, ընկալցի զկեանսն յաւիտենականս: Յովհ. Զ. 40:

(5). Սիրեցէք զթշնամիս ձեր, բարի արարէք ատելեաց ձե-րոց: Մատթ. Ե. 44:

և բացայայտէր թէ յի՞նչ կայանայ Ճշմարիտ երջան-կութիւն մարդկան։ (1)

Հ. Զի՞նչ եւս յայտնեն մեզ գիրք զՅիսուսէ Քրիստոսէ։

Պ. Զերկեակ վիճակ նորա՝ զնուաստութեան և զփառաւորութեան. զորս բացերևակի նկարագրէ Ա-ռաքեալն Պօղոս. Զանձն ունայնացոյց զկերպարան ծառայի առեալ՝ ՚ի նմանութիւն մարդկան եղեալ, և կերպարանօք գտեալ իբրև զմարդ. խոնարհեցոյց զանձն, լեալ հնազանդ մահու չափ, և մահու խաչի, վասն որոյ և Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց. և շնորհեաց նմա անուն՝ որ ՚ի վեր է քան զամ՛ անուն. զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենայն ծունր կրկ-նեսցի, երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանդարամե-տականաց։ (2)

Հ. Զի՞նչ գրի ՚ի հանգանակի զՔրիստոսէ նուաստացելոյ։

Պ. Չորրորդ անդամ. Չարչարեալ, խաչեալ, թա-ղեալ։

Հ. Զի՞նչ ուսանիմք ըստ այլոց անդամոց հանգանակիս։

Պ. Թէ Յիսուս Քրիստոս ՚ի ցոյց մեծի զօրութեան իւրոյ առ մեզ և ՚ի մերս փրկութիւն, (3) չարչարեցաւ ՚ի Հրէ-ից առ Պիղատոսիւ. որ էր դատաւոր Հրէաստանի կարգեալ ՚ի Հռովմայեցւոց. բևեռեցաւ ՚ի նոյնան է ՚ի խաչափայտի, և յերեկոյի այնր աւուր յետ մահ-ուանն՝ բարձաւ ՚ի խաչէն և թաղեցաւ ՚ի գերեզմանի։

(1) Երանի աղքատաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն երկ-նից։ Երանի սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեսցին։ Երանի հե-զոց. զի նոքա ժառանգեսցեն զերկիր։ Երանի որ քաղ-ցեալ և ծարաւի իցեն արդարութեան. զի նոքա յագե-սցին։ Մատ. Ե. 3. 4. 5. 6. . . մինչև ց12։

(2) Փիլիպ. Բ. 7. 8. 9 և 10։

(3) Մեծ ևս քան զայս սէր ոչ ոք ունի՝ եթէ զանձն իւր դի-ցէ ՚ի վերայ բարեկամաց իւրոց։ Յովհ. ԺԵ 13։

Հ. Ընդէ՞ր չարչարեցաւ Քրիստոս առ Պոնտացւոյն Պիղատոսի.

Պ. Զի վկայ լինել հեթանոս և այլազգի դատաւորին անմեղութեան նորա. (1) և մեք հաւատայաք, թէ նա ոչ վասն մեղաց ինչ իւրոց, այլ կամաւորապէս վասն մերոց յանցանաց յանձն էառ չարչարանս և զմահ.

Հ. Զի՞նչ արդ պարտ է իմանալ զչարչարանացն Քրիստոսի.

Պ. Քրիստոս չարչարեցաւ մարմնով և ոչ Աստուածութեամբ. զի Աստուածութիւնն անչարչարելի է. թէ և 'ի մարդկութենէն անբաժան մնայր յայնժամ 'ի նմա.

Հ. Զի՞նչ արդ զմահն Քրիստոսի.

Պ. Քրիստոս ճշմարտապէս մեռաւ մարմնով և մահուամբն իւրով եհան զանձինս յաւիտենական մահուն՝ յոր ազգ մարդկան դատապարտեալ էր յԱդամէ.

Հ. Զի՞նչ է 'ի հանգանակին դաւանութեան հաւատոյ հինգերորդ.

Պ. Հինգերորդ անդամ. Յերրորդ աւուր յարուցեալ.

Հ. Զի՞նչ ըստ այսմ անդամոյ հանգանակիս խոստովանիմք.

Պ. Թէ Յիսուս Քրիստոս կատարեալ զգործ փրկութեան մերոյ՝ յաւուր երրորդի յետ մահուան իւրոյ՝ յարեաւ զօրութեամբ Աստուածութեանն 'ի գերեզմանէ ըստ վկայելոյ Սուրբ գրոց. (2) որոց և բազում անգամ երևեցաւ յետ յարութեանն 'ի փառաւորեալ մարմնի. (3)

(1) Եւ դարձեալ Պիղատոս ել արտաքս և ասէ ցնոսա (Յհրէայս) աՀա ածեմ զնա արտաքս առ ձեզ. զի գիտասջիք թէ ես պատճառս ինչ 'ի նմա ('ի Քրիստոս) ոչ գտանեմ: Յով. ԺԹ. 4.

(2) (Քրիստոս) է գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ. որ է սկիզբն, անդրանիկ 'ի մեռելոց: Կող. Ա. 18.

(3) Զայս երիցս անգամ երևեցաւ Յիսուս աշակերտացն յարուցեալ 'ի մեռելոց: Յովհ. ԻԱ. 14. Եւ դրունք փակեալ էին ուր էին աշակերտքն ժողովեալք վասն ահին Հրէից. եկն Յիսուս և եկաց 'ի մէջ նոցա, և ասէ ցնոսա. Ողջոյն ընդ ձեզ. և զայս ասաց եցոյց նոցա զձեռսն և զկողն իւր: Յովհ. Ի. 19 և 20.

Հ. Ո՞րն է օգուտ Քրիստոսի յարութեանն իւրոյ։

Պ. Թէ ինքն է Ճշմարիտ Մեսիայ. յԱստուծոյ խոստացեալ փրկիչ ազգի մարդկան. նոյնպէս ճշմարտեաց զսեփական նախաձայնութիւնն զյարութենէ իւրմէ (1) 'ի մեռելոց. և աներկբայ հաստատեաց զյոյս ընդհանրական յարութեան մերոյ։ (2)

Հ. Ո՞րն է եւ աւանդն 'ի հանգամանաց սքանչելի փառաւորութեան նորա։

Պ. Վեցերորդ անդամ. Ելեալ 'ի յերկինս՝ նոյին մարմնով նստաւ ընդ աջմէ Հօր։

Հ. Ո՞րն է տեսութիւն ըստ այսմ անդամոյ հանգամանացն։

Պ. Թէ Յիսուս Քրիստոս 'ի քառասներորդում աւուր զկնի յարութեան իւրոյ՝ յառաջեկայութեան Առաքելոց իւրոց և բազմութեան ժողովրդոց՝ համբարձաւ զօրութեամբ Աստուածութեանն մարմնով հանդերձ 'ի յերկինս և անդ նստի ընդ աջմէ Հօր։(3)

Հ. Ո՞րն նշանակէ նստիլն Քրիստոսի ընդ աջմէ Հօր։

Պ. Առնուլ նորա ըստ մարդկութեանն զայն Աստուածային և զԱստուծոյ Հօր հաւասար իշխանութիւն և զփառս՝ զոր 'ի յաւիտենից ունէր ըստ Աստուածութեանն՝ բայց որ ծածկեալն էր յերկրի ընդ քօղով մարդկութեան նորա։

Հ. Ո՞րն յոյս պտղաբերէ մեզ համբարձումն Քրիստոսի յերկինս։

(1). Զի որպէս էր Յովնան 'ի փոր կիտին զերիս տիւս և զերիս գիշերս. այնպէս եղիցի և որդի մարդոյ 'ի սիրտ երկրի զերիս տիւս և զերիս գիշերս։ Մատ. ԺԲ. 40

(2). Այլ արդ Քրիստոս յարուցեալ է 'ի մեռելոց առաջին պտուղ ննջեցելոց... Որպէս Ադամաւ ամենեքեան մեռանին, նոյնպէս և Քրիստոսիւ ամենեքեան կենդանասցին։ Ա. Կորն. ԺԵ. 20 և 22։

(3). Եւ Տէր Յիսուս յետ խօսելոյն ընդ նոսա՝ համբարձաւ յերկինս և նստաւ ընդ աջմէ Հօր։ Մարկ. ԺԶ. 19։

Պ. Որպէս Յիսուս Քրիստոս փառաւորեցաւ ՚ի յերկինս ընդ մարդկութեան, և յետ չարչարանաց և մահուան համբարձաւ մարմնով յերկինս. նոյնպէս փառաւորեսցին և ամենայն արդարք։(1)

ԳԼՈՒԽ. Զ։

՚Յաղագս շնորհաց Աստուծոյ։

Հ. Զ՞ինչ պտուղ արդեանց խաչին եհաս մեզ ՚ի Քրիստոսէ։
Պ. Պտուղ արդեանց նորա շնորհքն են՝ զոր ընկալաւ առ յԱստուծոյ վասն մեր.
Հ. Զ՞ինչ է շնորհն։
Պ. Ներգործութիւն և ձրիատուր պարգև բարերարութեան Աստուծոյ՝ առաքեալ մեզ ՚ի փրկութիւն։(2)
Հ. Զ՞որպէս ստանիմք մեք զշնորհս Աստուածայինս։
Պ. Շնորհքն բղխի ՚ի Հօրէ Աստուծոյ. արդիւնաւորի մեզ յՈրդւոյ Աստուծոյ և պարգևի ՚ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ։
Հ. Զ՞ինչ ներգործութիւն է շնորհաց։
Պ. Շնորհքն Աստուծոյ լուսաւորէ զմիտս մեր,(3) ուղղէ զկամս մեր առ բարին, զօրացուցանէ զմեզ ՚ի-

(1). Այլ Աստուած... մինչդեռ մեռեալ էաք ՚ի մեղս մեր՝ կենդանիս արար զմեզ ՚ի Քրիստոս. ընդ նմին յարոյց և ընդ նմին նստոյց յերկնաւորս ՚ի Քրիստոս Յիսուս։ Եփես. Բ. 4. 5 և 6։

(2). Ամենեքեան մեղան և նուազեալ են ՚ի փառացն Աստուծոյ. և արդարանան ձրի նորին շնորհօք։ Հռովմ. Գ. 23 և 24.

(3). Տալ գիտութիւն փրկութեան ժողովրդեան նորա։ Ծագել լոյս ՚ի վերայ այնոցիկ՝ որ նստան ՚ի խաւարի և ՚ի ստուերս մահու։ Ղուկ. Ա. 77. 79.

գործս բարութեան.(1) և կենագործէ զմեզ հոգևո-րապէս 'ի ժառանգութի̄ յաւիտենական երանութե̄.(2)

Հ. Ամենեցո՞ւն պարգևի շնորհքն յԱստուածոյ՝ թէ ոմանց եւ եթ.

Պ. Ամենեցուն պարգևի շնորհք.(3) բայց թողեալ է 'ի կամս իւրաքանչիւր ումեք ընդունել զայն կամ ո՛չ.(4)

Հ. Զիա՞րդ խնդրի շնորհք յԱստուածոյ.

Պ. Ջերմեռանդն աղօթիւք.

Հ. Զի՞նչ է աղօթքն.

Պ. Աղօթքն է համբարձումն մտաց և սրտի առ Ած և խնդրել հոգեշահ բարեաց 'ի նմանէ.

Հ. Ո՞յք են հոգեշահ բարիք՝ աղօթիւք խնդրելիք.

Պ. Պարունակեալքն 'ի Տէրունական աղօթսն.

Հ. Յումմէ՞ աւանդեցաւ Տէրունական աղօթքն.

Պ. 'Ի Քրիստոսէ Յիսուսէ Տեառնէ մերմէ՝ որ ուսոյց առաքելոց աղօթել այսպէս. Հայր մեր որ յերկինս ես. Սուրբ եղիցի անուն քո. Եկեսցէ արքայութիւն քո. Եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի. Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր. և թող մեզ զպարտիս մեր՝ որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց. և Մի՛ տանիր զմեզ 'ի փորձութի̄. Այլ փրկեա՛ զմեզ 'ի չարէ. Զի քո է արքայութիւն

(1). Աստուած է՛ որ յաջողէ 'ի մեզ զկամելն և զառնելն վասն հաճութեան. Փիլիպ. Բ. 13.

(2). Առաքեաց զմեզ 'ի ձեռն աւազանին միւսանգամ ծը-նընդեան և նորոգութեան Հոգւոյն սրբոյ. զոր եհեղ 'ի մեզ առատութեամբ. Տիտ. Գ. 5 և 6.

(3). Գտանի խնդրողաց իւրոց. հատանի առ ցանկացողսն իւր... որ կանխեսցէ առ նա ոչ վաստակեսցի. զի դեդերեալ գըտ-ցէ զնա առ դրունս իւր. Իմաստ. Զ. 13. 14. և 15.

(4). Խստապարանոցք և անթլփատք սրտիւք և ականջօք. դուք հանապազ Հոգւոյն սրբոյ հակառակ կայք. Գործ. Է. 51.

և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս. ամէն.

Հ. 'Ի քանի՞ մասունս բաժանի աղօթքս.

Պ. Յերիս. 'ի յառաջաբանութիւն, յեօթն հայցուածս և 'ի վերջաբանութիւն.

Հ. Ասա՛ զյառաջաբանութիւնն.

Պ. Հա՛յր մեր՝ որ յերկինս ես.

Հ. Զի՞նչ են միտք յառաջաբանութեանս.

Պ. Նախ՝ ուսուցանէ մեզ Քրիստոս 'ի ցանկալն մեր յաղօթս կալ վասն հոգեշահ բարեաց, մանաւանդ առ Աստուած ոչ ահ ընդ ահ իբրև ծառայս, այլ հաստատուն յուսով իբրև զաւակք որդեգրեալք շնորհօք առ հայր որդեակք.

Հ. Ընդէ՞ր յայտնէ բանս յերկինս ասի՞ լինել ԱԾ.

Պ. Ոչ վասն այնորիկ, իբր թէ Աստուած գտանի յերկինս և եթ. զի նա զօրութեամբ լցեալ է և յերկրի և ամենայն ուրեք. այլ վասն այնորիկ՝ զի յերկինս, այսինքն ընդ հրեշտակս և սուրբս, կայ առանձին շնորհօք լուսովք և յայտնէ նոցա զփառս իւր.

Հ. Ո՞րպիսի է առաջին հայցուածն և զի՞նչ զօրութիւն նորին.

Պ. Սուրբ եղիցի անուն քո. Այսինքն՝ Աստուած մեր, առաքեա՛ առ մեզ զողորմութիւն քո զի բարեպաշտութեամբ վարեսցուք զկեանս մեր՝ որով փառաւորի անուն քո. 'ի ձեռն շնորհաց քոց հեռացո՛ զմեզ 'ի մեղաց և յարատոց՝ որովք անարգի անուն քո. դարձո՛ զանհաւատս 'ի գիտութիւն Աստուածութեան քո և զանօրէնս 'ի ճանապարհ արդարութեան, զի ընդ [illegible] մեզ փառաւորեսցի անուն քո.

Հ. Ո՞րպիսի է երկրորդ հայցուածն և զի՞նչ միտք նորին.

Պ. Եկեսցէ արքայութիւն քո. Այս է՝ Հա՛յր մեր՝ բարձ 'ի մէնջ զտէրութիւն մեղաց. դու ինքնին թագաւորեա՛ 'ի հոգիս մեր շնորհօք. և յետ կարճօրեայ կենացս մերոց հաղորդս արա զմեզ բարեաց քոց 'ի-

քում երկնից արքայութեան։

Հ. Ո՞րպիսի է երրորդ հայցուածն, և զի՞նչ զօրութիւն նորա։

Պ. Եղիցի՛ն կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի։ Այսինքն է՝ զօրացո՛ զմեզ Տէր ՚ի գիտութիւն և ՚ի պահպանութիւն օրինաց քոց. շնորհեա՛ մեզ զգաստութիւն խոնարհ կամօք յամենայնի զհետ երթալ առաջնորդութեան խնամարկութեան քո. պարգևեա՛ մեզ այնպէս կատարել զկամս քո յերկրի, որպէս կատարեն հրեշտակք ՚ի յերկինս։

Հ. Ո՞րպիսի է չորրորդ հայցուածն, և զի՞նչ իմաստ նորա։

Պ. Զհաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ այսօր. Այսինքն, Տէր, մի՛ զրկեր զմեզ ՚ի հոգևոր և ՚ի մարմնաւոր կերակրոց. նախ ՚ի շնորհաց քոց, ՚ի հաղորդութեն խորհրդոց Քրիստոսի քո. և ապա յերկրաւորս բարեաց հարկաւորաց առ դարման կենաց։

Հ. Ո՞րպիսի է հինգերորդ հայցուածն, և զի՞նչ մեկնութիւն նորա։

Պ. Թո՛ղ մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց. Այս է՝ Տէր Աստուած մեր, ներողամիտ լեր առ մեզ՝ որք երբև գտեալք պարտապանս տկարանամք հատուցանել զպարտիս մեր, զպարտիս օրինազանցութեան մերոյ և ներհակութեան քոց սուրբ կամաց. քանզի օր ըստ օրէ մեղանչելով մեք՝ ոչ երբեք կարեմք ջնջել զմեղս մեր առաջի քո. այլ միայն խոստանամք ներել զրկանաց՝ զորս կրեմք ՚ի մերոց ընկերաց։

Հ. Ո՞րպիսի է վեցերորդ հայցուածն, և զի՞նչ զօրութիւն նորա։

Պ. Եւ մի՛ տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն. Այսինքն, ազատեա՛ զմեզ Աստուած մեր յաշխարհի աստ ՚ի վտանգից և ՚ի փորձութեանց. կամ զոնէ մի՛ առաքեր առ մեզ զփորձութիւնս՝ վերագոյնս քան զկար մեր. զի անյաղթելի թշնամեացն յոյս մեր առ քեզ և հաւատք։

Հ. Ո՞րպիսի է եօթներորդ հայցուածն և զի՞նչ խնդրեմք նովաւ.

Պ. Այլ փրկեա զմեզ 'ի չարէն. Այս է՝ նախապահպանեա զմեզ շնորհօք քովք Տէր 'ի խորամանկութենէ չարահնար թշնամւոյն հոգւոց մերոց. հեռի՛ պահեա զմեզ 'ի պատրողական գլորուածոց 'ի մեղս. և անխախտելի ողորմութեամբ քով զերծո՛ զմեզ 'ի յաւիտենական տանջանաց և 'ի մասնակցութենէ սատանայի.

Հ. Ո՞րպիսի է վերջաբանութիւն տէրունական աղօթից և զի՞նչ զօրութիւն նորա.

Պ. Զի քո՛ է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս ամէն. Այս ինքն՝ Տէր Աստուած մեր, մատուցաք քեզ զաղօթս մեր և յայտնեցաք առաջի քո զպէտս մեր և զկարիս, և աներկմիտ յուսամք ընդունիլ առ 'ի քէն զամենայն հայցեցեալ բարիս. զի դու գոլով ամենակարող, զամենայն հայցուածս մեր կարես կատարել. և գոլով ամենաբարի՝ ոչ յամեսցես 'ի շնորհելոյ մեզ զամենայն բարիս.

Հ. Զի՞նչ են միջոց գոյ հայցելոյ շնորհս.

Պ. Աղօթք, ունկնդրութիւն և ընթերցանութիւն Աստուածաշունչ պատգամաց. քանզի անտի մարթ է ճանաչել զկամս Աստուծոյ. անդ մարթ է տեսանել զօրինակ վարուց սրբոց վասն զհետ երթալոյ նոցա. անդ է սքանչական Վարդապետութիւն՝ մարդկան վարուց և սրտի. (1)

Հ. Ո՞րպիսի են նշանք շնորհաց բնակելոյ 'ի մարդում.

Պ. Պտուղք 'ի մարդում բնակեալ շնորհաց՝ առա-

(1) Ամենայն գիրք Աստուածաշունչք և օգտակարք, 'ի վարդապետութիւն են՝ և 'ի յանդիմանութիւն, և յուղղութիւն և 'ի խրատ արդարութեան. Զի կատարեալ եղիցի մարդն Աստուծոյ՝ յամենայն գործս բարութեան հաստատեալ. Բ. Տիմ. Գ. 16 և 17.

քնութիւնք են։ (1)

Հ. Ո՞րն է առաքինութիւնն։

Պ. Կատարումն օրինաց Աստուծոյ։

ԳԼՈՒԽ Է.

Յաղագս օրինաց Աստուծոյ։

Հ. Ո՞րն է օրէնք Աստուծոյ։

Պ. Օրէնքն Աստուծոյ է ուխտ՝ որով Աստուած ազգի մարդկան անկելոյն Ադամաւ՝ խոստանայ զերանութիւն յաւիտենից։ (2)

Հ. Ո՞ր պէս բաժանի օրէնքն Աստուծոյ։

Պ. Յօրէնս հնոյ ուխտի և յԱւետարանի։

Հ. Ո՞րն է օրէնք հնոյ ուխտին։

Պ. Բարոյական, եկեղեցական և քաղաքական կանոնք՝ որք տուան 'ի ձեռն Մովսեսի Իսրայելեան ազգին։

Հ. Ո՞րն է քաղաքական օրէնք հնոյ ուխտին։

Պ. Քաղաքական օրէնք են Աստուածադիր կանոնք վասն քաղաքական և դատաստանական գործոց ժողովրդեանն Հրէից, որք տևելոց էին միայն մինչև ցգալուստ Մեսիային։ (3)

(1). Պտուղ Հոգւոյն այս է, սէր, խնդութիւն, խաղաղութիւն, երկայնմտութիւն, քաղցրութիւն, բարութիւն, հաւատ, հանդարտութիւն, հեզութիւն, ժուժկալութիւն, ձըն֊շումն։ Գաղատ. Ե. 22 և 23։

(2). Պահեսջիք զամենայն հրամանս իմ և զամենայն զիրաւունս իմ, արասջիք զնոսա. զոր արարեալ մարդոյ՝ կեցցէ 'նոքօք։ Ղևտ. ԺԸ. 5։ Շնորհօք նորա էք փրկեալք 'ի ձեռն հաւատոյ։ Եփես. Բ. 8։

(3). Պատուիրեաց ինձ Տէր 'ի ժամանակին յայնմիկ ուսուցանել իրաւունս ձեզ՝ և դատաստանս։ Բ. Օրէնս. Դ. 14։ Բարձցի Օծութիւն. և իրաւունք ոչ իցեն 'ի նմա. և զքաղաքն և զսրբութիւն ապականեսցէ առաջնորդաւն հանդերձ՝ որ գալոց է։ Դան. Թ. 26։

Հ. Զի՞նչ նշանակէին եկեղեցական օրէնք հնոյ ուխտին։

Պ. Եկեղեցական օրէնք են Աստուածահրաման կանոնք վասն արտաքին սրբագործութեան և սրբազան արարողութեանց յեկեղեցւոջ Հրէից, (1) որք նկարագրէին զՔրիստոս (2) և ոչ կարէին տևել անդր քան զգալուստ նորա։ (3)

Հ. Զի՞նչ էին բարոյական օրէնք հնոյ ուխտին։

Պ. Յամենակատար հրահանգս վարուց՝ (4) որք պարտաւորեն զիւրաքանչիւր ոք յաւերժաբար։ (5)

Հ. Ո՞ւր ամփոփեն բարոյական օրէնք։

Պ. 'Ի տասն պատուիրանս։ (6)

Հ. Ո՞րպէս բաժանին այսոքիկ տասն պատուիրանք ընդ-հանրապէս։

Պ. Յերկուս. յԱստուածսիրութիւն և յընկերսի-րութ. ուստի և գծագրեալ էին յերկուս տախտակս։

Հ. Ո՞րք 'ի նոցանէ Աստուածսիրութեանն առնչին։

Պ. 'Ի չորս առաջինս։

Հ. Իսկ ընկերսիրութեա՞նն։

(1). Պատմէ զբան իւր Յակովբայ, զարդարութիւն և զիրա-ւունս իւր Իսրայէլի։ Սաղ. ՃԽԷ. 8.

(2). Որք են ստուերք հանդերձելոցն, այլ մարմինն Քրիստոսի է։ Կող. Բ. 17.

(3). 'Ի Քրիստոս Յիսուս՝ ոչ թլփատութիւն ինչ կարող է։ Գաղատ. Ե. 6. Մի միայն պատարագաւ կատարեաց զսրբեալսն 'ի մշտնջենաւորս։ Եբր. Ժ. 14.

(4). Օրէնքն սուրբ են՝ և պատուիրանն սուրբ և արդար և բարե-րար։ Հռովմ. Է. 12.

(5). Այլ յորժամ հեթանոսք՝ որք զօրէնս ոչ ունին, բնու-թեամբ զօրինացն գործեն. նոքա՝ որք զօրէնս ոչ ունին, անձանց իւրեանց իսկ են օրէնք։ Որք ցուցանեն զգործս օրինացն գրեալ 'ի սիրտս իւրեանց։ Հռովմ. Բ. 14 և 15.

(6). Եւ էր Մովսէս առաջի Տեառն... և գրեաց 'ի վերայ տախ-տակացն զբանս ուխտին՝ զտասն պատգամացն։ Ելից. ԼԴ. 28.

Պ. Ի վեց վերջինս.

Հ. Զի՞նչ պտուղ ելցէ ի հնազանդութենէ ընծայից.

Պ. Զյաւիտենական մահ.

Հ. Ի քանի՞ բաժանին այսոքիկ պատուիրանք ըստ գլխոյն.

Պ. Յերկուս. ՚ի յանձնառականս և ՚ի հրաժարականս. ուստի կատարումն յանձնառականին, և խոտորումն ՚ի հրաժարականէն՝ առաքինութիւն կոչի. իսկ խոտորումն ՚ի յանձնառականէն և կատարումն հրաժարականին՝ մեղք կոչի.

Հ. Ո՞ր պատուիրանն է առաջին.

Պ. Ես եմ Տէր Աստուած քո. մի՛ եղիցին քեզ այլ Աստուածք բաց յինէն.

Հ. Զի՞նչ հրամայէ այս պատուիրան.

Պ. Ճանաչել սրտիւ և դաւանել բանիւ զմի Ած. զնա առաւել քան զամենայն ինչ յաշխարհի սիրել և յարգել և ՚ի նա միայն յուսալ.

Հ. Որպիսի՞ առաքինութիւնք ամփոփին ՚ի պատուիրանէս այսմ.

Պ. Բարեպաշտութիւն, խոնարհութիւն, յոյս, մեծանձնութիւն և նմանիք սոցա.

Հ. Զի՞նչ է բարեպաշտութիւն.

Պ. Բարեպաշտութիւնն է առաքինութիւն յայտարար ներքին և արտաքին Աստուածպաշտութեան. (1)

Հ. Խոնարհութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Անկեղծաւոր ճանօթութիւն ակարութեան անձին և ՚ի բոլոր սրտէ խոնարհեցուցումն անձին առաջի Այ. (2)

Հ. Յոյսն զի՞նչ է.

Պ. Յոյսն է առաքինութիւն և կատարեալ ապաւինութիւն ՚ի խնամս Աստուծոյ՝ որ զամենայն ինչ

(1). Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ և յամենայն անձնէ քումմէ և յամենայն մտաց քոց. Մատ. ԻԲ. 37.

(2). Խոնարհեցարուք առաջի Տեառն և բարձրասցուցէ զձեզ. Յակ. Դ. 10.

տնօրինէ զմեզ ՚ի բարութիւն. (1)

Հ. Մեծանձնութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Մեծանձնութիւնն կամ արիութիւնն է առաքինութիւն՝ որով անդրդուելի համբերեմք յառաջիկայ թշուառութեանց և խոնարհամիտ սպասեմք ապագայից. (2)

Հ. Ո՞րպիսիք մեղք հակառակին պատուիրանիս.

Պ. Անաստուածութիւն, բազմաստուածութիւն, կեղծաւորութիւն, յանձնապաստանութիւն, յուսահատութիւն, և որք ՚ի սոցա են նմանք.

Հ. Զի՞նչ է անաստուածութիւնն.

Պ. Անհաւատութիւն ՚ի գոյութիւն և ՚ի նախախնամութիւնն Աստուծոյ. (3)

Հ. Զի՞նչ է բազմաստուածութիւնն.

Պ. Պաշտելութիւն զանազան արարածոց փոխանակ Աստուծոյ. (4)

Հ. Կեղծաւորութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Նախամեծարութիւն արտաքին Աստուածպաշտութեան քան ներքնոյն. (5)

Հ. Յանձնապաստանութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Տարապայման ապաստանութիւն ՚ի զօրութիւն անձին, ՚ի պատիւ կամ ՚ի հարստութիւն՝ մոռացումն ամենակարողութեանն Աստուծոյ. (6)

(1). Յուսով խնդացէք. Հռով. ԺԲ. 12.

(2). Համբեր Տեառն և քաջալերեաց՝ զօրասցի սիրտ քո և համբեր Տեառն. Սաղ. ԻԶ. 14.

(3). Ասաց անզգամն ՚ի սրտի իւրում թէ ոչ գոյ Աստուած. Սաղ. ԺԳ. 1.

(4). Զանուն Աստուծոյ օտարաց մի՛ յիշեսջիք. և մի լուիցի ՚ի բերանոյ ձերում. Ելից. ԻԳ. 13.

(5). Կեղծաւորք . . . ժողովուրդս այս շրթամբք պատուէ զիս և սիրտ իւրեանց հեռացեալ մեկուսի է յինէն. Մատ. ԺԵ. 8.

(6). Իմացարուք ամենեքեան՝ որոց մոռացեալ է զԱստուած, գուցէ երբեք յափշտակեսցէ. և ոչ ոք իցէ որ փրկեսցէ. Սաղ. ԽԹ. 22.

Հ. Զի՞նչ է յուսահատութիւն.

Պ. Արհամարհութիւն միջնորդաց՝ կարգելոց ՚ի խնդիր ողորմութեանն Աստուծոյ. (1)

Հ. Զի՞նչ հրամայէ երկրորդ պատուիրանն.

Պ. Մի՛ արասցես դու քեզ կուռս ըստ ամենայն նմանութեան. որ ինչ յերկինս ՚ի վեր, և որ ինչ յերկրի ՚ի խոնարհ, և որ ինչ ՚ի ջուրս ՚ի ներքոյ երկրի. մի՛ երկրպագանիցես նոցա, և մի՛ պաշտեսցես զնոսա.

Հ. Զի՞նչ արգելու այս պատուիրան.

Պ. Տալ արարածոց զաստուածավայելուչ պատիւ և սիրել ինչ յաշխարհի իբրև զԱստուած.

Հ. Ո՞րքան մեղաց արգելք ունի յայսմ պատուիրանի.

Պ. Կռապաշտութեան, սնապաշտութեան, շահասիրութեան և որոց ՚ի սոյն են համարք. (2)

Հ. Զի՞նչ է կռապաշտութիւն.

Պ. Աստուածացուցանել կենդանի կամ անկենդան արարածոց ինչ. (3)

Հ. Սնապաշտութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Ընծայել իրաց ինչ կամ ժամանակաց զզօրութիւն կամ զազդեցութիւն ՚ի ներգործութիւնս մեր. (4)

(1). Յամենայնի նեղեալք՝ այլ ոչ նուաղեալք. կարօտեալք՝ այլ ոչ տարակուսեալք. հալածեալք՝ այլ ոչ լքեալք. չարչարեալք՝ այլ ոչ սատակեալք. Բ. Կորն. Դ. 8.

(2). Մեռուցէք այսուհետև զանդամս ձեր զերկրաւորս. ՚ի բաց ընկեցէք զպոռնկութիւն, զպղծութիւն, զքէն, զցանկութիւն չարեաց և զագահութիւն, որ է կռապաշտութիւն. Կողոս. Գ. 5.

(3). Այլ զոր զոհենն հեթանոսք՝ դիւաց, և ոչ Աստուծոյ զոհեն. Ա. Կորն. Ժ. 20.

(4). Մի՛ գտանիցի ՚ի քեզ... որ դիւթիցէ զդիւթութիւն, և հմայիցէ և հաւահարց լինիցի. և կախարդիցէ կախարդանօք. և վհուկ և նշանագէտ լինիցի... քանզի պիղծ է Տեառն ամենայն՝ որ առնէ զայն. Բ. Օրին. ԺԸ. 10. 11 և 12.

Հ. Շնորհակալութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Զափազանց հնազանդութիւն պատուոյ և հա_րստութեան լերկ ծայրագոյն երջանկութեան. (1)

Հ. Ո՞րպիսի առաքինութիւնք ընչիւքն է պահպանութեանց պատուիրանի.

Պ. Փառաւորութիւն անուանն Աստուծոյ, նախան_ձայուզութիւն օրինաց և նմանք սոցա.

Հ. Զի՞նչ է փառաւորութիւն անուանն Աստուծոյ.

Պ. Այն է՝ զի մեք՝ անուանեալքս երկրպագուք Աստուծոյ ճշմարտի, վարեսցուք զկեանս մեր բարե_պաշտութեամբ ըստ արժանութեան պաշտօնեցելոյն առ ՚ի մէնջ Աստուծոյ. (2)

Հ. Զի՞նչ է նախանձայուզութիւն օրինաց.

Պ. Այն՝ զի զգուշասցուք մեր զԱստուածպաշ_տութեանս մերոյ զճշմարտութիւն՝ մի՛ ուրասցուք զայն ոչ առ օգտի ինչ և ոչ առ երկիւղի թշնա_մութեանց. (3)

Հ. Ո՞րպիսի մեղք ընդդէմ երրորդ պատուիրանին.

Պ. Մի՛ առնուցուս զանուն Տեառն Աստուծոյ քո ՚ի վերայ սնոտեաց.

Հ. Զի՞նչ արգելու այդ պատուիրանն.

Պ. Յիշատակել զանունն Աստուծոյ վայրապար ՚ի սուտ խոստմունս և յընդունայն երդմունս.

Հ. Ո՞րպիսի մեղք արգելեալք լինին աստ.

Պ. Հայհոյութիւն, ստերդմութիւն և որք սոցա են նմանք.

Հ. Զի՞նչ է հայհոյութիւն.

(1). Ո՛չ կարէք Աստուծոյ ծառայել և մամոնայի. Մատ. Զ. 24.

(2). Սուրբ եղիցի անուն քո. Մատ. Զ. 9. Այլ ըստ որում որ կոչեաց զձեզ՝ և դուք սուրբք յամենայն գնացս ձեր լի_նիջիք. Ա. Պետ. Ա. 15.

(3). Յամենայնի չարչարեաց. զգործս աւետարանչի գործեա. զպաշտօն քո կատարեալ կալ. Բ. Տիմ. Դ. 5.

Պ. Ի՛ բան նախատանաց աստցեալ ընդդէմ Ա՛յ, Հեգնութիւն հաւատոյ՝ եկեղեցւոյ՝ և կամ այլոյ իմիք սրբութեան. (1)

Հ. Ստերդմնութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Անկատարութիւն բարի խոստմանց՝ հաստատելոց երդմամբ. (2)

Հ. Ո՞րպիսի առաքինութիւնք շառաւիղեալ ծագեն ՚ի պատուիրանիս պահպանութենէ.

Պ. Երկիւղ Աստուծոյ, սանձահարութիւն լեզուի, և նմանք սոցա.

Հ. Զի՞նչ է երկիւղ Աստուծոյ.

Պ. Զմտաւածութիւն մեծութեանն Աստուծոյ.(3) և սրտի մտօք խոստովանութիւն սրբութեան նորա:(4)

Հ. Զի՞նչ է սանձահարութիւն լեզուի.

Պ. Զգուշութիւն ՚ի խօսելոյ զանպատեհս (5) ընդդէմ Աստուծոյ, հաւատոյ, եկեղեցւոյ և ամենայն սրբութեան. (6)

Հ. Զի՞նչ է երրորդ պատուիրանն.

Պ. Յիշեսջի՛ր զօրն շաբաթուց սրբել զնա. զվեց օր գործեսցես և արասցես զամենայն գործս քո. յաւուրն եօթներորդի շաբաթ Տեառն Ա՛յ քում:

Հ. Զի՞նչ հրամայէ Աստուած յայսմ պատուիրանի.

Պ. ՚Ի տօնս Տէրունականս՝ իբրև ՚ի ժամանակս

(1). Այլ սոքա իբրև զանխօս անասունս... որոց չեն ն տեղեակ, հայհոյեն յապականութեան իւրեանց։ Բ. Պետ. Բ. 12.

(2). Մի երդնուցուք սուտ յանուն իմ։ Ղեւտ. ԺԹ. 12:

(3). Սկիզբն իմաստութեան երկիւղ Տեառն. Առակ. Ա. 7:

(4). Ծառայեցէք Տեառն երկիւղիւ և ցնծացէք առաջի նորա դողութեամբ։ Սաղմ. Բ. 11:

(5). Եթէ որ բանիւ ոչ յանցանիցէ՝ նա է մարդ կատարեալ՝ կարող է սանձահարել զամենայն մարմին իւր։ Յակ. Գ. 2:

(6). Որ խնայէ ՚ի բերան իւր՝ զանձն իւր պահէ. Առակ. ԺԳ. 3:

նուիրեալս Աստուծոյ, թողեալ զամենայն ծառայա-կան գործառնութիւնս և զշահավաճառութիւնս զիւրել ՚ի տաճար Աստուծոյ վասն աղօթից և ունկնդրութե բանին Այ. և մեծաջան փութով սրբել զայնոսիկ առ ուրս գործովք բարեաց՝ աղօթիւք և ժուժկալութեամբ.

Հ. Զորպիսի առաքինութիւնս պահանջէ այդ պատուիրան.

Պ. Զջերմեռանդութե՛, զողորմութե՛ և զնմանիս սոցա.

Հ. Զի՞նչ է ջերմեռանդութիւն.

Պ. Ուրախ պահպանութիւն ամենայն սրբազան ա-րարողութեանց եկեղեցւոյ. (1)

Հ. Ողորմութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Օգնականութիւն և կարեկցութիւն ընկերին վասն սիրոյն Աստուծոյ. (2)

Հ. Յորդորեալ ընդ գլորին անհնազանդ պատուիրանի.

Պ. Յամբարշտութիւն, ՚ի ծուլութիւն, յընդունայ-նութիւն և յայլ այսպիսիս.

Հ. Զի՞նչ է ամբարշտութիւն.

Պ. Յայտնի հակառակութիւն օրինաց և հաւատոց արհամարհութեամբ հանդերձ եկեղեցական արա-րողութեանց. (3)

Հ. Ծուլութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Զանցառութիւն զպարտաւորութիւնս խոհուք ա-

(1). Աղաչեմ զձեզ եղբարք գթութեամբն Աստուծոյ՝ պատ-րաստել զմարմինս ձեր պատարագ կենդանի, սուրբ, հաճոյ Աստուծոյ. զխոստումն պաշտաման ձեր. Հռոմ. ԺԲ. 1.

(2). Փոխ տայ Աստուծոյ, որ ողորմի տնանկին. ըստ տրոց նորա հատուսցէ նմա. Առակ. ԺԹ. 17.

(3). Որչափ սաստիկ պատժոց արժանի համարիցիք զայն, որ զՈր-դին Այ առ ոտն եհար. և զարիւնն նորոյ ուխտին խառ-նակ համարեցաւ՝ որով և սրբեցաւն. և զՀոգին շնորհաց եթշնամանեաց. Եբր. Ժ. 29.

Աստուած, առ ընկերն, և առ անձն իւր։ (1)

Հ. Ընդունայնութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Անչափազանց պարապումն ՚ի հոգս աշխարհի, մինչև ոչ կարել կատարել զօրինադրեալ պաշտօնն Աստուծոյ։ (2)

Հ. Ո՞րպէս գրէ հինգերորդ պատուիրանն։

Պ. Պատուեա զհայր քո և զմայր քո. զի քեզ բարի լինիցի և զի երկայնակեաց լինիցիս ՚ի վերայ երկրի։

Հ. Զի՞նչ հրամայէ Աստուած յայսմ պատուիրանի։

Պ. Սրտի մտօք սիրել և միշտ ՚ներքուստ և արտաքուստ պատուել զծնողս մեր. և անուամբս ծնողք՝ պատուիրէ հնազանդել և յարգել զորս հոգան վասն բարութեան վիճակի մերոյ, այս է զթագաւորս, (3) զհոգևորս եկեղեցւոյ, (4) զքաղաքական իշխանս, (5) զվարժապետս և զծերունիս։ (6)

Հ. Ո՞րպիսի առաքինութիւնք վերաբերին ՚ի պատուիրանիս պահպանութիւն։

Պ. Հնազանդութիւն, երախտագիտութիւն և որ ՚ի նոյն սակի են։

(1). Մատուցեալ և որոյ զմի քանքարն առեալ էր, և ասէ. Տէր... երկեայ գնացի և թաքուցի զքանքարն քո յերկրի... պատասխանի ետ Տէրն և ասէ ցնա. Ծառայ չար և վատ։ Մատթ. ԻԵ. 24. 25. և 26։

(2). Դու հոգաս և զբաղում իւիք զբաղեալ ես. բայց [illegible] սակաւ ինչ պիտոյ է։ Ղուկ. Ժ. 41. և 42.

(3). յԱստուծոյ երկերուք. զթագաւորս պատուեցէք։ Ա. Պետ. Բ. 17։

(4). Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց և հպատակ կացէք նոցա. զի նոքա տքնին վասն ոգւոց ձերոց։ Եբր. ԺԳ. 17։

(5). Հնազանդ լերուք ամ. մարդկեղէն ստեղծուածոյ վասն Տեառն։ Ա. Պետ. Բ. 13։

(6). Յառաջի ալեւորի յառնիցես և պատուեսցես զերեսս ծերոյն։ Ղևտ. ԺԹ. 32։

Հ. Օ՞րն է հնազանդութիւն։

Պ. Կամաւոր սրտիւ հպատակութիւն հրամանաց իշխանութեանց և տերութեանց։ (1)

Հ. Երախտագիտութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Շնորհապարտութիւն և յարգութիւն ցուցեալ ում և իցէ վասն բարերարելոյն մեզ։ (2)

Հ. Որո՞նք մեղք ծնանին 'ի զանցառութենէ չորրորդ պատուիրանիս։

Պ. Անհնազանդութիւն, ապերախտութիւն և նմանիք սոցա։

Հ. Օ՞րն է անհնազանդութիւն։

Պ. Ինքնակամ արհամարհութիւն բարի խրատուց կամ հրամանաց։ (3)

Հ. Ապերախտութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Խստասիրտ անզգայութիւն ընկալեալ բարերարութեանց կամ մոռացութիւն երախտեաց։ (4)

Հ. Ո՞րք են բանք տասին հինգերորդ պատուիրանին։

Պ. Մի՛ սպանաներ։

Հ. Զի՞նչ արգելու Աստուած 'ի դմին պատուիրանի։

Պ. Արգելու ոչ միայն զմարդ և իցէ սպանանել զմարդ, այլ և զինքն անգամ անձն զայնմանէ. ցանկալ մահուան ուրուք. տալ ումեք նպաստ ինչ կամ խորհուրդ սպանութեան. նեղել և զրկել զընկերն. կամ ձեռնհաս լինել և կարող օգնել ընկերին և չօգնել։ (5)

Հ. Որո՞նք մեղք արգելեալ լինին այսուիկ պատուիրանաւ։

(1). Ամենայն անձն՝ որ ընդ իշխանութեամբ է, 'ի հնազանդութեան կացցէ։ Հռովմ. ԺԳ. 1։

(2). Աղաչեմ զձեզ եղբարք ճանաչել զվաստակաւորս և զվերակացուս ձեր 'ի Տէր։ Ա. Թես. Ե. 12։

(3). Որդի՝ որ թողուցու պահել զխրատ հօր, խորհի զճառս չարեաց։ Առակ. ԺԹ. 27։

(4). Յոյս անշնորհակալին իբրև զսառն ձմերայնոյ հալեսցի։ Իմաստ. ԺԶ. 29։

(5). Ամենայն որ ատէ զեղբայր իւր՝ մարդասպան է։ Ա. Յովհ. Գ. 15։

Պ. Սպանութիւն, անձնասպանութիւն, խստասրտութիւն, վրէժխնդրութիւն. և որք 'ի սոցա համարի են.

Հ. Զի՞նչ է սպանութիւն.

Պ. Անիրաւ[?] բարձումն կամ կարճումն կենաց ընկերին. (1)

Հ. Անձնասպանութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Ինքնակամ բարձումն կամ կարճումն կենաց անձին. (2)

Հ. Խստասրտութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Անզգայութիւն կարեաց ընկերին. (3)

Հ. Վրէժխնդրութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Ցանկութիւն հատուցանելոյ ընկերին չար փոխանակ չարի. (4)

Հ. Զո՞րպիսի առաքինութիւնս պատճառէ պահպանութիւն պատուիրանիս.

Պ. Զանյիշաչարութիւն, զկարեկցութիւն և զնմանիս սոցա.

Հ. Զի՞նչ է անյիշաչարութիւն.

Պ. Սանձահարութիւն ցասմնական զգայութեանց սրտի և ըղձի վրէժխնդրութեան յաղագս յայլոց կրեալ զրկանաց. (5)

(1). Մի սպանաներ. զի որ սպանանիցէ՝ պարտական լիցի դատաստանի. Մատ. Ե. 21.

(2). Զի ոչ ոք երբէք ատեաց զանձն իւր. Եփես. Ե. 29.

(3). Յայնժամ ասասցէ և ցայնոսիկ՝ որք ընդ ահեկէն իցեն. երթայք յինէն անիծեալք 'ի հուրն յաւիտենական... զի քաղցեայ և ոչ ետուք ինձ ուտել. ծարաւեցայ և ոչ արբուցիք զիս. օտար էի և ոչ ժողովեցիք զիս. մերկ էի և ոչ զգեցուցիք զիս. հիւանդ էի և 'ի բանտի՝ և ոչ տեսէք զիս. Մատ. ԻԵ. 41. 42. և 43.

(4). Մի ասիցես թէ առից վրէժ 'ի թշնամւոյն. այլ համբեր Տեառն. զի քեզ օգնական լիցի. Առակ. Ի. 22.

(5). Մի յաղթիր 'ի չարէն. այլ յաղթեա բարեաւն չարին. Հռոմ. ԺԲ. 21.

Հ. Կարեկցութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Կցորդումն կարեաց և տառապանաց ընկերին. (1)

Հ. Ո՞ր պատուէրն է եօթներորդն.

Պ. Մի՛ շնար.

Հ. Զի՞նչ արգելու Աստուած 'ի պատուիրանին.

Պ. Արգելու անձնամատոյց լինել յամօթալի կիրս, 'ի դատարկակեցութիւն, 'ի զեղխումն, 'ի մեղկութիւն և յանխոհեմաբար հետեւութիւն գայթակղեցուցիչ օրինակաց. (2)

Հ. Ո՞րպիսի մեղք արգելին ընդ այն պատուիրանաւ.

Պ. Արբշռամոլութիւն, որկորստութիւն և այլ այսպիսիք.

Հ. Զի՞նչ է ժուժկալութիւն.

Պ. Զսաստել 'ի մեր հեշտախտութեան այնպէս, մինչև փոխանակ արմատանալոյ աճնելոյ զայն՝ և ևս գրգռել. (3)

Հ. Որկորստութիւնն զի՞նչ է.

Պ. Զափազանց կիրառութիւն կերակրոց և ըմպելեաց. և սանձարձակ թոյլտուութիւն վատթար հակամիտութեանց. (4)

Հ. Ո՞րպիսի առաքինութիւնք օգնեն 'ի պատուիրանիս պահպանութենէ.

Պ. Սրբութիւն, ժուժկալութիւն և այլ այսպիսիք.

(1) Որպէս կամիք թէ արասցեն ձեզ մարդիկ, այնպէս արասջիք և դուք նոցա. Ղուկ. Զ. 31.

(2) Սրբեսցուք զանձինս մեր յամենայն պղծութենէ մարմնոյ և հոգւոյ, կատարեսցուք զսրբութիւն ահիւն Աստուծոյ. Բ. Կոր. Է. 1.

(3) Զի եթէ ըստ մարմնոյ կեցջիք՝ մեռանելոց էք. Հռովմ. Ը. 13.

(4) Զգոյշ լերուք անձանց. գուցէ ծանրանայցեն սիրտք ձեր շուայտութեամբ և արբեցութեամբ և հոգովք աշխարհականօք. Ղուկ. ԻԱ. 34.

Հ. Զի՞նչ է ողջախոհութիւն։

Պ. Պահպանութիւն անարատութեան սրտի և անապականութեան վարուց։ (1)

Հ. Ժուժկալութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Սանձարկութիւն վատթար հակամիտութեանց և պահեցողութիւն յաւելորդութենէ ՚ի կերակուրս և յըմպելիս։ (2)

Հ. Զո՞րդ գրէ ութերորդ պատուիրանն։

Պ. Մի՛ գողանար։

Հ. Զի՞նչ արգելու Աստուած սովին պատուիրանաւ։

Պ. Արգելու սեփականել զի՛նչ և իցէ զօտարին յայտնի կամ ՚ի ծածուկ, բռնի կամ խորամանկութ. տանուլ զվարձ աշխատութեան ՚ի վեր քան զարժանն, կամ ՚ի վաճառելն զգինն՝ աւելի քան զյարգն. զգտեալ իրս խուրացուցանել. ոչ յետս տալ զոր ինչ յանօթ առեալ։ (3)

Հ. Ո՞րպիսի մեղաց արգելք դնին ՚ի սմին պատուիրանի։

Պ. Յափշտակութեան, զօշաքաղութեան և որոց ՚ի սոցա սակի են։

Հ. Զի՞նչ է յափշտակութիւն։

Պ. Շորթումն իրաց ընկերին եթէ բռնի և եթէ խորամանկութեամբ։ (4)

Հ. Զօշաքաղութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Անյագ ցանկութիւն ժողովելոյ զինչս ամենայն,

(1). Իսկ եթէ հոգւով զգործս մարմնոյ սպանանիցէք՝ կեցջիք։ Հռով. Ը. 13։

(2). Զգաստացարո՛ւք այսուհետև և լերո՛ւք զուարթունք։ Ա. Պետ. Դ. 7։

(3). Փոխ առնու մեղաւորն և ոչ հատուցանէ։ Սաղ. Լզ. 21։

(4). Մի՛ զանցանել և զրկել յեղբայր յայդմիկ զեղբայր իւր. քանզի վրէժխնդիր է Տէր ՚ի վերայ ամենայնի այդորիկ։ Ա. Թես. Դ. 6։

ևս և տարօրինաւոր հնարիւք։ (1)

Հ. Ո՞րքն առաքինութեանց պատճառ լինին պատուիրանիս պահպանութեան։

Պ. Ժուժկալութիւն, անշահասիրութիւն և նմանեաց ոց։

Հ. Զի՞նչ է չափաւորութիւն։

Պ. Ճաշակել կերակրովք սեփական ստացուածովք թէ և սակաւք լիցին՝ առանց ջանալոյ յափշտակել զինչս յօտարէ։ (2)

Հ. Անշահասիրութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Անձնապահ լինել յամենայն իրաց օտարին և և ՚ի կարելն տիրել նոցա։ (3)

Հ. Զիա՞րդ գրի իններորդ պատուիրանն։

Պ. Մի՛ սուտ վկայութիւն վկայեր զընկերէ քումմէ։

Հ. Զի՞նչ արգելու Աստուած յայսմ պատուիրանի։

Պ. Արգելու վկայել ստութեամբ ՚ի վնաս ընկերին. դնել զմեղս իւր յայլոյ վերայ. զրպարտել զանպարտն և բամբասելով հրապարակել զյանցանս այլոց։

Հ. Ո՞րքն մեղք արգելելոց լինին պատուիրանաւս։

Պ. Անիրաւութիւն, չարախօսութիւն, հպարտութիւն և որք զայսր կնի կարգին։

Հ. Զի՞նչ է անիրաւութիւն։

Պ. Դիմադարձութիւն ճշմարտութեան ՚ի գործս և ՚ի բանս։ (4)

Հ. Չարախօսութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Տարապարտ բամբասանք զընկերէ և հրապարա-

(1). Արմատ ամենայն չարեաց արծաթսիրութիւն է, որում ոմանք ցանկացեալ՝ մոլորեցան ՚ի հաւատոյ։ Ա. Տիմ. զ. 10։

(2). Շատ լիցին ձեզ թոշակքն ձեր։ Ղուկ. գ. 14։

(3). Զգրաւ պարտապանին ՚ի բաց տայցէ. և զյափշտակութիւնն դարձուսցէ . . . կենօք կեցցէ։ Եզեկ. լգ. 15։

(4). Որ սիրէ զմեղս, (զանիրաւութիւն) ատեայ զանձն իւր։ Սաղ. ժ. 6։

կութիւն մոլութեանց նորա։ (1)

Հ. Հպարտութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Յանիրաւի սեփականութիւն պատուոյ՝ անձին, հանդերձ արհամարհութեամբ ընկերին։ (2)

Հ. Ո՞րք են առաքինութիւնք շառաւիղք ՚ի պատուիրանէս հակառակութեանս։

Պ. Արդարութիւն, քաղցրութիւն, հեզութիւն և այլ այսպիսիք։

Հ. Զի՞նչ է արդարութիւն։

Պ. Պահպանումն իրաւանց ՚ի բանս և ՚ի գործս։ (3)

Հ. Քաղցրութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Սովորութիւն լռելոյ զխոտան լրոց զընկերէն և միշտ բարիս խօսելոյ զայլոց։ (4)

Հ. Հեզութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Անխռովաշար բնաւորութիւն ոգւոյ և յօժարութիւն ներելոյ յանցանաց և տկարութեան ընկերին։ (5)

Հ. Ո՞րպէս գրի տասներորդ պատուիրանն։

Պ. Մի՛ ցանկանար տան ընկերի քոյ, և մի՛ անդոյ նորա. մի՛ ցանկանար կնոջ ընկերի քոյ. և մի՛ ծառայի նորա. և մի՛ աղախնոյ նորա. և մի՛ եզին նորա. և մի՛ իշոյ նորա. և մի՛ ամենայն անասնոյ նորա. և մի՛ ամենայնի՝ զինչ ընկերի քոյ իցէ։

Հ. Զի՞նչ արգելու Աստուած յայսմ պատուիրանի։

(1). Մի՛ բամբասէք զմիմեանս եղբարք։ Յակ. դ. 11։

(2). Պարծիք յամբարտաւանութեան ձերում. ամենայն այսպիսի պարծանք չարութեան են։ Յակ. դ. 16։

(3). Ընկեցէք զչարիս յանձանց ձերոց.. խնդրեցէք զիրաւունս, փրկեցէք զզրկեալն, դատ արարէք որբոյն, և տուք իրաւունս այրւոյն։ Եսայ. ա. 16. 17։

(4). Մի՛ զոք հայհոյել՝ անկռիւս լինել, հեզս. զամենայն ցածութիւն առ ամենայն մարդիկ ցուցանել. Տիտ. գ. 2։

(5). Ներել միմեանց. շնորհել իրերաց, եթէ ուրուք զումեքէ տրտունջ ինչ իցէ։ Կողոս. գ. 13։

Պ. Զամենայն չար ցանկութիւնս սրտի և զամենայն սողիւս հակամիտութիւնս կամաց, և հրամայէ ոչ միայն չառնել զրկանս ինչ ընկերին այլ և ոչ իսկ խորհել. ոչ միայն չսեփականել ինքեան զօտարին, այլ և չցանկալ սեփականելոյ։

Հ. Ո՞րպիսի մեղք արգելեալ են ընդ պատուիրանաւս։

Պ. Ինքնասիրութիւն, անհոգութիւն և նմանք սոցա։

Հ. Զի՞նչ է ինքնասիրութիւն։

Պ. Ունակութիւն թոյլ տալոյ ինքեան և հաւանելոյ ընդ ապաշտաւն զեղծ կամաց իւրոց։ (1)

Հ. Անհոգութիւնն զի՞նչ է։

Պ. Անփոյթութիւն զուղղութենէ մոլեկան հակամիտութեանց և զանհետ առնելոյ զանօրէն ցանկութիւնս։ (2)

Հ. Զո՞րպիսի առաքինութիւնս հրամայէ պատուիրանս ունել։

Պ. Զարթնութիւն, զանձնուրացութիւն. և այլն։

Հ. Զի՞նչ է արթնութիւն։

Պ. Անդադար մտադրութիւն գործոց իւրոց և յօժարութեանց, առ 'ի գիտել թէ իցե՞ն նոքա ըստ Աստուածահրաման օրինաց։ (3)

Հ. Զի՞նչ է անձնուրացութիւն։

Պ. Ջանք արմատաքի խլելոյ զընդաբոյս վատթար ցանկութիւնս մեր։ (4)

Հ. Մեղք 'ի քանի՞ բաժանին։

(1) Մի այսուհետև թագաւորեսցէ մեղք 'ի մահկանացու մարմինս ձեր՝ հնազանդել ցանկութեանց նորա։ Հռոմ. Զ. 12։

(2). Մի զքնով ննջեսցուք որպէս և այլքն. այլ արթունք և զուարթունք եղիցուք։ Ա. Թես. Ե. 6։

(3). Տեսջիք՝ որպէս ճշմարտիւ գնայցէք. մի՛ իբրև անիմաստք... այլ իմացարո՛ւք զի՛նչ կամք են Տեառն. Եփես. Ե. 15. 17։

(4). Որք Քրիստոսականքն են, զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանին՝ կրօք և ցանկութեամբք հանդերձ։ Գաղ. Ե. 24։

Պ. Յերկուս, ՚ի ներելիս և ՚ի մահացուս. (1)

Հ. Ո՞յք են ներելիքն.

Պ. Այնոքիկ՝ յորժամ ըստ տգիտութեան, ըստ տարակուսութեան, կամ անմտաբար յանկարծահաս դիպուածով իւիք զանց զօրինօք առնեմք. (2)

Հ. Մահացուքն ո՞յք են.

Պ. Այնոքիկ՝ յորժամ տիրապէս տեղեակք գոլով օրինաց, ոչ միտ եդեալ յանդիմանութեան խղճի մտաց՝ կամաւոր յօժարութ գործեմք զայնս. (3)

Հ. Ո՞ր ինչ է ուխտն Աւետարանականին.

Պ. Շնորհածիր խոստումն Աստուծոյ վասն հաւատոյն ՚ի Քրիստոս Յիսուս՝ փրկութեան, (4) որդեգրութեան, (5) և ժառանգութեան կենացն յաւիտենից. (6)

Հ. Ո՞ր ինչ զանազանութիւն է ՚ի մէջ օրինացն և Աւետարանական ուխտի.

Պ. Այն՝ զի ուխտն օրինաց պահանջէ զկատարումն պատուիրանաց անթերի. (7) իսկ Աւետարանականն պահանջէ զհաւատս ՚ի Յիսուս Քրիստոս փրկիչ

(1). Են մեղք՝ որք մահու չափք են. և են մեղք՝ որ ոչ առ ՚ի մահ։ Ա. Յովհ. Ե. 17. 16.

(2). Ծառայ՝ որ ոչ գիտիցէ զկամս Տեառն իւրոյ և արժանի գանի ինչ գործիցէ, արբցէ գան սակաւ։ Ղուկ. ԺԲ. 47. 48.

(3). Եւ ծառայ՝ որ գիտիցէ զկամս տեառն իւրոյ և ոչ պատրաստիցէ ըստ կամաց նորա՝ արբցէ գան բազում։ Անդ. ԺԲ. 47.

(4). Աւետարանն Քրիստոսի, զօրութիւն Աստուծոյ է ՚ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց։ Հռովմ. Ա. 16.

(5). Որք ընկալան զնա, ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել՝ որոց հաւատասցեն յանուն նորա։ Յովհ. Ա. 12.

(6). Կեանս յաւիտենականս ետ մեզ Ած. և այս են կեանքն, որ յորդին նորա են . . . զի հաւատասջիք յանուն Որդւոյն Աստուծոյ։ Ա. Յովհ. Ե. 11. 13.

(7). Անիծեալ ամ մարդ՝ որ ոչ կացցէ յամենայն բանս օրինացս այսոցիկ՝ առնել զնոսա. Օրէն. ԻԷ. 26.

մեր, որ զմեզ արեամբն իւրով յամէն մեղաց սրբեաց. (1)

Հ. Հնա՞ր իցէ ումն առնել քրիստոնէութեան զհետ երթեալ մի-այն յայսցանէ.

Պ. Ոչ. այլ հարկէ երկրպագանելեացն երթալ զհետ.

Հ. Ո՞ւստի է՞ր աննհարին է ումնանել քրիստոնէութեան զհետ երթեալ միայն օրինացն ուխտին.

Պ. Զանզի թէպէտ խոստացաւ Աստուած կատա-րողաց զօրէնս կեր զկեանս յաւիտենականս, (2) այլ որովհետև ոչ ոք 'ի մարդկանէ անթերի զօրէնսն կատարել կարէ, (3) վասնորոյ և զանցառուքն և զմա-սամբ ինչ օրինաց՝ (4) պարտաւորին մնալ միշտ 'ի ներ-քոյ անիծից մեղաց և յաւիտենից մահուան. (5)

Հ. Ընդէ՞ր աննմարէ է քրիստոնէութեան ումնանել զհետ եր-թեալ միայն Աւետարանական ուխտին.

Պ. Զանզի նոյն ինքն իսկ ուխտն Աւետարանական զպատուիրանաց պահպանութիւն պահանջէ. (6)

Հ. Ո՞ր ինչ օգուտ իցէ նմանել յուխտ Աւետարանական.

Պ. Այն՝ զի 'ի կատարել մեր զպատուիրանս ը-ստ կարի՝ թէ և ոչ անթերի, հաւատքն յարդիւնս Յիսուսի Քրիստոսի ծածկէ զպակասութիւն պատ-

(1) Եթէ մեղիցէ ոք, ունիմք բարեխօս առ Աստուած զՅիսուս Քրիստոս՝ զարդարն և զանարատն. և նա է քաւութիւն մեղաց մերոց: Ա. Յովհ. Բ. 1 և 2.

(2) Ես եմ Տէր Աստուած ձեր. և պահեսջիք զամենայն զհրամանս իմ և զամենայն զիրաւունս իմ. արասջիք զնոսա. զոր արարեալ մարդոյ կեցցէ նոքօք: Ղևտ. ԺԸ. 5.

(3) 'Ի գործոց օրինաց ոչ արդարասցի ամենայն մարմին առաջի նորա (Աստուծոյ): Հռովմ. Գ. 20.

(4) Որ ոք զամենայն օրէնս պահեսցէ, և միով իւիք ինչ գթիցէ՝ եղև ամենայն օրինացն պարտական: Յակ. Բ. 10.

(5) Եւ գտաւ ինձ պատուիրանն որ 'ի կեանսն էր, նոյն 'ի մահ: Հռովմ. Է. 10.

(6) Եթէ ասիցէ ոք հաւատս ունել՝ և գործս ոչ ունիցի. միթէ կարիցէ՞ն հաւատքն ապրեցուցանել զնա: Յակ. Բ. 14.

ուխտանապահութեան մերոյ,(1) և արդարացուցանէ զմեզ առաջի Աստուծոյ 'ի փրկութիւն.(2)

Հ. Ո՞ր այսմ ամենայն հաւատացեալ ընդունի՞ զշնորհս.

Պ. Ամենայն որք՝ որ ունին զհաւատ ճշմարիտ կամ կենդանի՝ և ոչ զսուտ կամ զմեռեալ.

Հ. Զի՞նչ է հաւատն կենդանի.

Պ. Այն է՝ յորժամ մարդն որոյ միտքն հաւատացեալ յԱւետարանին ճշմարտութի, և ըստ կարի գործէ կատարեալ, յուսայ ընդունել զքաւութիւն մեղաց իւրոց յԱստուծոյ յանուն Քրիստոսի. (3)

Հ. Ստանա՞յ կենդանի հոգի այսպիսի հաւատոյ.

Պ. Նախ՝ զի արդեամբքն Քրիստոսի արդարացուցեալ զմարդն առաջի Աստուծոյ կենդանացուցանէ զնա 'ի մեռելութենէ մեղաց. (4) երկրորդ՝ զի մնայ 'ի մարդում ոչ առանց ներգործութեան, այլ պտղաբերէ զառաքինութիւնս. (5)

Հ. Զի՞նչ նշանակէ սուտ կամ մեռեալ հաւատ.

Պ. Ճանաչել և խոստովանել զԱւետարանական

(1). Այս Տէր քաւիչ եղէց անիրաւութեանց նոցա. և զմեղս նոցա և զանօրէնութիւնս նոցա այլ ոչ եւս յիշեցից. Եբր. Ը. 12.

(2). Որ ոչն գիտէր մեղս՝ վասն մեր մեղս արար. զի մեք եղիցուք նովաւ արդարութիւն Աստուծոյ. Բ. Կորն. Ե. 21.

(3). Եւ եթէ Հայր կոչէք զայն, որ առանց աչառութեան դատէ ըստ իւրաքանչիւր գործոյ. ապա երկիւղիւ զձերոյ պանդխտութեան ժամանակս գնասջիք. . . զի փրկեցայք պատուական արեամբն Քրիստոսի. . . որք նովաւ հաւատացէք յԱստուած. զի հաւատքն ձեր և յոյս իցեն յԱստուած. Ա. Պետ. Ա. 17. 18. 19 և 21.

(4). Աստուած որ մեծն է ողորմութեամբ. . . զմեզ մինչդեռ մեռեալք էաք 'ի մեղս մեր, կենդանիս արար 'ի Քս. Եփես. Բ. 4 և 5.

(5). Հաւատքն եղեն գործակիցք գործոց նորա և 'ի գործոց անտի հաւատքն կատարեցան. Յակ. Բ. 22.

ճշմարտութիւնս և ոչ ըստ այնոցիկ վարիլ։ (1)

Հ. Ո՞ր վասն մեռեալ կոչի այսպիսի հաւատ։

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի ոչ գործակցեալ մարդոյն ՚ի հանդիսի առաքինութեան, ոչ առաջնորդէ նմա առ կեանս յաւիտենից։ (2)

Հ. Ո՞րպիսի հաւատ պահանջի ՚ի Քրիստոնէէ։

Պ. Ճշմարիտ և կենդանի․ զի դաւանութեամբ հաւատոյ և պատուիրանացն պահպանութեամբ տիրապէս կատարեսցին օրէնք Աստուծոյ։ (3)

ԳԼՈՒԽ․ Ը․

Յաղագս եկեղեցւոյ Աստուծոյ։

Հ. Ո՞ւմ աւանդեաց Աստուած ուխտն Աւետարանականն։

Պ. Եկեղեցւոյ։ (4)

Հ. Ո՞ր է եկեղեցին։

Պ. Ժողով ճշմարիտ հաւատացելոց ՚ի Քրիստոս։

Հ. Դարձեալ զի՞նչ կոչի եկեղեցին յԱստուածաշունչ գիրս։

Պ. Երբեմն անուանի խորհրդական մարմին՝ որոյ

(1)․ Դու հաւատաս՝ զի մի է Աստուած․ բարւոք առնես․ և դևք հաւատան և սարսին։ Յակ․ Բ․ 19։

(2)․ Տեսանէք․ զի ՚ի գործոց արդարանայ մարդ և ոչ ՚ի հաւատոյ միայն․․․ Զոր օրինակ մարմին առանց հոգւոյ մեռեալ է, այնպէս և հաւատք առանց գործոց մեռեալ են։ Յակ․ Բ․ 24 և 26։

(3)․ Իսկ որ յառնեալ ՚ի կատարեալ օրէնս ազատութեանն հայեսցի, և ՚ի նմին կացցէ՝ ոչ եղև նա լսող մոռացութեան, այլ առնող գործոյն․ նա՝ յառնելն իւրում երանելի լիցի։ Յակ․ Ա․ 25։

(4)․ Այս է ուխտն՝ զոր ուխտեցից ընդ իսրայելի յետ աւուրցն այնոցիկ՝ ասէ Տէր․ տաց զօրէնս իմ ՚ի միտս նոցա, և ՚ի սիրտս նոցա գրեցից զնոսա։ Երեմ․ ԼԱ․ 33։

գլուխ Քս̃ է. (1) երբեմն հօտ՝ (2) որոյ հովիւ Քրիստ-ոս է. (3) երբեմն տաճար հոգևոր՝ (4) որոյ հիմն Քրի-ստոս է. (5)

Հ. Զի՞նչ գրի ՚ի հանգանակին զեկեղեցւոյ.

Պ. Իններորդ անդամ. Հաւատամք և ՚ի մի միայն ընդհանրական և Առաքելական եկեղեցի.

Հ. Զի՞նչ նշանակէ հաւատալ յեկեղեցի.

Պ. Նշանակէ ոչ միայն զԱստուածային վարդապետութիւնս՝ որ բացերևակի մեզ առաջի դնին յԱստուածագիծ տառսն, այլ և զոր ինչ միանգամ Առաքեալքն անգիր աւանդութեամբ՝ և յաջորդք նոցա սուրբ Հարք և Վարդապետք եկեղեցւոյ սահմանեցին ՚ի ժողովս, խոստովանիլ աներկեան ճշմարտութիւն և կատարել ջերմեռանդութեամբ.

Հ. Վասն է՞ր մի միայն ասի եկեղեցին.

Պ. Ըստ միութեան հաւատոյ՝ զի հարկ է եկեղեցւոյն համաձայն լինել ՚ի դաւանութեան նորա. (6) ըստ միութեան յուսոյ՝ որոյ առարկայն վասն ամենայն հաւատացելոց պարտի լինել միութիւնն միայն. (7) ըստ միութեան սիրոյ՝ որով հարկէ ամենայն հաւատացելոց յօդիլ ՚ի մի. (8) ըստ միութեան հոգ-

(1). Նա (այսինքն Քրիստոս) է գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ. Կողոս. Ա. 18.

(2). Ոչխարք իմ ձայնի իմում լսեն. Յովհ. Ժ. 27.

(3). Ես եմ հովիւն քաջ. Յովհ. Ժ. 11.

(4). Ո՞չ գիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ. Ա. Կորն. Գ. 16.

(5). Զհիմն այլ ոք ոչ կարէ դնել քան զեդեալն՝ որ է Յիսուս Քրիստոս. Ա. Կորն. Գ. 11.

(6). Մի Տէր. մի հաւատ. Եփես. Դ. 5.

(7). Որպէս և կոչեցայք ՚ի մի յոյս կոչման ձերոյ. Եփես. Դ. 4.

(8). Անսալ միմեանց սիրով. փութալ պահել զմիաբանութիւն հոգւոյն յօդիւ խաղաղութեան. Եփես. Դ. 2 և 3.

ւոյ համօրէն հաւատացելոց ընդ Տեառն.(1) և լաւ-
մութեան գլխոյ նորին Քրիստոսի. (2)

Հ. Ընդէ՞ր սուրբ կոչի եկեղեցին.

Պ. Զի անդի Քրիստոս արեամբ իւրով հեղլով ՚ի խաչին՝ սրբեաց զամենայն ջնջմամբ հաւատացեալս յամենայն մեղաց աղտեղութենէ. (3)

Հ. Ընդէ՞ր կոչի ընդհանրական անուամբ.

Պ. Ընդհանրական և կաթողիկէ անուանի զի ոչ ՚ի տեղւոջ ինչ ուրեք ամփոփի, այլ տարածեալ է համ-գնաման ընդ ամենայն տիեզերաց. (4)

Հ. Վասն է՞ր Առաքելական ասի.

Պ. Վասն յամենայնի զհետ երթալոյ Առաքելական վարդապետութեան, և մինչ անփոփոխ ունելոյ զայն.(5)

Հ. Վասն է՞ր եկեղեցին մեր ուղղափառ լինել հաստատի.

Պ. Վասն անսասանելի զհետ երթալոյ նորա վարդապետութեան Աստուածաշունչ պատգամաց, աւանդութեանց Առաքելոց, և կանոնաց տիեզերական ժողովոց.

Հ. Զի՞նչ է բարեկարգութիւն եկեղեցւոյ.

Պ. Միակրօն և միախոհ դաւանութիւն հաւատացելոց և պահպանութիւն սրբազան արարողութեանց.(6)

(1). Եւ որ մերձենայ ՚ի Տէր՝ մի հոգի է. Ա. Կորն. Զ. 17.

(2). Եւ զամենայն ինչ հնազանդ արար (Աստուած) ՚ի ներքոյ ոտից նորա (Քրիստոսի) և զնա եդ գլուխ ՚ի վերայ ամենայն եկեղեցւոյ, որ է մարմին նորա. Եփես. Ա. 22 և 23.

(3). Որպէս և Քրիստոս սիրեաց զեկեղեցի. և զանձն իւր մատնեաց վասն նորա. զի զնա սրբեսցէ. Եփես. Ե. 25 և 26.

(4). Տուր տանել առ եօթն եկեղեցիսն՝ որք են յԱսիա, յԵփեսոս, և ՚ի Զմիւռնիա . . . Յայտ. Ա. 11.

(5). Շինեալք ՚ի վերայ հիման Առաքելոց և Մարգարէից. Եփես. Բ. 20.

(6). Զի ոչ եթէ խռովութեան է Աստուած՝ այլ խաղաղութեան . . . Եւ ամենայն ինչ ձեր պարկեշտութեամբ և ըստ կարգի լինիցի. Ա. Կոր. ԺԴ. 33 և 40.

Հ. Ո՞րն է խոստումն եկեղեցւոյ։

Պ. Թէպէտ գլուխ և կառավար եկեղեցւոյ Քրիստոս է, որ խոստացաւ անանջատ մնալ ՚ի հաւատացելոց իւրոց մինչև ցկատարած աշխարհի. (1) սակայն կացոյց ՚ի կառավարութիւն եկեղեցւոյ զսպասաւորս նորոյ ուխտի և զհազարապետս խորհրդոց նորա։ (2)

Հ. Զի՞նչ է պաշտօն Հովուաց եկեղեցւոյ։

Պ. Քարոզել զբան Տեառն հաւատացելոց. (3) մատակարարել զխորհուրդս, (4) և հերքել զհերձուածս։ (5)

Հ. Զի՞նչ է հերձուածն։

Պ. Կարծիք կամ վարդապետութիւն հակառակ բանին Աստուծոյ, հիմնեալ ՚ի թիւր և ՚ի սաներիւր մեկնութեան սուրբ գրոց։ (6)

Հ. Զի՞նչ պէտք լինին եկեղեցւոյ ՚ի հերձուածոց։

Պ. Տարաձայնութիւն ՚ի դաւանութեան և պառակտումն եկեղեցւոյ։

(1). Եւ ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս, մինչև ՚ի կատարած աշխարհի։ Մատթ. իը. 20։

(2). Զգո՛յշ կացէք անձանց՝ և ամենայն հօտին՝ յորում եդ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդ Տն։ Գործ. ի. 28։

(3). Եւ դու քարոզեա՛ զբանն. հաս ՚ի վերայ ժամու և տարաժամու։ Բ. Տիմ. դ. 2։

(4). Այսպէս համարեսցին զմեզ մարդիկ, իբրև պաշտօնեայս Քրիստոսի և հազարապետս խորհրդոցն Աստուծոյ։ Ա. Կորն. դ. 1։

(5). Պա՛րտ է Եպիսկոպոսին . . . վերակացու լինել հաւատարիմ բանին վարդապետութեան. . . և զհակառակորդսն կշտամբել։ Տիտ. ա. 7 և 9։

(6). ՚Ի ձեզ լինիցին սուտ վարդապետք՝ որք սպրդեալ մուծանեն հերձուածս կորստեան։ Բ. Պետ. բ. 1։

Հ. Ո՞րպէս մարթ է ճանաչել զեկեղեցին հերձուածոց։

Պ. Ընդհանրական ժողովով Հովուաց և Վարդապետաց Եկեղեցւոյ, և ոչ միով ումեմբ 'ի նոցանէ։ (1)

Հ. Ո՞րպէս կոչին այսպիսի ընդհանրական ժողովք Հովուաց Եկեղեցւոյ։

Պ. Տիեզերական ժողովք։

Հ. Ո՞րքան ընդունին այսպիսի տիեզերական ժողովք։

Պ. Յառաքելոց անտի՝ որք զտարաձայնութիւն Հրէից ընդ նորընծայ հեթանոս քրիստոնէից յաղագս զհետ երթալոյ աւանդութեանց հնոց ուխտին, ժողովեալ յԵրուսաղէմ, միաբան խորհրդով լուծին, և սահմանեցին ազատ լինել քրիստոնէից յայնցանէ։ (2)

Հ. Քանի՞ տիեզերական ժողովք եղեն ցայսօր ժամանակի։

Պ. Հայք ընդունին զերիս միայն՝ զՆիկիոյ, զԿոստանդնուպօլսի ա. և զԵփեսոսի. իսկ Յոյնք ընդունին զեօթն։

Հ. Ե՞րբ և զիա՞րդ եղև առաջին ժողովն տիեզերական։

Պ. Յամի Տեառն 325. առ Կայսերութեամբ Կոստանդիանոսի մեծի 'ի Նիկիա. ժողովմամբ 318. Հայրապետաց սրբոց դատապարտեցաւ աղանդն Արիոսի՝ որ ուսուցանէր ոչ դաւանել զՅիսուս Քրիստոս՝ Աստուած. և յօրինեցաւ հանգանակն հաւատոյ։

Հ. Ե՞րբ և զիա՞րդ եղև երկրորդ ժողովն տիեզերական։

Պ. Յամի Տեառն 381. առ Կայսերութեամբ Թէոդոսի մեծի 'ի Կոստանդնուպօլիս. ժողովմամբ 150. Հայրապետաց սրբոց դատապարտեցաւ աղանդն Մակեդոնի, որ ուրանայր զԱստուածութիւն Հոգւոյն սրբոյ. և սահմանեցաւ դաւանել զնա համապատիւ Հօր և Որդւոյ։

(1). Ամենայն մարգարէութիւն իւրով գրոց լուծմամբ ոչ լինի. Բ. Պետ. Ա. 20։

(2) Եւ ժողովեցան Առաքեալքն և երիցունք տեսանել վասն բանիս այսորիկ. Գործ. ԺԵ. 6։

Հ. Ե՞րբ և վասն է՞ր եղեւ երրորդ ժողովն տիեզերական։

Պ. Յամի Տեառն 431. առ կայսերութ՟ Թէոդոսի փոքու յԵփեսոս քաղաքի ժողովեալ 200. Հարց որոց դատապարտեցաւ աղանդն Նեստորի՝ որ ուսուցանէր զաւանել ՚ի Քրիստոս զերկուս դէմս կամ զերկուս անձաւորութիւնս ՚ի միում բնութեան. և հաստատեցաւ խոստովանել ՚ի մի անձն նորա զԱ՟ծային և զմարդկային բնութեանցն զմիաւորութիւն։

Հ. Ե՞րբ և վասն է՞ր եղեւ չորրորդ ժողովն։

Պ. Յամի Տեառն 453. ՚ի Քաղկեդոն առ կայսերութեամբն Մարկիանոսի. գումարութ՟ 600. Հարց՝ որք դատապարտեցին զաղանդն Եւտիքականաց զմի շփոթեալ բնութիւն ՚ի Ք՟ս քարոզողաց։

Հ. Ե՞րբ և վասն է՞ր եղեւ հինգերորդ ժողովն։

Պ. Յամի Տեառն 553. ՚ի Կոստանդնուպօլիս ՚ի ժամանակս Յուստինիանոսի կայսեր ժողովմամբ 165. Հարց դատապարտեցան մոլորութիւնքն Որոգինեայ և հաստատեցան ամենայն կանոնք առաջնոց ժողովոց։

Հ. Ե՞րբ և վասն է՞ր եղեւ վեցերորդ ժողովն։

Պ. Յամի Տեառն 680. ՚ի կայսերութեան Կոստանդիանոսի Պոգոնատի ՚ի Կոստանդնուպօլիս ժողովեալ 170. Հարց դատապարտեցաւ աղանդն միակամադաւանից՝ որք ուսուցանէին զաւանել ՚ի Ք՟ս զմի կամս միայն ըստ Աստուածութեանն։

Հ. Ե՞րբ և վասն է՞ր եղեւ եօթներորդ ժողովն։

Պ. Յամի Տեառն 787. առ կայսերութ՟ Կոստանդիանոսի փոքու ՚ի Նիկիա՝ գումարութ՟ 367. Հարց դատապարտեցաւ աղանդն պատկերամարտից և հաստատեցաւ յարգութիւն պատկերաց։

Հ. Հա՞րկ իցէ ապա հնազանդել վճռոյ եկեղեցւոյ։

Պ. Անշուշտ. քանզի Փրկիչն ևս զանարգողս կա-

Նորա եկեղեցւոյ 'ի դատապարտութիւն մասանց հաւատոյ անհաւատից։ (1)

Հ. Զի՞նչ իցէ գործել ուղղափառին Աստուածոյ տըրա-տոյ ձեռն տուող եկեղեցւոյ։

Պ. Մեծ. քանզի առանց ընդունելութեան առ 'ի փրկչէն աւանդեալ խորհրդոց չէք յոյս փրկութեան. եւ խորհուրդքն մատակարարին միայն 'ի ձեռն Հով-ուաց եկեղեցւոյ։

ԳԼՈՒԽ. Թ.

Յաղագս խորհրդոց

Հ. Ո՞յք են խորհուրդք։

Պ. Խորհուրդք կոչին այնպիսի սրբազան գործո-ղութիւնք, յորս 'ի ձեռն երեւելի նշանաց ինչ պար-գեւի հաւատացելոյն աներեւութաբար շնորհքն Այ։

Հ. Վասն է՞ր յընդունելութեան շնորհաց առհասարակ սահմանեաց Փրկի-չըն զխորհուրդս։

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի ընդունելութեամբ խորհրդոց ցուցցուք զհաւատս մեր առ Աստուած. եւ երեւելի նշանօք նոցա աներկմիտ լիցուք զընդունելութենէ շնորհաց։

Հ. Քանի՞ խորհուրդք են յեկեղեցւոջ։

Պ. Եօթն. մկրտութիւն, դրոշմ, հաղորդութիւն, ապաշխարութիւն, ձեռնադրութիւն, պսակ, եւ վերջին օծումն։

Հ. Մի՞թէ հաւասար յարգոյք են այս ամենայն խորհուրդք։

Պ. Յարգոյք են վասն այնորիկ՝ զի ամենեքեան ծա-ռայեն յընդունելութի շնորհաց. բայց ոմանք յայս-

(1). Այս է թէ եւ եկեղեցւոյն ոչ լուիցէ, եղիցի քեզ իբրեւ հեթանոս եւ մաքսաւոր. Մատթ. ժը. 17.

ցանէ միայն օգտակարք են. այլ հարկաւորք, և ո-
մանք կարեւորք յոյժ առ փրկութիւն.

Հ. Ո՞յք 'ի խորհրդոց են կարեւորք յոյժ 'ի փրկութիւն.

Պ. Մկրտութիւն և հաղորդութիւն.

Հ. Զի՞նչ է Մկրտութիւնն.

Պ. Մկրտութիւնն է խորհուրդ, յորում 'ի լուանիլ մարմնոյն ջրով՝ լուացեալ լինի հոգի հաւատացելոյն շնորհօք կամ արեամբն Քրիստոսի.

Հ. Յումմէ՞ եդաւ խորհուրդս այս.

Պ. 'Ի Յիսուսէ Քրիստոսէ, որ պատուէր ետ Առաքելոցն. Գնալ և աշակերտել զամենայն հեթանոսս մկրտելով զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. (1)

Հ. Զի՞նչ պահանջի 'ի մերձեցելոյն առ այս խորհուրդս.

Պ. Տեղեկութիւն Աւետարանական հաւատոյ. ուր հրամայեաց փրկիչն. Քարոզեցէք զԱւետարանն ամ արարածոց, որ հաւատայ և մկրտեսցի՝ կեցցէ. (2)

Հ. Արժա՞ն է մատուցանել Մկրտութիւնն տղայոց.

Պ. Ըստ հաւատոյ ծնողաց նոցա և կնքահարց՝ որք պարտաւորին հրահանգել զնոսա 'ի գիտութիւն օրինաց քրիստոնէութեան. զայդպիսիս ոչ մերժէ փրկիչն յեկեղեցւոյ իւրոյ. (3)

Հ. Զիա՞րդ կատարի Մկրտութիւնն.

Պ. Մկրտեալն ընկղմի երիցս 'ի ջուր յասել քահանային. մկրտի ծառայս Աստուծոյ յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ.

Հ. Զի՞նչ նշանակէ Մկրտելն յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ.

(1). Մատթ. իը. 19.
(2). Մարկ. ժզ. 15 և 16.
(3). Թո՛յլ տուք մանկտւոյդ՝ և մի՛ արգելուք զդոսա գալ առ իս. զի այդպիսեացդ է արքայութիւն երկնից. Մատթ. ժթ. 14.

Պ. Աշխատիլ նուիրել զամենայն ժամանակս կենաց 'ի ծառայութի միասնական սր Երրորդութեն։(1)

Հ. Զի՞նչ գրէ պարտաւորեն 'ի հանգանակի։

Պ. Տասներորդ անգամ. (Հաւատամք) 'ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, 'ի քաւութիւն և 'ի թողութիւն մեղաց։

Հ. Զի՞նչ խոստովանիմք ըստ այսմ անդամոյ հանգանակիս։

Պ. Թէ միանգամ ընկալեալ և ոչ երբեք վասն զինչ և իցէ պատճառի կրկնեալ խորհուրդ մկրտութեն, ծառայէ հաւատացելոյն 'ի քաւութի մեղաց։

Հ. Վասն է՞ր մկրտութեն չափաւոր յոյժ հարկաւոր առ փրկութեն։

Պ. Ըստ փրկչին բանի. Եթէ ոք ոչ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութի Աստուծոյ. (2) քանզի առ 'ի քաւութիւն սկզբնական մեղաց զոր մեղաք Ադամաւ, չիք այլ ինչ հնար բաց 'ի մկրտութէ։

Հ. Ո՞ր խորհուրդ է դարձեալ չափաւոր յոյժ առ փրկութեն։

Պ. Հաղորդութիւն։

Հ. Զի՞նչ է հաղորդութիւն։

Պ. Հաղորդութիւնն է խորհուրդ՝ յորում հաւատացեալն ընդ տեսակաւ սրբազան հացի՝ նոյն իսկ մարմնոյն Քրիստոսի. և ընդ տեսակաւ գինւոյ՝ նոյն իսկ արեանն Քրիստոսի հաղորդի 'ի թողութիւն մեղաց և 'ի ժառանգութիւն յաւիտենից կենաց։

Հ. Յումմէ՞ կարգեցաւ խորհուրդս այս։

Պ. Ի Քրիստոսէ փրկչէ մերմէ։

Հ. Ե՞րբ և զիա՞րդ։

Պ. Յերեկոյի մատնութեանն իւրոյ 'ի ձեռս Հրէից 'ի մահ, յետ ընթրեացն ընդ Առաքելոց՝ զոր գիրն խորհրդական ընթրիք կոչէ, գոհացաւ Քն զՀօրէ

(1). Եթէ ոք կամի գալ զկնի իմ, ուրացցի զանձն իւր. Մար. Ը. 34.
(2). Յովհ. Գ. 5.

Աստուծոյ. և զկնի աղօթիցն առեալ հաց, օրհնեալ, բեկեալ զայն 'ի մասունս և բաշխեալ նմա աշակեր- տաց իւրոց՝ ասաց. Առէք կերայք՝ այս է մարմին իմ. (1) և ապա առեալ բաժակ գինւոյ բերոյ օր- թոյ, ետ նոցա և ասէ. Արբէք 'ի դմանէ ամենեքեան. զի այդ է արիւն իմ նորոյ ուխտի որ 'ի վերայ բազ- մաց հեղու 'ի թողութիւն մեղաց. (2)

Հ. Ընդէ՞ր սահմանեաց Քրիստոս զայդ խորհուրդ.

Պ. Նախ՝ զի 'ի կատարել խորհրդոյս յիշեսցուք միշտ զչարչարանսն՝ զոր չարչարեցաւ Քրիստոս վասն մեր. (3) երկրորդ՝ զի հաւատով հաղորդեալ նմին, ընկալցուք զթողութիւն մեղաց, ոգեխառնեսցուք ընդ Քրիստոսի. (4) և անխախտելի կենաց լիցուք ժառանգորդք. (5)

Հ. Ամենեքեա՞ն ընդունին զայսպիսի շահս 'ի հաղորդութենէ.

Պ. Նոքա միայն շահին՝ որք միանգամայն առ այս խոր- հուրդ սրբազան՝ քննութեամբ անձանց (6) և ճշմա- րիտ հաւատով պատրաստեն զանձինս. իսկ որ անար- ժանութեամբ հաղորդի, ոչ միայն թափուր մնայ 'ի հոգեւորական օգտէ աստի, այլ և դատապարտի յԱս- տուծոյ իբրև անարգող սրբութեան Տեառն. (7)

(1). Մատթ. ԻԶ. 26.
(2). Մատթ. ԻԶ. 27 և 28.
(3). Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի: Ա. Կորն. ԺԱ. 24.
(4). Որ ուտէ զմարմին իմ, և ըմպէ զարիւն իմ, յիս բնակեսցէ, և ես 'ի նմա: Յովհ. Զ. 57.
(5). Եթէ որ ուտիցէ 'ի հացէ յայսմանէ՝ կեցցէ 'ի յաւիտեան. Յովհ. Զ. 52.
(6). Փորձեսցէ մարդ զանձն իւր. և ապա 'ի հացէ անտի կերիցէ և 'ի բաժակէն արբցէ: Ա. Կորն. ԺԱ. 28.
(7). Որ ուտիցէ զհացս, կամ ըմպիցէ զբաժակս Տեառն անարժանութեամբ, պարտական եղիցի մարմնոյ և արեան Տեառն. Անդ. 27.

Հ. Վասն է՞ր խորհուրդս այս կարեւոր յոյժ համարի առ քրիստոնէութեան.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի Փրկիչն զորս ոչ ընդունին զայս, մերժէ 'ի ժառանգութենէ անվախճան կենաց. Եթէ ոչ կերիջիք զմարմին Որդւոյ մարդոյ եւ արբջիք զարիւն նորա, ոչ ունիք կեանս յանձինս. (1)

Հ. Ո՞րպիսի խորհուրդք տարբեր պէտս են քրիստոնէից պատուիրեալ 'ի քրիստոնէութեան.

Պ. Դրոշմ եւ ապաշխարութիւն.

Հ. Զի՞նչ է դրոշմն.

Պ. Դրոշմն է խորհուրդ, յորում յօծանիլ արտաքուստ օրինադրեալ անդամոց մարմնոյ միւռոնաւ, պարգեւին հաւատացելոյն ներքին շնորհք Հոգւոյն սրբոյ.

Հ. Յո՞ւմէ հաստատեցաւ խորհուրդս այս.

Պ. 'Ի սրբոց Առաքելոց՝ որք կատարէին զայդ դրոշմելով զձեռս իւրեանց 'ի վերայ մկրտելոց. (2)

Հ. Զի՞նչ ասէ քահանայն.

Պ. Մարտակալել յետ մկրտութեան քահանայն օծեալ միւռոնաւ զգեստաւոր անդամս մկրտելոյն, ասէ. Կնիք պարգեւաց Հոգւոյն սրբոյ. (3)

Հ. Ընդէ՞ր կարեւոր համարի դրոշմն քրիստոնէից Քրիստոնէից.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի ամենայն որք կարօտին օգնականութեան եւ գործակցութեան պարգեւաց սրբոյ Հոգւոյն 'ի պահպանութիւն օրինաց քրիստոնէականի, զոր յանձն առնու 'ի մկրտութեան.

Հ. Զի՞նչ այլ խորհուրդ կայ կարեւոր քրիստոնէ-

(1). Յովհ. Զ. 54.

(2). Յայնժամ ամենքին զձեռս 'ի վերայ նոցա՝ եւ առնուին զՀոգի սուրբ. Գործ. Ը. 17.

(3). Որ հաստէ զմեզ՝ Աստուած է, որ եւ կնքեաց զմեզ. եւ ետ զառ- հաւատչեայ Հոգւոյն 'ի սիրտս մեր. Բ. Կորն. Ա. 21 եւ 22.

ծնելոցն քրիստոնէից 'ի փրկութեան.

Պ. Ապաշխարութիւն.

Հ. Զի՞նչ է ապաշխարութիւն.

Պ. Ապաշխարութիւնն է խորհուրդ՝ յորում հաւատացեալն ճշմարտիւ ապաշխարեալ զմեղս իւր եւ հայցեալ զթողութիւն նոցա 'ի շնորհս արդեանցն Քրիստոսի՝ ընդունի զքաւութիւն մեղաց յԱստուծոյ 'ի ձեռն խոստովանահօրն.

Հ. Յումմէ՞ ետաւ խորհուրդս այս.

Պ. 'Ի Յիսուսէ Քրիստոսէ փրկչէ մերմէ՝ Որ սկսաւ քարոզել եւ ասել՝ ապաշխարեցէք. (1) զկնի իւրեան զիշխանութիւն թողութեան մեղաց աւանդեաց յԱռաքեալս իւր եւ 'ի յաջորդս նոցա 'ի Քահանայս եկեղեցւոյ ասելով. Առէք հոգի սուրբ. եթէ ումեք թողուցուք զմեղս, թողեալ լիցի նոցա. եթէ զուրուք ունիցիք, կալեալ լիցի. (2)

Հ. Ո՞րպէս կատարի այս խորհուրդ.

Պ. Ապաշխարողն հաստատուն առաջադրութեամբ ուխտէ այնուհետեւ անարատութ̄ քաղաքավարել. խոստովանի զմեղս իւր Աստուծոյ առաջի քահանայի. եւ նա ըստ իշխանութեան Առաքելութեանն եւ ըստ պարգեւաց Հոգւոյն սրբոյ կապէ կամ արձակէ. (3)

Հ. Ընդէ՞ր այս խորհուրդ հարկաւոր համարի նորածնեալ քրիստոնէի.

Պ. Վասնզի ոչ ոք կարէ զինքն զերծ 'ի մեղաց համարել կատարելապէս. (4) եւ ամ ոք մեղուցեալ՝ զրկ

(1). Մատթ. դ. 17.

(2). Յովհ. ի. 22 եւ 23.

(3). Զոր միանգամ կապեսցես յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս. եւ զոր արձակեսցես յերկրի, եղիցի արձակեալ յերկինս. Մատթ. ժզ. 19.

(4). Եթէ ասիցեմք, եթէ մեղս ինչ մեք ոչ ունիմք՝ զանձինս խաբեմք. եւ ճշմարտութիւն 'ի մեզ ոչ գոյ։ Յովհ. ա. 8.

յԱստուածային շնորհաց. վասն որոյ 'ի հաշտուել ընդ Աստուծոյ և 'ի վերստին ընդունելութիւն շնորհաց՝ շնորհելոց 'ի մկրտութեանն, չէք այլ հնար ինչ բաց յապաշխարութենէ. (1)

Հ. Ո՞յք են խորհրդոց եկեղեցւոյ ոչ զամենայն ա-պարտաւորեն.

Պ. Երեքին սոքա. ձեռնադրութիւն, պսակ, և վեր-ջին օծումն.

Հ. Զի՞նչ է ձեռնադրութիւնն.

Պ. Ձեռնադրութիւնն է խորհուրդ՝ յորում հա-ստատեալն ընտրեալ յեկեղեցւոյ՝ ձեռնադրութ Եպիսկոպոսին նուիրի Հոգւովն սրբով կատարել զէ խորհուրդս և հովուել զհօտ Քրիստոսի. (2)

Հ. Յումմէ՞ հաստատեցաւ խորհուրդս այս.

Պ. Կարգադիր խորհրդոյս է Յիսուս Քրիստոս՝ որ ընտրեաց զաշակերտս իւր 'ի սրբազան կոչումն Առա-քելութեան. (3) և նոքա կացուցեալ յեկեղեցիս զյա-ջորդս իւրեանց Եպիսկոպոսութբ, (4) հաստատեցին մշտաբար զխորհուրդ քահանայութեան. (5)

(1). Այս են թէ խոստովանեսցուք զմեղս մեր՝ հաւատարիմ է նա և արդար ա. 'ի թողուլ մեզ զմեղս մեր. Ա. Յովհ. Ա. 9.

(2). Եղ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդ Տեառն. Գործ. Ի. 28.

(3). Գնացէք այսուհետև աշակերտեցէք զամ հեթանոս. մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբ-ոյ. ուսուցէք նոցա պահել զամենայն՝ զոր ինչ պատուի-րեցի ձեզ. Մատթ. ԻԸ. 19. 20.

(4). Զի ձեռնադրեցին նոցա ըստ եկեղեցւոյ Երիցունս. աղօթս ա-րարեալ հանդերձ պահօք՝ յանձն արարին զնոսա Տեառն. Գործ. ԺԴ. 22.

(5). Այսուհետև ոք զձեզ անարգէ՝ ոչ զմարդ անարգէ. այլ զԱստուած՝ որ և ետ զՀոգին իւր սուրբ 'ի ձեզ. Ա. Թես. Դ. 8.

Հ. Զիա՞րդ կատարի ձեռնադրութիւնն.

Պ. Ընծայեալն 'ի քահանայութիւն յանդիմանի եկեղեցւոյն՝ որ հաստատէ զընտրութիւնն գործելոյ արժան է. և Եպիսկոպոսն ձեռնադրեալ զնա, խնդրէ յԱստուծոյ ձայնակցութեամբ եկեղեցւոյն պարգեւել նմա զզօրութիւն, զկարողութիւն և զհանճար անսասանելիւր ընթանալոյ զճանապարհ կոչման իւրոյ.

Հ. Զի՞նչ օգուտ ընծայէ այս խորհուրդ ընդունողին.

Պ. Որ արժանապէս ընթանայ զասպարէզ քահանայութեան՝ մեծի պատուոյ և փառաց 'ի հանդերձելումն լինի ժառանգորդ. (1)

Հ. Պսա՞կն զի՞նչ է.

Պ. Նա՝ խորհուրդ եկեղեցւոյ՝ յորում այրն և կինն աղօթիւք քահանային և եկեղեցւոյն ընդունին փոխադարձ համաձայնութեամբն իւրեանց զօրհնութիւն Այ.

Հ. Ո՞վ է հաստատիչ խորհրդոյս.

Պ. Ինքն Աստուած՝ որ օրհնեաց զնախաստեղծսն՝ զայրն և զկինն, զնախահարս մեր. (2)

Հ. Ո՞րպէս կատարի.

Պ. 'Ի գալ առն և կնոջ յեկեղեցի և 'ի յայտնել նոցա 'ի լուր ժողովրդեան զփոխադարձ հաւանութիւն իւրեանց միմեանց, քահանայն աղօթիւք եկեղեցւոյն հայցէ 'ի վերայ նոցա զօրհնութիւն Աստուածային և հաստատէ զշաղկապ ամուսնութեան նոցա.

Հ. Վասն է՞ր խորհուրդս այս օգտակար համարի 'ի քրիստոնէի.

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի համաձայն դիտաւորութեան Աստուծոյ նպաստէ աճելութեան ազգի մարդկան և

(1). Զի որք բարւոք պաշտիցեն, զաստիճան բարի անձանց իւրեանց շահիցին. և զբազում համարձակութիւն 'ի հաւատսն, որ 'ի Քրիստոս Յիսուս: Ա. Տիմ. Գ. 13.

(2). Արու և էգ արար զնոսա և օրհնեաց զնոսա Այ՝ և ասէ. աճեցէք և բազմացարուք և լցէք զերկիր. Ծննդ. Ա. 27. 28.

խուսափելոյ յԱստուածընդդէմ մոլութեանց։

Հ. Ո՞րն է վերջին օծումն։

Պ. Է՛ խորհուրդ՝ յորում հաւատացեալն՝ անկեալ 'ի հիւանդութիւն ինչ, օծութեամբ 'ի քահանայէն իւղով ընդունի զբժշկութիւն և զմեղաց թողութիւն։

Հ. Ո՞վ է հաստատիչ խորհրդոյս։

Պ. Հոգին սուրբ 'ի ձեռն Առաքելոյն Յակոբայ, որ գրէ․ Հիւանդանայցէ ոք 'ի ձէնջ՝ կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյն, և աղօթեսցեն 'ի վր̄ նորա, օծցեն իւղով յանուն Տեառն․ և աղօթքն հաւատովք փրկեսցէ զաշխատեալն, և յարուսցէ զնա Տէր․ և եթէ մեղս ինչ իցէ գործեալ, թողցին նմա։ (1)

Հ. Այս ժամանակաւո՞ր մի տնտեսութիւն եկեղեցւոյ այս անձնային խորհրդոյ, թէ մշտնջենաւոր։

Պ. Մշտնջենաւոր․ քանզի պատուիրէ փրկիչն Առաքելոյն բանիւ․ Որչափ անգամ եթէ ուտիցէք զհացս զայս, և զբաժակս ըմպիցէք՝ զմահ Տեառն պատմեցէք, մինչև եկեսցէ նա․ (2) ուրեմն հարկ 'ի վերայ կայ եկեղեցւոյն կատարել զայնոսիկ մինչև ցմիւս անգամ գալուստն Քրիստոսի։

ԳԼՈՒԽ Ժ․

Յաղագս երկրորդ գալստեան Քրիստոսի։

Հ. Ո՞րպէս գրի 'ի հանգամանս երկրորդ գալստեանն Քրիստոսի։

Պ. Եօթներորդ անդամ․ Գալոց է նովին մարմնով և փառօք Հօր 'ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս՝ որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան։

(1)․ Յակ․ Ե․ 14 և 15։
(2)․ Ա․ Կոր․ ԺԱ․ 26։

Հ. Զի՞նչ ուսանիմք ընդ այդ յօդուածոյ հանգանակիս.

Պ. Թէ Յիսուս Քրիստոս ըստ խոստմանն իւրոյ գալոց է միւսանգամ յաշխարհ ոչ ևս 'ի կերպարանս նուաստութեան, այլ փառօք Աստուածութեանն իբրև դատաւոր և թագաւոր աշխարհի հատուցանել իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոց։ (1)

Հ. Ե՞րբ եղիցի երկրորդ գալուստն Քրիստոսի։

Պ. Զայսմանէ չիք յայտնութիւն ինչ յԱստուածաշունչ գիրս.(2) բայց զայս ինչ և եթ գիտեմք՝ թէ լինելոց է այն 'ի կատարած աշխարհի։ (3)

Հ. Վասն է՞ր ծածկեալ է 'ի մէնջ ժամանակ երկրորդ գալստեան Քրիստոսի։

Պ. Վասն այնորիկ՝ զի զամենայն ժամանակս կենաց մերոց զգուշացուք անպատրաստ գտանիլ և պատրաստ կալ առաջի ատենին Աստուծոյ։ (4)

Հ. Զի՞նչ է կատարած աշխարհի։

Պ. Կատարած աշխարհի է փոփոխման գոյութեան կենցաղոյս և վերջին սահման ժամանակաց։ (5)

(1). Եւ յորժամ եկեսցէ Որդի մարդոյ փառօք իւրովք և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա. յայնժամ նստցի յաթոռ փառաց իւրոց. և ժողովեսցին առաջի նորա ամենայն ազգք. և մեկնեսցէ զնոսա 'ի միմեանց՝ որպէս հովիւ զի մեկնեսցէ զօդիս յայծեաց։ Մատթ. ԻԵ. 31 և 32։

(2). Բայց վասն աւուրն այնորիկ և ժամու, ոչ ոք գիտէ. ոչ հրեշտակք երկնից, և ոչ որդի՝ բայց միայն Հայր։ Մատթ. ԻԴ. 36։

(3). Այլ յաւուրսն յայնոսիկ . . . արեգակն խաւարեսցի. և լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր. և աստեղք յերկնից թօթափեսցին. և զօրութիւնք յերկինս շարժեսցին. և յայնժամ տեսցեն զՈրդի մարդոյ եկեալ ամպովք, և զօրութեամբ՝ և փառօք բազմօք։ Մրկ. ԺԳ. 24. 25 և 26։

(4). Արթուն կացէք զի ոչ գիտէք յորում ժամու Տէրն ձեր գայ։ Վասն այսորիկ և դուք եղերուք պատրաստք. զի յորում ժամու ոչ ակնունիցիք, գայ Որդի մարդոյ։ Մատթ. ԻԴ. 42 և 44։

(5). Զի ոչ ևս կայ այլ ժամանակ։ Յայտ. Ժ. 6։

Հ. Հաստատէ՞ արդեօք Գիրն զկատարած աշխարհի.

Պ. Այո. քանզի Յիսուս Քրիստոս ինքնին ճշմարտէ զայն, ասելով. Երկինք և երկիր անցցեն. (1)

Հ. Ո՞րպէս եղիցի կատարած աշխարհի.

Պ. Այս մասամբ իւիք ստորագրէ Առաքեալն Պետրոս օրինակ զայս. Այժմ երկինք և երկիր նովին բանիւ գանձեալ են. հրոյ պահեալք յօրն դատաստանի... այլ եկեսցէ օր Տն իբրև գող, յորում երկինք տագնապաւ անցցեն, և բնութիւնք հրով կիզեալ լուծցին, և երկիր՝ և որ միանգամ 'ի նմա գործք գտանիցին. (2)

Հ. Յայտնէ՞ Գիրն զժամանակ կատարածի աշխարհի.

Պ. Ոչ. զի ծածկեաց զայն Քրիստոս յաշակերտաց իւրոց և յԱռաքելոց, ասելով. Ո՛չ է ձեր գիտել զժամս և զժամանակս, զոր Հայր եդ յիւրում իշխանութեան. (3)

Հ. Ընդէ՞ր յամեցուցանէ Քրիստոս ցարդ զերկրորդ գալուստն իւր.

Պ. Վասն այնորիկ միայն՝ զի քաղցր երկայնմտութեամբ իւրով սպասէ մաքրութեան մերում 'ի մեղաց և ապաշխարութեան. (4) քանզի 'ի գալստեան իւրում ոչ ևս ողորմեսցի նա յահեղ աւուրն անդ մեղաւորաց, այլ դատաստան արդար դատեսցի. (5)

Հ. Ո՞րն է ահեղ դատաստանն Աստուծոյ.

(1) Մատ. իդ. 35.
(2) Բ. Պետ. Գ. 7 և 10.
(3) Գործ. Ա. 7.
(4) Ո՛չ յամենայ Տէր զաւետեացն՝ որպէս ոմանք յամրն համարին, այլ երկայնամիտ լինի առ ձեզ. քանզի ոչ կամի եթէ ոք կորիցէ. այլ զամենեսեան հասանել յապաշխարութիւն. Բ. Պետ. Գ. 9.
(5) Ինքն դատի զաշխարհս արդարութեամբ, և զժողովուրդս իւր ուղղութեամբ. Սաղմ. Թ. 9.

Պ. Ահա, վերջին և ընդհանրական դատաստանն է՝ յորում 'ի հանդերձեալ գալստեանն Քրիստոսի յայտնեսցին գործք, բանք, յօժարութիւնք և գաղտնիք սրտից մարդկան և ընկալցին զարժանաւոր հատուցումն։ (1)

Հ. Մի՞ թէ Քրիստոս եկեսցէ դատաւոր աշխարհի։

Պ. Այո, Սուրբ Երրորդութիւն դատեսցէ զաշխարհս, (2) բայց 'ի դէմս Աստուածամարդոյն Քրիստոսի։ (3)

Հ. Ո՞րպէս դատեսցէ Քրիստոս զկենդանիս և զմեռեալս։

Պ. Նախ յարուսցէ զմեռեալս և ապա ընդ կենդանեացն կոչեսցէ 'ի դատաստան։

ԳԼՈՒԽ. ԺԱ.

Յաղագս յարութեան մեռելոց։

Հ. Զի՞նչ նշանակէ յարութիւն մեռելոց։

Պ. Զայն՝ թէ 'ի հող լուծեալ մարմինք մեր կենդանասցին, վերստին միաւորեսցին ընդ հոգւոց մերոց։ (4)

Հ. Հաստատէ՞ յայտնութիւնն զյարութիւն մեռելոց։

Պ. Բացայայտ և հաւաստի բանիւք հաստատի 'ի սուրբ գիրս յարութիւն մեռելոց. (5) և է գերագոյն

(1). Ասեմ ձեզ. Թէ ընդ ամենայն դատարկ բանի, զոր խօսիցին մարդիկ, տացեն համար յաւուր դատաստանի։ Մատ. ԺԲ. 36.

(2). Տէր Հայր մեր. Տէր Դատաւոր մեր, Տէր Իշխան մեր։ Եսայ. ԼԳ 22.

(3). Յաւուր յորում դատիցի Աստուած զգաղտնիս մարդկան .... 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի։ Հռովմ. Բ. 16.

(4). Եւ բազումք 'ի ննջեցելոց 'ի հող երկրի յարիցեն, ոմանք 'ի կեանսն յաւիտենականս, և ոմանք 'ի նախատինս և յամօթ յաւիտենական։ Դան. ԺԲ. 2.

(5). Որպէս Ադամաւ ամենեքին մեռանին, նոյնպէս և Քրիստոսիւ ամենեքին կենդանասցին։ Ա. Կորն. ԺԵ. 22.

անդամ Հաւատոյս մերոյ։ (1)

Հ. Զի՞նչ կրէ ՚ի հանգանակին պայմանէս։

Պ. Մետասաներորդ անդամ (Հաւատամք)՚ի յարութիւն մեռելոց։

Հ. Զի՞նչ դաւանիմք ըստ այսմ անդամոյ հանգանակիս։

Պ. Թէ ամենեքեան յաւուրն յետ մահուանն՝ յերկրորդ գալստեանն Քրիստոսի յառնել ընդ մարմնոց մերոց։

Հ. Սակս է՞ր հաստատեմք ջերմեռանդ ընդունել յարութեան մեռելոց։

Պ. Նախ՝ զի Քրիստոս յարութեամբ իւրով հաստատեաց զայս ընդհանրական յարութիւն մերոյ. (2) երկրորդ՝ եթէ կարաց Աստուած յանէից ստեղծանել զամենայն արարածս, եւս առաւել կարասցէ զփոշիացեալ եւ ապականեալ մարմինս մեր վերստին նորոգել. (3)

Հ. Սակս է՞ր յարիցուք ընդ մարմնոց։

Պ. Որովհետեւ յառաջ կենաց ներգործեմք Հոգւով եւ մարմնով միանգամայն. վասն որոյ արդարութիւն Աստուծոյ պահանջէ մեզ պերճանութիւն կամ զտանջանս ըստ հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ։ (4)

Հ. Զո՞րպէս եղիցին մարմինք մեր յետ յարութեանն։

(1). Իսկ եթէ մեռեալք ոչ յառնեն... ընդունայն են հաւատքն ձեր։ Ա. Կոր. ԺԵ. 16 եւ 17։

(2). Եթէ հաւատամք՝ եթէ Յիսուս մեռաւ եւ յարեաւ, նոյնպէս եւ Աստուած զննջեցեալսն ՚ի ձեռն Յիսուսի ածցէ ընդ նմա։ Ա. Թես. Դ. 13։

(3). Այլ ասասցէ ոք. Որպէս յառնեն մեռեալք. կամ որով մարմնով գայցեն. անմիտ, դու զոր սերմանեսն՝ ոչ կենդանանայ եթէ ոչ մեռանիցի. եւ Աստուած տայ նմա մարմին որպէս եւ կամի։ Ա. Կոր. ԺԵ. 35. 36. եւ 38.

(4). Զի ընկալցի իւրաքանչիւր իւրով մարմնով զոր ինչ գործեաց յառաջ՝ եթէ բարի եւ եթէ չար։ Բ. Կոր. Ե. 10.

Պ. Անապականք և անմահք.(1)

Հ. Ամենեքեա՞ն յարիցեն և արդարք և անօրէնք.

Պ. Ամենեքին առ հասարակ ըստ բանի Փրկչին. Եկեսցէ ժամանակ՝ յորում ամենեքին որ ի գերեզմանս կայցեն, լուիցեն ձայնի նորա և ելցեն արտաքս. որոց զբարիս գործեալ իցէ ի յարութիւն կենաց. և որոց զչար արարեալ իցէ ի յարութիւն դատաստանաց. (2)

Հ. Զի՞նչ եղիցի որոց կենդանիք մնացեալ իցեն ի ժամանակի գալստեանն Քրիստոսի.

Պ. Նոքա ոչ մեռցին՝ այլ յանկարծ իմն փոփոխեսցին ի նմանութիւն յարուցելոց. ըստ այնմ. Մեռեալք ի Քրիստոս յարիցեն յառաջագոյն. (3) ապա և մեք, որ կենդանիքս մնացեալ իցեմք,(4) ամենեքեան ննջեսցուք, այլ ոչ եթէ ամենեքեան. նորոգեսցուք յանկարծակի յական թօթափել.(5)

Հ. Առ ի՞նչ յարիցեն մեռեալք.

Պ. Առ կեանս յաւիտենից.

ԳԼՈՒԽ. ԺԲ.

Յաղագս հանդերձեալ կենաց.

Հ. Զի՞նչ գործ ի հանգստեանն շնորհընկալեալ կենաց.

Պ. Երկրորդ անգամ. (Հաւատամք) ի դատաստանն յաւիտենից հոգւոց և մարմնոց. յաւ-

(1). Զի պարտ է ապականացուիս այսմիկ զգենուլ զանապականութիւն, և մահկանացուիս այսմիկ զգենուլ զանմահութիւն. Ա. Կոր. ԺԵ. 53.

(2). Յովհ. Ե. 28 և 29.

(3). Ա. Թես. Դ. 15.

(4). Անդ. 16.

(5). Ա. Կոր. ԺԵ. 51 և 52.

քայութիւնն երկնից և 'ի կեանսն յաւիտենականս։

Հ. Զ՞ինչ պատահէ ըստ այնմ մարմնոյ հանգուցելոց.

Պ. Թէ ըստ հաւատոյ վկայութե՛ ս՛բ գրոց աներկմիտ ակնունիմք այլ կենաց յետ մահուան, որ և զկնի ընդհանրական յարութե՛ն լինելոց է յաւիտենական. (1)

Հ. Մի՞թէ հաւասա՞ր է վիճակ արդարոց 'ի հանդերձելումն,

Պ. Ո՛չ. քանզի արդարք ը՛ Տեառն յահաւոր ատենին վճռոյ վայելեսցեն 'ի նմին զերանութիւն, իսկ մեղաւորք դատապարտեսցին 'ի տանջանս.

Հ. Արդեօք ոչ հաւասար ունիցի՞ն զկեանս յաւիտենից.

Պ. Թէպէտ արդարք և մեղաւորք առ հասարակ ունիցին զկեանս յաւիտենականս, այլ որպէս յաւիտենական կեանք մեղաւորաց 'ի պատժաւ տանջանացն դառնագոյն են քան զմահ, վասն որոյ և առ յԱստուածաշունչ ասսւն արդարոց միայն ունել զկեանս յաւիտենականս. իսկ մեղաւորաց զմահ յաւիտենական. (2)

Հ. Զ՞ինչ է մահն յաւիտենական.

Պ. Է՛ այն ահեղ և թշուառ վիճակ դատապարտելոց՝ յորում նոքա զրկեալ յաւիտեան 'ի տեսութենէ Աստուծոյ, (3) և 'ի հաղորդութենէ երանելեաց, (4) յաւիտեան տանջեսցին 'ի դժոխս անշէջ հրով և անվախճան պատժովք. (5)

(1). Կեանս յաւիտենականս ետ մեզ Աստուած. և այս են կեանքն, որ յՈրդւոջն նորա են. Ա. Յովհ. Ե. 11.

(2). Անուն կենդանութեան ունիս՝ և մեռեալ ես. Յայտ. Գ. 2.

(3). Որք տայցեն վրէժս 'ի սատակումն յաւիտենից՝ յերեսաց Տեառն. Բ. Թես. Ա. 9.

(4). Եւ 'ի վերայ այսր ամենայնի՝ վիհ մեծ է ընդ մեզ և ընդ ձեզ. եթէ կամիցին աստի՝ առ ձեզ անցանել, ոչ կարեն. և ոչ այտի ոք՝ առ մեզ անցանել. Ղուկ. ԺԶ. 26.

(5). Երթայք յինէն՝ անիծեալք 'ի հուրն յաւիտենական՝ որ պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա. և երթիցեն նոքա 'ի տանջանս յաւիտենականս. Մատ. ԻԵ. 41 և 46.

Հ. Մեծապէ՞ս պատժեսցին անձինք մեղաւորաց.

Պ. Այո՛. այլ ըստ չափու մեղաց, ըստ այնմ. Ծառայն որ գիտիցէ զկամս Տեառն իւրոյ՝ և ոչ պատրաստեսցէ ըստ կամաց նորա, արբցէ գան բազում. և որ ոչն գիտիցէ՝ և արժանի գանի ինչ գործիցէ, արբցէ գան սակաւ. (1)

Հ. Օ՞ր ինչ է կեանքն յաւիտենական.

Պ. Է այն երջանիկ վիճակ ընտրելոց՝ յոր յաւիտեան վայելեսցեն նոքա յետ յարութեանն յԱստուած և ընդ Աստուծոյ.

Հ. Որպէ՞ս երևիցի երանութիւնն արդարոց.

Պ. Սուրբ գիրք ոչ ստորագրեն զայն մի առ մի. զի անձառ է այն մարդկային լեզուի և անհաս մտաց. (2) բայց ծանուցանեն լինել այնմիկ ոչ հեշտութիւն զգայական, այլ երանաւէտ վիճակ անընդհատ և հոգևոր ուրախութեան. (3)

Հ. Օ՞ր ինչ իցէ հոգևոր ուրախութիւն արդարոց.

Պ. Լուսաւորութիւն ամենապայծառ լուսով Աստուածգիտութեան. (4) դէմ յանդիման տեսութիւն Աստուծոյ (5) և անպատում սիրելութիւն Այ. (6)

Հ. Որպիսի՞ հոգևոր ուրախութիւն ուրախացուսցէ զնոսա.

Պ. Ի կամս նոցա եղիցի յայնժամ կատարեալ ըն-

(1) Ղուկ. ԺԲ. 47 և 48.

(2) Զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ. և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց. Ա. Կորն. Բ. 9.

(3) Եւ զուրախութիւն ձեր ոչ ոք հանիցէ ի ձէնջ. Յովհ. ԺԶ. 22.

(4) Այս են յաւիտենական կեանք. զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած. Յովհ. ԺԷ. 3.

(5) Ա. Կորն. ԺԳ. 12.

(6) Մատթ. Ե. 8.

քաւութիւնն, խինդ 'ի Հոգին, խաղաղութիւն Աստուծոյ և անխռով անդորրութիւն. (1)

Հ. Ի՞նչ է չորրորդ երանութիւն մարմնոյ մերոյ.

Պ. Այն՝ զի մարմինք արդարոց փառաւորեսցին և հոգևորեսցին. (2) և անապական և անմահ գոլով ազատք եղիցին 'ի հիւանդութեանց և անկարօտք ուտելեաց և ըմպելեաց. (3)

Հ. Ո՞րպէս պարտ իցէ ժառանգել յոյս երանութեան անվախճանի.

Պ. Արդ 'ի լինել արժանի այսմ գերահրաշ երանութեան՝ հարկ է մեզ անխոնջ աշխատել զանձինս մեր 'ի հանդէս բարեպաշտութեան և հաւատոյ. արմատախիլ առնել զանձնային ընդդէմ չարաչար հակառակութեան կամաց մերոց և խնդրել զայն ամ զօրութեամբ հոգւոյ և մարմնոյ. որպէս ցանկայ Առաքեալն. Քանզի Աստուած խաղաղութեան սրբեսցէ զձեզ համօրէն. և բովանդակ ձեր ոգի և շունչ և մարմին՝ անարատ 'ի գալուստ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի պահեսցին. (4)

(1) Կացուցէ ինքն իւր յանդիման փառաւոր զեկեղեցի. ոչ մի՛ ունիցի խիծ արատ կամ աղաւաղութիւն, կամ այլ ինչ յայսպիսեաց. այլ զի իցէ սուրբ և անարատ. Եփես. Ե. 27.

(2) Սերմանի մարմին շնչաւոր՝ և յառնէ մարմին հոգևոր. Ա. Կոր. ԺԵ. 44.

(3) 'Ի յարութեանն ոչ կանայս առնեն և ոչ արանց լինին. այլ են իբրև հրեշտակք յերկինս. Մատ. ԻԲ. 30.

(4) Ա. Թես. Ե. 22. և 23.

ՎԱԽՃԱՆ.

ՅԱՆԿ

ՄԱՍՆ·Ա·

Յաղագս բնական Աստուածգիտութեան։

Գլուխ։ Երես։

Ա· Յաղագս գոյութեանն Աստուծոյ . . . . 3։
Բ· Յաղագս յատկութեանց Աստուծոյ . . . . 10։
Գ· Յաղագս Արարչագործութեանն Աստուծոյ . . . . 13։
Դ· Յաղագս նախախնամութեանն Աստուծոյ . . . . . 16։
Ե· Յաղագս Աստուածպաշտութեան . . . . 17։
Զ· Յաղագս յայտնութեանն Աստուծոյ . . . . 20։

ՄԱՍՆ·Բ·

Յաղագս յայտնական Աստուածգիտութեան։

Գլուխ։ Երես։

Ա· Յաղագս գոյութեան և յատկութեանց Աստուծոյ . . 23։
Բ· Յաղագս ամենասուրբ Երրորդութեան . . . . . . 26։
Գ· Յաղագս արարչութեան Աստուծոյ . . . . 30։
Դ· Յաղագս խնամարկութեանն Աստուծոյ . . . . . . 35։
Ե· Յաղագս մարմնաւորութեան Աստուածորդւոյն . . . 37։
Զ· Յաղագս շնորհաց Աստուծոյ . . . . 47։
Է· Յաղագս օրինաց Աստուծոյ . . . . 52։
Ը· Յաղագս եկեղեցւոյ Աստուծոյ . . . . 71։
Թ· Յաղագս խորհրդոց եկեղեցւոյ . . . . 77։
Ժ· Յաղագս երկրորդ գալստեանն Քրիստոսի . . . . . 85։
ԺԱ· Յաղագս յարութեան մեռելոց . . . . 88։
ԺԲ· Յաղագս հանդերձեալ կենաց . . . . 90։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Пуб. Библиотека
ՀՍՍՀ-ССР

25/IV-43 Թ.

Գիրքը տպագրության է ստորագրված